

## מסכת מועד קטן פרק ג' - "ואלו מגלחין במועד"

1. יג, ב - יד, א

רס"י

מתני'

ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים כו'. במועד לפי שהיה אנוס שלא היה יכול לגלח קודם:  
ומי שנשאל לחכם. שנדר שלא לגלח ושאל לחכם במועד:  
מטומאתו לטהרתו. נזיר טמא כשעלה מטומאתו ושוב אינו משמר נזרו ומגלח וכן מצורע שעלה מטומאתו מגלח ברגל לפי שלא היה להם פנאי לגלח קודם הרגל:

גמ'

הכי גרסינן ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין כדתנן אנשי משמר כו' ואמר רבה בר בר חנה כו' עד כשהן מנוולים. ומאן דמתרשל ולא גילח מקמי רגל ומטי זמן עלייהו לגלח ברגל החמירו רבנן הואיל ולא מזרזי נפשייהו לספר מקמי רגל דלא להוי ברגל מנוולין אם היו מגלחין במועד לא היו מגלחים לפני המועד ונכנסין לרגל כשהן מנוולין:

מתניתין

ואלו מגלחין במועד:  
הבא ממדינת הים,  
ומבית השביה,  
והיוצא מבית האסורין,  
והמנודה שהתירו לו חכמים.  
וכן מי שנשאל לחכם והותר,  
והנזיר,  
והמצורע מטומאתו לטהרתו.

ואלו מכבסין במועד:

הבא ממדינת הים,  
ומבית השביה,  
והיוצא מבית האסורין,  
ומנודה שהתירו לו חכמים,  
וכן מי שנשאל לחכם והותר,  
מטפחות הידים,  
ומטפחות הספרים,  
ומטפחות הספג.

יד, א

הזבין והזבות והנדות והיולדות וכל העולין מטומאה לטהרה - הרי אלו מותרין, ושאר כל אדם - אסורין.

גמרא

"ושאר כל אדם" - מאי טעמא "אסורין"?

קדתנן:

"אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס,  
ובחמישי - מותרין מפני כבוד השבת" (תענית טו:).

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי אלעזר:

מאי טעמא?

כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין.  
הכא נמי, כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין.

## 2. יד, א

## רש"י

**אבדה לו אבידה.** שלא היה לו פנאי לגלח קודם הרגל:  
**דלא מוכחא מילתא.** דלא ידעי כולי עלמא דאנוס היה אלא יאמרו הוא מכויץ להשהות עד המועד:

**יאמרו כל הסריקין אסורין וכו'.** כלומר דבייתוס היה יכול לסרוק חלותיו בלי שהות לפי שהיה לו דפוס ואעפ"כ אסרו משום דאמרי כל הסריקים כו' הכא נמי כיון דלא מיגליא לכולי עלמא אונסיה יאמרו כולי עלמא אסורין לגלח וזה מותר:  
**מי שאין לו אלא חלוק אחד.** נמי לאו מוכחא מילתא לכולי עלמא:

**איזורו מוכיח עליו.** דמי שאין לו אלא חלוק אחד פושטו ומתעטף במקטרינו וחוגרו באיזורו ועומד ומכבס החלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק אחד:  
**אומן.** כגון ספר שהכל באים אצלו ערב הרגל ורואים שאבדה לו אבידה ואנוס הוא ואינו יכול לספר עצמו:

**כי הנך.** דמתניתין דקתני מגלחין דמידע לכל:

**בְּעֵי רַבִּי זִירָא:**

**אָבְדָה לֹא אָבְדָה עֶרֶב הָרֶגֶל,**  
**כִּיּוֹן דְּאָנִיס מוּתֵר,**  
**אוּ דְלָמָּא כִּיּוֹן דְּלָא מוּכְחָא מִילְתָּא - לָא?**

**אָמַר אַבְי:**

**"יֵאמְרוּ: כָּל הַסְּרִיקִין אָסוּרִין, סְרִיקֵי בֵּיתוֹס מוּתְרִין?!"**

וּלְטַעְמֵיהּ,

**הָא דְאָמַר רַבִּי אָסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:**

**כָּל מִי שְׁאִין לוֹ אֶלָּא חֲלוּק אֶחָד, מוּתֵר לְכַבְּסוֹ בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוּעֵד,**  
**הֵתֵם נְמִי "יֵאמְרוּ: כָּל הַסְּרִיקִין אָסוּרִין, סְרִיקֵי בֵּיתוֹס מוּתְרִין?!"**

**הָא אֶתְמַר עָלֶיהּ:**

**אָמַר מֶרְבַּר רַב אֲשִׁי:**

**אִיזוּרוֹ מוּכִיחַ עָלָיו.**

**רַב אֲשִׁי מִתְנִי:**

**בְּעֵי רַבִּי זִירָא:**

**אוּמָן שְׁאָבְדָה לֹא אָבְדָה עֶרֶב הָרֶגֶל - מַהוּ?**

**כִּיּוֹן דְּאוּמָן הוּא - מוּכְחָא מִילְתָּא,**

**אוּ דְלָמָּא: כִּיּוֹן דְּלָא מוּכְחָא מִילְתָּא כִּי הֵנֵךְ - לָא?**

תִּיקוּ.

3. יד, א

רש"י

**מפני שיצא שלא ברשות.**  
 כלומר הואיל ולא יצא ברשות  
 אחרים אלא ברצון עצמו לאו  
 אנוס הוא:  
**לשוט.** אם יצא שלא לצורך ולא  
 יצא אלא כדי לשוט בעולם  
 ולראותו וחזר במועד:  
**דברי הכל אסור.** לגלח במועד:  
**למזונות.** שיצא לחזר אחר  
 מזונות שאין לו מזונות וחזר  
 במועד אחריהן דברי הכל מותר  
 לגלח במועד לפי שיצא באנוס:  
**להרויחא.** שיש לו נכסים הרבה  
 ויוצא כדי להרויח יותר:  
**נראין לי דברי רבי יהודה.**  
 דאסר בגילוח לבא ממדינת הים  
 כשיצא שלא ברשות:  
**ודברי חכמים.** המתירין כשיצא  
 ברשות:  
**אילימא לשוט.** דקאמר רבי  
 נראין דברי ר"י ביצא לשוט  
 דהיינו שלא ברשות הא אמרת  
 וכי ומאי נראין דברי רבי יהודה  
 הלא שניהם מודים בה אלא  
 פשיטא להרווחא ואשמעינן  
 דנראין לו דברי ר' יהודה  
 שאוסר בגילוח:  
**והא נראין דברי רבי יהודה**  
**בהא.** וקשיא דרבי אדרבי  
 דברישא נראה לו דברי ר"י  
 דאסר בהרווחא ובסיפא נראה  
 לו דברי חכמים דמתירין  
 הרווחא אלא ודאי איכא  
 למשמע מהכא דלאו הכי הוא  
 כדקאמרת דבלשוט ובמזונות  
 פליגי:  
**ה"ק.** לאו היתר ידיה אשמעינן  
 ולא רואה אני קאמר אלא  
 פלוגתייהו קמ"ל במאי פליגי  
 נראין דברי ר"י האוסר לחכמים  
 וכו':

["ואלו מגלחין במועד"]  
 הבא [ממדינת הים].

מתניתין דלא פרי יהודה.

דתניא:

"רבי יהודה אומר:

הבא ממדינת הים - לא יגלח.  
 מפני שיצא שלא ברשות".

אמר רבא:

לשוט - דברי הכל אסור.  
 למזונות - דברי הכל מותר.  
 לא נחלקו אלא להרויחא,  
 מר - מדמי ליה פלשוט,  
 ומר - מדמי ליה פלמזונות.

מיתיבי:

"אמר רבי:

נראין דברי רבי יהודה - כשיצא שלא ברשות,  
 ודברי חכמים - כשיצא ברשות".  
 מאי "שלא ברשות"?

אילימא: לשוט - והאמרת דברי הכל אסור!  
 ואלא למזונות - והאמרת דברי הכל מותר!  
 אלא פשיטא - להרויחא

אימא סיפא: "נראין דברי חכמים כשיצא ברשות",  
 מאי "ברשות"?

אילימא: למזונות - הא אמרת דברי הכל מותר!  
 ואלא - להרויחא - והא אמרת נראין דברי רבי יהודה בהא!

הכי קאמר:

נראין דברי רבי יהודה לרבנן כשיצא שלא ברשות, ומאי ניהו? לשוט,  
 שאפילו חכמים לא נחלקו עליו אלא להרויחא, אכל לשוט - מודו ליה.  
 ונראין דברי רבנן לרבי יהודה כשיצא ברשות, ומאי ניהו? למזונות,  
 שאפילו רבי יהודה לא נחלק עליהם אלא להרויחא, אכל למזונות - מודה להו.

## 4. יד, א-ב

## כ"י

קטן הנולד במועד. ולו שערות גדולים מותר לגלח במועד שער ראשו המצער: ראשו המצער: שאין לך בית האסורין גדול מזה. ממעי אמו שהיה שם ואנוס הוא: מעיקרא לא. דאם נולד קודם הרגל אינו מגלח ברגל הואיל והיה יכול לגלח קודם הרגל: ואי אמרת בקטן אית ליה פלוגתא. חילוק דנולד קודם הרגל אינו מגלח ברגל ואית לן למימר הואיל ואסור לגלח ברגל אסור לגלח נמי בימי אבלו אי"כ נמצאת אתה אומר אבילות אפילו בקטן: מקרעין לקטן. את בגדיו: מפני עגמת נפש. שיבכו הרואין וירבו בכבוד המת ולא מפני שהוא אבל: מי קתני הא אסורין. דמשמע האסורין לגלח במועד אסורין לגלח באבל: יש מהן אסורין. בשאר כל אדם שאסורין לגלח במועד אסורין לגלח בימי אבלן: ויש מהן מותרין. כגון קטן זה שנולד קודם הרגל שאסור לגלח ברגל מותר לגלח בימי אבלו:

אמר שמואל:

קטן הנולד במועד - מותר לגלח במועד, שאין לך "בית האסורין" גדול מזה.

במועד - אין,

מעיקרא - לא.

מתיב רב פנחס:

"כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו".

הא אסור לגלח במועד - אסור לגלח בימי אבלו,

יד, ב, ואי אמרת קטן אית ביה פלוגתא - נמצאת אבילות נוהגת בקטן,

והתניא:

"מקרעין לקטן מפני עגמת נפש!"

אמר רב אשי:

מי קתני הא אסורין?!

דלמא: יש מהן אסור ויש מהן מותר.

אמימר ואי תימא רב שישא בריה דרב אידי מתני הכי:

אמר שמואל:

קטן מותר לגלחו במועד,

לא שנא נולד במועד, ולא שנא נולד מעיקרא.

אמר רב פנחס:

אף אנו נמי תנינא:

"כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו",

הא אסורין לגלח במועד - אסורין לגלח בימי אבלו.

אי אמרת קטן אסור - נמצאת אבילות נוהגת בקטן,

ותניא:

"מקרעין לקטן מפני עגמת נפש".

אמר רב אשי:

מי קתני: הא אסורין,

דלמא - יש מהן אסור ויש מהן מותר!

5. יד, ב

ר"י

**אתי עשה דרביים.** ושמחת:  
**ודחי עשה דיחיד.** אבל דכתיב (ירמיהו ו) אבל יחיד עשי לך:  
**דהשתא.** שאירעו במועד:  
**דנין דיני נפשות.** במועד אבל לא ביום טוב שאסור משום שבות ודייקינן מינה מדדנין במועד מכלל דאי לא ציית נמי משמתינן ליה במועד:  
**אתי רגל ודחי ליה.** שאינו נוהג נדוי ברגל:  
**דלמא לעיוני.** הא דתני דדנין לא אמרי' דלימא איש פלוני חייב איש פלוני זכאי ואיכא למידק מינה דאי לא ציית משמתינן ליה אלא מעייני בדין ולא אמרי ליה כלום:  
**מענה את דינו.** דכי לא אמרו ליה דינו לאלתר דעייני ביה הוה ליה עינוי הדין:  
**אלא.** לעולם דנין דינו וגומרינן ממש במועד ואיכא למידק מינה אי לא ציית משמתינן ליה ואיכא למשמע מינה דנוהג נמי ברגל ודאמרת א"כ מימנע משמחת י"ט הכא במאי עסקינן דאתו מצפרא כו':  
**ת"ש מנודה שהתירו לו חכמים.** קא סלקא דעתך התירו לכל מנודה נידויו ברגל דאין נידוי נוהג ברגל:  
**דאזיל ופייסיה לבעל דיניה.** ברגל והתירו לו חכמים ב"ד שבאותו דור:  
**שינהיג צרעתו.** שלא יבא אל תוך המחנה ולא יגלח:  
**הא בימי טומאתו נוהג.** צרעתו ברגל:

אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, שצאמר: "ושמחת בחגך" (דברים טז-יד).

אי אבילות דמעיקרא הוא - אתי עשה דרביים ודחי עשה דיחיד. ואי אבילות דהשתא הוא - לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרביים.

מנודה מהו שינהוג נידויו ברגל?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

"דנין דיני נפשות ודיני מכות ודיני ממונות".

ואי לא ציית דינא - משמתינן ליה.

ואי סלקא דעתך: אינו נוהג נידויו ברגל, משומות ואתי מעיקרא, אתי רגל דחי ליה, השתא משמתינן ליה אנו?!

אמר ליה אב"י:

ודלמא לעיוני בדיניה?

דאי לא תימא הכי: "דיני נפשות" דקתני, הכי נמי דקטליו ליה, והא קא מימנעי משמחת יום טוב דתנא:

"רבי עקיבא אומר:

מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כל אותו היום?

תלמוד לומר: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט-כו)."

אלא לעיוני בדיניה,

הכא נמי לעיוני בדיניה.

אמר ליה:

אם כן נמצאת מענה את דינו!

אלא, <sup>23</sup> אתו מצפרא ומעיוני בדיניה,

ועיוני ואכלי ושתו כולי יומא,

והדר אתו בשקיעת החמה וגמרינן לדיניה וקטלו ליה.

אמר אב"י:

תא שמע:

"ומנודה שהתירו לו חכמים".

אמר רבא:

מי קתני 'שהתירוהו חכמים' "שהתירו לו חכמים" קתני,

דאזיל ופייסיה לבעל דיניה,

ואתי קמי דרבנן ושרו ליה.

מצורע מהו שינהיג צרעתו ברגל?

אמר אב"י:

תא שמע:

"והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו".

הא בימי טומאתו - נהיג.

לא מיבעיא קאמר,

לא מיבעיא בימי טומאתו דלא נהיג,

<sup>23</sup> מסורת הש"ס, רש"י.

אָבֵל לְטְהָרְתוֹ נִיגְזוֹר שְׁמָא יִשְׁהָה קְרַבְנוֹתָיו,  
קָא מְשַׁמַּע לֵן.

אָמַר רַבָּא:

תָּא שְׁמַע:

"וְהַצְרוּעַ"<sup>24</sup> (ויקרא יג-מה) - לְרַבּוֹת כְּהֵן גְּדוֹל".

וְהָא כְּהֵן גְּדוֹל דְּכָל הַשָּׁנָה כְּרַגְלֵי לְכוּלֵי עַלְמָא דְּמִי,  
דְּתַנֵּן:

"כְּהֵן גְּדוֹל מְקַרֵּיב אוֹנֵן וְאִינוּ אוֹכֵל" (הוריות יב:).

שְׁמַע מִינָה:

נוֹהֵג צְרַעְתּוֹ כְּרַגְלֵי.

שְׁמַע מִינָה.

## רַש"י

ניגזור. שלא יהא מגלח במועד  
דכיון דגילח צריך להביא קרבן  
ושמא משהה קרבנותיו עד ליום  
טוב האחרון ומקריבין ואסור  
להקריב קרבנות יחיד בי"ט  
לרבות כ"ג. שנוהג בו צרעת:  
**הא כהן גדול כל השנה לדידיה**  
**כרגל לכולי עלמא דמי.** דתנן  
כ"ג מקריב אוֹנֵן מדאמר לו  
אהרן למשה ואכלתי חטאת  
היום (ויקרא י) ולא אמר למשה  
והקרבתי מכלל דהקרבה  
באנינות ולמדנו דכ"ג מקריב  
אוֹנֵן אבל כולי עלמא בשאר  
ימות השנה אוֹנֵן אינו משלח  
קרבנותיו כדאמרינן לקמן (דף  
טו:). שלמים בזמן שהוא שלם  
ולא בזמן שהוא אוֹנֵן וברגל  
משלח וכהן גדול אוֹנֵן מקריב כל  
השנה אלמא כל השנה לדידיה  
כרגל דמי וקתני דנוהג בו צרעת  
תיפשוט דכל מצורע נוהג צרעתו  
ברגל:

<sup>24</sup> והצרוע אֶשֶׁר-בו הִנֵּנֶע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְּרָמִים וְרֵאשׁוֹ יִהְיֶה פְּרוּעַ וְעַל-שֵׁפָם יַעֲטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא

6. יד, ב - טז, א

רש"י

אל תפרעו. גידול שער והאי קרא גבי מיתת נדב ואביהוא כתיב ומדאצטריך קרא למישרי להו מכלל דאחרניי אסורין. מצורעין. אע"ג דכתיב וראשו יהיה פרוע הא דריש ליה לקמן להאי פרוע למילתא אחריתי: **מנודין ומצורעין מהו.** להכי קאמר להו בהדדי משום דפשיט להו בהדדי: **מנודה שמת וכו'.** סיפא דברייתא היא: **כגלו של עכן.** דכתיב (יהושע ז) ויקימו עליו גל אבנים גדול: **והן מתעטפין.** מפורש במסכת תענית לאחר שהתענו שלש עשרה ת"צ: **מנודה לשמים.** כי הני שאני דחמירי ולהכי צריכי עטיפת הראש אבל אחרים אינן צריכין עטיפת הראש: **יעטה.** משמע עטיפת הראש: **פארך.** זה תפילין:

אבל אסור בתספורת.

מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן: **"ראשיכם אל תפרעו"** (ויקרא י-ו), מכלל דכולי עלמא אסור.

טו, א מנודין ומצורעין מהו הן בתספורת?

תא שמע:

**"מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס.**

**מנודה שמת - בית דין סוקלין את ארונו.**

**רבי יהודה אומר:**

**לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עכן.**

**אלא בית דין שולחין ומניחין אבו גדולה על ארונו.**

**ללמדך שכל המתנדה ומת בנדידיו - בית דין סוקלין את ארונו."**

אבל חייב בעטיפת הראש.

מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל **"ולא תעטה על שפם"**<sup>25</sup> (יחזקאל כד-ז), מכלל דכולי עלמא מיחייבי.

מנודה מהו בעטיפת הראש?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

**"והו מתעטפין ויושבין במנודין וכאבלים עד שירחמו עליהם מן השמים."**

אמר ליה אב"י:

דלמא מנודה לשמים שאני, דחמיר.

מצורע מהו בעטיפת הראש?

תא שמע: **"ועל שפם יעטה"** (ויקרא יג-מה).

מכלל שחייב בעטיפת הראש.

שמע מינה.

אבל אסור להניח תפילין.

מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל: **"פארך חבוש עליך"** (יחזקאל כד-ז). מכלל דכולי עלמא - אסור.

מנודה מהו בתפילין?

תיקו.

מצורע מהו בתפילין?

תא שמע:

**"והצרוע" (ויקרא יג-מה) - לרבות כהן גדול.**

<sup>25</sup> ויהי דבר ה' אלי לאמר. טו בן-אדם הנני לקח ממך את-מחמד עיניך במגפה ולא תספד ולא תכפה ולא תבוא דמעדתך. ז האנגק דם מתים אבל לא-תעשה פארך חבוש עליך וגעליך תשים בגגליך ולא תעטה על-שפם ולחם אנשים לא תאכל. יח ואדבר אל-העם בבקר ותמת אשתי בערב ואעש בבקר כאשר צוית.

## רַס"י

דבר שהוא חוץ מגופו אף הוייה. האמורה בראש ראשו יהיה פרוע משמע מגולה כענין דכתיב ופרע את ראש האשה (במדבר ה) דבר שהוא חוץ מגופו ולא אמרינן משער שהוא מגופו: **מאי לאו**. שיהא ראשו מגולה מתפילין:

**אכומתא וסודרא**. כלומר שיהא ראשו מגולה מכומתא וסודרא אבל תפילין מניח:

**דהא אי"ל רחמנא ליחזקאל האנק דום**. כלומר בדבר זה תנהוג אבילות שתדום ולא תשאל לשלום:

**ת"ש**. דתני גבי תעניות הן יושבין כמנודין ואבלים כו':

**שפס**. משמע שפתותיו מדובקות:

**מי קתני כמנודה**. שאסור בשאילת שלום:

**"בגדין יהיו פרומים"** - שיהו מקורעים.

**"וראשו יהיה פרוע"** - אין פריעה אלא גידול שער,

**דברי רבי אליעזר**.

**רבי עקיבא אומר**:

**נאמרה 'הוייה' בראש, ונאמרה 'הוייה' בבגד,**

**מה הוייה האמורה בבגד דבר שחוץ מגופו,**

**אף הוייה בראש דבר שחוץ מגופו".**

**מאי לאו? אתפילין.**

**אמר רב פפא:**

**לא,**

**אכומתא וסודרא.**

אבל אסור בשאילת שלום.

דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל: **"האנק דום"** (יחזקאל כד-ז).

מנודה מהו בשאילת שלום?

**אמר רב יוסף:**

**תא שמע:**

**"ובשאילת שלום שבין אדם לחברו כבני אדם הנזופין למקום"** (תענית יב:).

**אמר ליה אביי:**

**דלמא מנודה לשמים שאני, דחמיר.**

מצורע מהו בשאילת שלום?

**תא שמע:**

**"ועל שפם יעטה"** (ויקרא יג, מה) - שיהו שפתותיו מדובקות זו בזו שיהא כמנודה וכאבל,

**ואסור בשאילת שלום".**

**שמע מינה.**

וניפשוט מינה למנודה?

**אמר רב אחא בר פנחס משמיה דרב יוסף:**

**מי קתני שאסור? "שיהא כמנודה וכאבל" קתני,**

**במילי אחרנייתא.**

**"ואסור נמי בשאילת שלום".**

אבל אסור בדברי תורה.

מדקאמר רחמנא ליחזקאל: **"דום"**.

מנודה מהו בדברי תורה?

**אמר רב יוסף:**

**תא שמע:**

**"מנודה:**

**שונה ושונין לו,**

**נשכר ונשכרין לו,**



**רס"י**

**מוחרם**. שמחרימין בחרם לאחר  
 ל' יום לאחר הנדוי:  
**בפקתא דערבות**. בשוק של  
 אותו מקום:  
**בעלי קריין אסורין**. לפי שבא  
 להם מחמת שמחה וקלות ראש  
 וליכא אימה:

מוחרם:

לא שונה, ולא שונין לו,  
 לא נשפך, ולא נשפךין לו,  
 אבל שונה הוא לעצמו,  
 שלא יפסיק את למודו.  
 ועושה לו חנות קטנה בשביל פרנסתו".

ואמר רב:

זבוגי מיא בפקתא דערבות.

שמע מינה.

מצורע מהו בדברי תורה?

תא שמע:

"והודעתם לבניה ולבני בניו יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" (דברים ד-ט).  
 מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיעה.  
<sup>26</sup> אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיעה.

מבאן אמרו:

הזבין, והמצורעין, ובעלי נדות,  
 מותרין לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במדרש ובתלמוד, בהלכות ובאגדות.  
 ובעלי קריין - אסורין".

שמע מינה.

אבל אסור בתכבוסת.

דכתיב: "וישלח יואב תקועה ויקח משים אשה חכמה ויאמר אליה:  
 התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל, ואל תסוכי שמן,  
 והיית פאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת" (שמואל ב יד-ב).

מנודין ומצורעין - מה הן בתכבוסת?

תא שמע:

"מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס".

שמע מינה.

אבל חייב בקריעה.

דקאמר להו רחמנא לבני אהרן: "לא תפרמו" (ויקרא יו) מפלל דכולי עלמא מיחייבי.

מנודה מהו בקריעה?

תיקו.

מצורע מהו בקריעה?

תא שמע: "בגדיו יהיו פרוצים" (ויקרא יג,מה) - שיהו מקורעין.

שמע מינה.

## רַס"י

**דמות דיוקני** בצלם אלהים  
עשה את האדם (בראשית ט):  
[כשאמרו] חכמים גבי עברו אלו  
ולא נענו (תענית דף יג.) אסור  
במלאכה וכו' וכן אתה מוצא  
במנודה]:  
**מאי לאו אכולהו**. קאמר  
דמנודה אסור:  
**לא אשאר**. דקתני אעטיפת  
הראש דאמרי' התם (דף יד):  
בתענית צבור מתעטפין ויושבין  
כמנודין:  
**ורחיצה בכלל סיכה**. דכתיב  
ותבא כמים בקרבו וכשמן  
בעצמותיו (תהלים קט):  
**כשאמרו אסור אסור**.  
בתענית צבור:  
**אכולהו**. ארחיצה נמי דמנודה  
אסור:  
**לא אשאר**. קאמר דמנודה אית  
ליה דין דהני דתעניות צבור:

אבל חייב בכפיית המטה.

דתני בר קפרא:

**טו ב** "דמות דיוקני נתתי בהו ובעונותיהם הפכתיה, פפו מטותיהו עליה".

מנודה ומצורע מהו הו בכפיית המטה?

תיקו.

אבל אסור בעשיית מלאכה.

דכתיב: **"והפכתי חגיכם לאבל"** (עמוס ח,י).

מהו חג - אסור במלאכה,

אף אבל - אסור במלאכה.

מנודה - מהו בעשיית מלאכה?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

**"נשאמרו אסור בעשיית מלאכה,**

**לא אמרו אלא ביום,**

**אבל בלילה - מותר.**

**וכן אתה מוצא במנודה ובאבל."**

מאי לאו אכולהו.

לא! אשאר.

תא שמע:

**"מנודה - שונה ושונין לו,**

**נשבר ונשברין לו."**

שמע מינה.

מצורע - מהו בעשיית מלאכה?

תיקו.

אבל אסור ברחיצה.

דכתיב: **"ואל תסוכי שמן"**<sup>27</sup> (שמואל ב יד, ב) - ורחיצה בכלל סיכה.

מנודה - מהו ברחיצה?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

**"נשאמרו אסור ברחיצה, לא אמרו אלא כל גופו,**

**אבל פניו ידיו ורגליו - מותר,**

**וכן אתה מוצא במנודה ובאבל."**

מאי לאו אכולהו.

לא! אשאר.

<sup>27</sup> וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי-נא ולבשי-נא בגדי-אבל ואל-תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על-מת

רש"י

כשאמרו אסור בנעילת הסנדל.  
 בתענית צבור:  
**ויבא אליה**. לאחר אבילות:  
**מנודין היו**. למקום:  
**ספיקא הוא**. אי קיל אי חמיר:  
**זיל הכא ומדחי**. דלקולא אזלי  
 בהדיהו:

מצורע - מהו ברהיצה?

תיקו.

אבל אסור בנעילת הסנדל.

מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל: **"ונעליה תשים ברגליה"** (יחזקאל כד, ז) - מפלל דכולי עלמא אסור.

מנודה - מהו בנעילת הסנדל?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

**"בשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר,**

**אבל בדרך - מותר.**

**הא ביצד?**

**יצא לדרך - נועל,**

**נכנס לעיר - חולק.**

**וכן אתה מוצא במנודה ובאבל."**

מאי לאו אפוליהו.

לא אשארא.

מצורע - מהו בנעילת הסנדל?

תיקו.

אבל אסור בתשמיש המטה.

דכתיב: **"וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה"** (שמואל ב יב, כד) - מפלל דמעיקרא אסור.

מנודה - מהו בתשמיש המטה?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו ושימשו מטותיהן.

אמר ליה אביי:

ודלמא מנודה לשמים שאני דקיל.

קיל?! והא אמרת חמיר!

ספוקי מספקא ליה,

זיל הכא - קמדחי ליה.

וזיל הכא - קמדחי ליה.

מצורע - מהו בתשמיש המטה?

תא שמע:

דתנאי:

**"וישב מוחין לאהלו"** (ויקרא יד, ח) - שיהא במנודה ובאבל, ואסור בתשמיש המטה.

ואין **"אהלו"** - אלא אשתו,

שנאמר: **"לה אמור להם שובו לכם לאהליכם"** (דברים ה, ל).

## רַס"י

לפיכך נקראים שלמים בזמן שהוא שלם. בדעתו שדעתו מיושבת עליו:

**יספרו לו.** לעיל מיניה כתיב ואל מת אדם לא יבא לטמא ובכהן משתעי ואחרי טהרתו דהיינו מפרישתו מן המת משיפריש מן המת מונין שבעת ימי הזאתו שבעת ימים אחרים יספרו לו מדאפקיה רחמנא בלשון ספירה ולא נקט הזאה שמעינן שבעת ימי ספירו אם נצטרע:

**וביום באו ביום טהרתו.** כתיב בכהן גדול:

**זו עשירית האיפה שלו.** שמביא כהן הדיוט כשמחנכין אותו לעבוד תחילה כדכתיב (ויקרא ו) זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האיפה ואמרינן (מנחות דף טא:): ובניו לרבות עשירית האיפה של כהן הדיוט לחינוך ולאן אקראי דלעיל קאי אלא מצות כהנים בעלמא הוא דקאמר יחזקאל אלמא שלא היה יכול להקריב קרבנו עשירית האיפה עד שנטהר מטומאת מת והוא הדין מצרעתו:

שְׁמַע מִיָּנָה.

וְנִפְשׁוּט נְמִי לְמַנְדָּה!

אָמַר רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב פְּנַחַס מְשַׁמֵּיה דְּרַב יוֹסֵף:  
מִי קָתְנִי שְׁאָסוּר?

שְׂיָהָא כְּמַנְדָּה וְכָאָבֵל בְּמִילֵי אַחֲרַנְיָתָא,  
וְאָסוּר נְמִי בְּתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה."

אבל אינו משלח קרבנותיו.

דִּתְנִיָּא:

**"רבי שמעון אומר:**

**"שְׁלָמִים"**<sup>28</sup> (ויקרא גא) - **בְּזִמְן שְׁהוּא שְׁלָם וְלֹא בְּזִמְן שְׁהוּא אוֹנָן**."

מְנֻדָּה - מַהוּ שְׁיִשְׁלַח קֶרְבָּנוֹתָיו?

אָמַר רַב יוֹסֵף:

תָּא שְׁמַע:

**"כָּל אוֹתָן שָׁנִים שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבַּר מְנֻדִין הָיוּ וְשִׁלְחוּ קֶרְבָּנוֹתֵיהֶן**."

אָמַר לִיה אֲבִי:

וְדִלְמָא מְנֻדָּה לְשָׁמִים שְׁאֲנִי, דְּקִיל.

קִיל?! וְהָאֲמַרְתָּ חֲמִיר!

סְפוּקֵי מְסַפְקָא לִיה, וּמְדַחֵי לִיה.

מְצוּרַע - מַהוּ שְׁיִשְׁלַח קֶרְבָּנוֹתָיו?

תָּא שְׁמַע:

דִּתְנִיָּא:

**"וְאַחֲרֵי טְהוּרָתוֹ"**<sup>29</sup> (יחזקאל מד, כו) - **אַחַר פְּרִישְׁתּוֹ מִן הַמֵּת.**

**"שִׁבְעַת יָמִים יִסְפְּרוּ לוֹ" - אֵלּוּ שִׁבְעַת יָמֵי סְפִירוֹ.**

**"וּבְיוֹם בָּאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ אֶל הַחֹצֵר הַפְּנִימִית לְשֵׁרֵת בְּקוֹדֶשׁ יְקָרִיב חֲטָאתוֹ"**<sup>30</sup> (יחזקאל מד, כז) -

טזא **זו עשירית האיפה שלו,**

**דְּבָרֵי רַבֵּי יְהוּדָה.**

**רַבֵּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר:** **"בְּבֹאוֹ יְקָרִיב"** (יחזקאל מד, כז) - **בְּזִמְן שְׁרָאוּי לְבִיָּאָה רָאוּי לְהַקְרִיבָה,**

**בְּזִמְן שְׁאִינוּ רָאוּי לְבִיָּאָה - אִינוּ רָאוּי לְהַקְרִיבָה**."

<sup>28</sup> ואם נבח שלמים קרבנו אם מן-הבקר הוא מקריב אם-זכר אם-נקבה תמים יקריבנו לפני ה'

<sup>29</sup> וואחרי טהרתו שבעת ימים יספרו-לו.

<sup>30</sup> וביום באו אל-הקדש אל-החצר הפנימית לשרת בקדש יקריב חטאתו נאם-א-דני ה'

7. טז, א

רס"י

אמר רבא וכו'. אידי דאיירי  
 במנודה מפרש להו:  
**ומזמינין ליה לדינא**. לבעל דין:  
**זימנא בתר זימנא**. דאי לא אתי  
 ההוא זימנא קבעינן ליה זימנא  
 אחריתי:  
**קראו שם**. שמתא כלומר שמתא  
 לפרעה שהעביר המועד כלומר  
 שהעביר אותו מועד ששמו אחר  
 מועד ראשון:  
**דאי מתפקר בשליחא דרבנן**.  
 כלומר שחירף שליח ב"ד ושליח  
 אמר חירפני:  
**העיני האנשים ההם תנקר**. אי  
 לאו דשליח דא"ל למשה משה  
 לא הוה ידע:  
**הכי סברא דגברא פלניא**. דעת  
 פלוני שבא לנדות את פלוני  
 דצריך לנדותו משמו של אותו  
 חכם:  
**אמר מלאך ה'**. ברק אמר  
 לשמתו שהוא שלוחו של מקום:  
**ומחרימין**. בארור:  
**ופרטינן חטאיה**. דאמרי לאנשי  
 עירו משום הכי והכי משמתין  
 ליה:  
**כוכבא הוה**. מזליה דסיסרא:  
**דמפקרינן לנכסיה**. דמאן דלא  
 ציית להו לרבנן:  
**יחרם הוא וכל רכושו**. דהפקר  
 ב"ד הפקר מהכא נפקא לן בכל  
 דוכתי:

אמר רבא:

מנלן דמשדרין שליחא דבי דינא ומזמינין ליה לדינא?  
 דכתיב: **"וישלח משה לקרא לדתן ולאבירים בני אליאב"** (במדבר טז, יב).

ומנלן דמזמינין לדינא?

דכתיב: **"ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך"** (במדבר טז, טז).

לקמי גברא רבה?

דכתיב: **"לפני ה'"** (במדבר טז, טז).

את ופלניא?

דכתיב: **"אתה והם ואהרן"**<sup>31</sup> (במדבר טז, טז).

דקבעינן זימנא?

דכתיב: **"מחר"**.

זימנא בתר זימנא?

דכתיב: **"קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד"** (ירמיה מז, יז).

ומנלן דאי מתפקר בשליחא דבי דינא, ואתי ואמר, לא מיתחזי כלישנא בישא?  
 דכתיב: **"העיני האנשים ההם תנקר"** (במדבר טז, יד).

ומנלן דמשמתין?

דכתיב: **"אורז מרוז"**<sup>32</sup> (שופטים ה, כג).

דהכי סברא דגברא רבה?

דכתיב: **"אמר מלאך ה'"** (שופטים ה, כג).

ומנלן דמחרימין?

דכתיב: **"אורז ארוז"** (שופטים ה, כג).

דאכיל ושתה בהדיה?

וקאי בארבע אמות דידיה?

דכתיב: **"יושביה"** (שופטים ה, כג).

ומנלן דפרטינן חטאיה בצייבורא?

דכתיב: **"כי לא באו לעזרת ה'"** (שופטים ה, כג).

ואמר עולא:

בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז.

איכא דאמרי:

גברא רבה הוה.

ואיכא דאמרי:

כוכבא הוה,

שנאמר: **"מן שמים נלחמו המוכבים"**<sup>33</sup> (שופטים ה, כ).

ומנלן דמפקרינן נכסיה?

דכתיב: **"וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו, והוא יבדל מקהל הגולה"** (עזרא יח).

<sup>31</sup> ויאמר משה אל-קרח אתה וכל-עדתך היו לפני ה' אתה והם ואהרן מקר

<sup>32</sup> אורז מרוז אמר מלאך ה' ארו ארוז ישביה {ס} כי לא-באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים

<sup>33</sup> מן שמים נלחמו המוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא

## רַס"י

ואריב עמם ואקללם. לאותם שהושיבו נשים נכריות:  
**דכפתין**. ידיו ורגליו:  
**ואסרינן ליה**. שקושרין אותו על העמוד להלקותו:  
**הרדפה**. קא מפרש רב יהודה בריה דרב שמואל לרודפו מיד דכון דלא ציית דינא מנדן אותו:  
**ושונין**. ומנדן אותו פעם אחרת:  
**לממונא**. שחייב ממון לחבירו ולא רצה לשלם ע"פ ב"ד:  
**לאפקירותא**. מבזה תלמידי חכמים:  
**לא חל עליה שמתא ל' יום**. ואין שמתא פחותה מל' יום:  
**קא בעו רבנן למיעל**. שצריכין לו:  
**טוט אסר טוט שרי**. כלומר מצי למישרי ליה אע"ג דלא חל עליה ל' יום דאותו שופר שנדוהו יכול להתיר לו ומישרי ליה בתוך ל' יום:  
**לא אתו אחריני ושרו ליה**. מדמהדר איהו נפשיה למישרי:

ומנלו דנצינו, ולייטנו ומחינו, ותלשינו שיער ומשבועינו?  
**דכתיב: "ואריב עמם ואקללם ואמה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם"** (נחמיה יג,כה).

ומנלו דכפתין, ואסרינו, ועבדינו הרדפה?  
**דכתיב: "הן למות הן לשרושי הן לענש נכסין ולאסורין"** (עזרא ז,כו).

מאי **"לשרושי"**?

אמר אדא מרי אמר נחמיה בר ברוך אמר רב חייא בר אבין אמר רב יהודה:  
 הרדפה.

מאי **"הרדפה"**?

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב:  
 מנדן לאלתר,  
 ושונין לאחר שלשים,  
 ומחרימין לאחר ששים.

אמר ליה רב הונא בר חיננא:

הכי אמר רב הסדא:

מתרין ביה שני וחמישי ושני!

הני מילי לקמונא,

אבל לאפקירותא - לאלתר.

ההוא טבחא דאיתפקר ברב טובי בר מתנה,

אימנו עליה אביי ורבא ושמתוהו,

לסוף אזל פייסיה לבעל דיניה.

אמר אביי: היכי ליעביד?

לישרי ליה - לא חל שמתא עליה תלתין יומין.

לא לישרי ליה - קא בעו רבנן למיעל.

אמר ליה לרב אידי בר אבין: מידי שמיע לך בהא?

אמר ליה: הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל:

טוט - אסר,

וטוט - שרי.

אמר ליה:

הני מילי לקמונא,

אבל לאפקירותא - עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין.

אלמא קסבר אביי:

הני בי תלתא דשמיתו - לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה.

## 8. טז, א

## רס"י

שנידה לכבודו. ולא לשם שמים  
אלא שהתירו נגדו ודאי כיון  
דתני אין מנודה לרב ודאי לא  
נידה אלא בשביל כבודו דאי  
במילי דאיסורא הוי כמי  
שמנודה לרב דאין חכמה ואין  
עצה וגוי (משלי כא) וקתני אין  
מנודה לרב אבל לכולי עלמא  
מנודה:

**כל אחד מיפר חלקו.** מדקתני  
חלקו אינו מופר:

**לא אתו אחריני ושרו.** מדקתני  
חלקו אינו מופר לעולם אפיי  
שרו ליה אחריני:

דאיבעיא להו:  
הני בי תלתא דשמיתו,  
מהו למיתני תלתא אחריני ושרו ליה?

תא שמע:

**"מנודה לרב - מנודה לתלמיד,**

**מנודה לתלמיד - אינו מנודה לרב.**

**מנודה לעירו - מנודה לעיר אחרת.**

**מנודה לעיר אחרת - אינו מנודה לעירו.**

**מנודה לנשיא - מנודה לכל ישראל,**

**מנודה לכל ישראל - אינו מנודה לנשיא.**

**דבן שמעון בן גמליאל אומר:**

**אחד מן התלמידים שנידה ומת - חלקו אינו מופר."**

שמע מינה תלת:

שמע מינה: תלמיד שנידה לכבודו - נידויו נידוי.

ושמע מינה: כל אחד ואחד מיפר חלקו.

ושמע מינה: הני בי תלתא דשמיתו - לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה.

אמר אממר:

הלכתא הני בי תלתא דשמיתו - אתו בי תלתא אחריני ושרו ליה.

אמר ליה רב אשי לאממר:

והא תניא:

**"דבן שמעון בן גמליאל אומר:**

**אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר,"**

**מאי לאו "אינו מופר" - כלל!**

לא!

עד דאתו בי תלתא אחריני ושרו ליה.

9. טז, א-ב

רס"י

נזיפה. גערה כדלקמן :  
 נדוי שלנו. בני בבל :  
 כנזיפה שלהן. ארץ ישראל :  
 צריך רבי. רבי אבנה דר"ש הוה :  
 מה רבי אומר בדבר זה. אין רבי  
 בעולם היודע דבר זה :  
 א"ל לאבנה. לפי תומו ולא  
 משום לישנא בישא :  
 לאיתחזויי ליה. לבקר את רבי  
 שהיה חולה שקבל עליו יסורין :  
 אמר ליה בר קפרא איני מכירך.  
 רמו לו שאינו רוצה לראותו :  
 חמוקי ירכיך. כמו חמק עבר  
 (שיר ה) :  
 אף דברי תורה בסתר. דכתיב  
 בספייה דקרא מעשה ידי אומן  
 התורה מעשה אומנתו של  
 הקדוש ברוך הוא : רב בר אחוה  
 דרבי חייא דהוא בר אחתיה  
 ורבה בר בר חנה בר אחוה דר'  
 חייא [דלאו] בר אחתיה  
 כדאמרין בסנהדרין :  
 עייא. כך כינה שמו של ר' חייא  
 לשון גנאי :  
 ראה מי קורא לך. כלומר צא  
 מכאן :  
 תא. בוא אלי והדר שלח ליה לא  
 תיתי :  
 וזה. שליח שני לא ראיתי :  
 ברצות ה' דרכי איש גם אויביו  
 ישלים אתו. כי הוא על כרחו  
 בא :  
 מאי טעמא עבדת הכי. דשנית  
 בשוק :

תנו רבנן:

"אין נידוי - פחות משלשים יום.  
 ואין נזיפה - פחות משבעה ימים.  
 ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר,  
 שנאמר: "ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים"<sup>34</sup> (במדבר יב,ד).

אמר רב חסדא:

נידוי שלנו - כנזיפה שלהן.

ונזיפה דידהו - שבעה ותו לא?!

והא רבי שמעון בר דבי ובר קפרא הוו יתבי וקא גרסי,  
 קשיא להו שמעתא,

אמר ליה רבי שמעון לבר קפרא: דבר זה צריך רבי.

אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון: ומה רבי אומר בדבר זה?!

אזל, אמר ליה לאבנה, איקפד.

אתא בר קפרא לאיתחזויי ליה,

אמר ליה בר קפרא: איני מכירך מעולם!

ידע דנקט מילתא בדעתיה, נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין!

שוב פעם אחד גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק.

מאי דרש?

"חמוקי ירכיך כמו חלאים" (שיר השירים ז,ב),

טז, ב מה ירך בסתר - אף דברי תורה בסתר.

יצא רבי חייא וישנה לשני בני אחיו בשוק לרב ולרבה בר בר חנה שמע רבי - איקפד.

אתא רבי חייא לאיתחזויי ליה,

אמר ליה: עייא, מי קורא לך בחוץ?

ידע דנקט מילתא בדעתיה, נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין,

ביום תלתין שלח ליה: תא.

הדר שלח ליה: דלא ליתי.

מעיקרא מאי סבר? ולבסוף מאי סבר?

מעיקרא סבר: מקצת היום ככולו.

ולבסוף סבר: לא אמרינן מקצת היום ככולו.

לסוף אתא.

אמר ליה: אמאי אתית?

אמר ליה: דשלח לי מר דלית.

והא שלחי לך דלא תיתי!

אמר ליה: זה ראיתי וזה לא ראיתי.

קרי עליה: "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו" (משלי טז,ז).

מאי טעמא עבד מר הכי?

אמר ליה:

דכתיב: "חקמות בחוץ תרונה" (משלי א,כ).

אמר ליה:

אם קרית - לא שנית,

ואם שנית - לא שילשת,

ואם שילשת - לא פירשו לך.

"חקמות בחוץ תרונה" - כדרךא,

דאמר רבא:

כל העוסק בתורה מבפנים - תורתו מכרזת עליו מבחוץ.

<sup>34</sup> ויאמר ה' אל-משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף



**רפ"י**

**ביומא זכלה.** דרשה שהכל מצויין שם:  
**מוקים ליה בצדקה.** דמיבעי למיעבד בסתר:  
**מר עוקבא.** כתלמיד לשמואל דשמואל גדול בתורה יותר ממר עוקבא:  
**כי יתבן בדינא כו'. משום דמר עוקבא היה נשיא:**

והא קתיב: **"לא מראש בסתר דברתי"** (ישעיה מח, טז)!

ההוא ביומי דכלה.

ורבי חייא האי **"חמוקי ירבין"** - מאי עביד לה?

מוקי לה בצדקה ובגמילות חסדים.

אלמא: נזיפה דידהו תלתין יומין!

נזיפת נשיא שאני.

## 10. טז, ב

## רפ"י

חייקי ליה דוכתיה. מנמיכין לו  
 מקום כשיושב בדין:  
**כי היכי דמשתמע ליה מיליה.**  
 דשמואל רביה בתורה:  
**איטריד.** מר עוקבא בדינא  
 שהיה מחשב בדין ולא אידכר  
 ליה למיזל בתר שמואל:  
**לא נגה לך.** כלומר: לא סגי לך  
 דאזילנא בתרך:  
**לישרי לי מר בתיגריה.** הב לי  
 רשותא למיהדר:  
**ידע.** מר עוקבא:  
**דנקט.** שמואל בדעתיה משום  
 דאזיל בתריה:  
**מי שמעת שמתא מפומיה.** אי  
 שמית לך:  
**פסיק סידרא.** לימד פרשיות:  
**מכלל דאיכא ראשונים.** והלא  
 לא מצינו שאמר דוד דברי אלא  
 במקרא זה דדברי לשון נבואה:

וגזיפה דידן כמה הוי?

חד יומא.

כי הא דשמואל ומר עוקבא.

כי הוו יתבי גרסי שמעתא,  
 הוה יתבי מר עוקבא קמיה דשמואל ברחוק ארבע אמות.  
 וכי הוו יתבי בדינא, הוה יתבי שמואל קמיה דמר עוקבא ברחוק ארבע אמות,  
 והווי חייקי ליה דוכתא למר עוקבא בצפתא ויתבי עלויה, כי היכי דלישתמען מיליה.  
 כל יומא הוה מלוי ליה מר עוקבא לשמואל עד אושפיזיה,  
 יומא חד איטריד בדיניה, הוה אזיל שמואל בתריה,  
 כי מטא לביתיה אמר ליה: לא נגה לך? לישרי לי מר בתיגריה?  
 ידע דנקט מילתא בדעתיה, נהג גזיפותא בנפשיה חד יומא.

ההיא איתתא דהוות יתבה בשבילא, הוות פשטה פרעה, וקא מניפה חושלאי.  
 והוה חליף ואזיל צורבא מרבנו, ולא איפנעה מקמיה,  
 אמר: כמה חציפא ההיא איתתא!  
 אתאי לקמיה דרב נחמן, אמר לה: מי שמעת שמתא מפומיה? אמרה ליה: לא.  
 אמר לה: זילי נהוגי גזיפותא חד יומא בנפשיך.

זוטרא בר טוביה הוה קפסיק סידרא קמיה דרב יהודה,  
 כי מטא להאי פסוקא: **"ואלה דברי דוד האחרונים"**<sup>35</sup> (שמואל ב כג, א),  
 אמר ליה: **"אחרונים"** מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי נינהו?  
 שתיק ולא אמר ליה ולא מידי.  
 הדר אמר ליה: **"אחרונים"** מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי היא?  
 אמר ליה: מאי דעתך דלא ידע פירושא דהאי קרא לאו גברא רבה הוא?  
 ידע דנקט מילתא בדעתיה,  
 נהג גזיפותא בנפשיה חד יומא.

<sup>35</sup> א ואלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן-ישי וגאם הגבר הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמרות ישראל. ב רוח ה' דבר-בי ומלתו על-לשוני. ג אמר א-להי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת א-להים.

11. טז, ב

רפ"י

אתה שאול. שנולדת במזלו :  
 והוא דוד. שנולד במזל שלך :  
 אבדתי כמה דוד. שהוא צדיק ממך :  
 שגיון. שגגה היתה לו :  
 משונה במעשיו. צדיק גמור :  
 שהקים עולה של תשובה. שהוא שב תחלה ונתן דרך לשבים כדאמרינן בפ"ק דע"ז (דף ד:) לא דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד שמחל לו הקב"ה אותו עון אף אתה חזור בתשובה :  
 צור ישראל. מושל באדם אני מי מושל בי צדיק מושל בי ומבטלה :  
 עירא היאירי. הוה מתני לדוד אגב כרי' וכסתות ודוד הוה מתני לרבנן על גבי קרקע :

["ואלה דברי דוד האחרונים" (שמואל ב כג,א)].

ודאתן עלה מיהא,  
 "אחרונים" מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי היא?

"וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת,

ביום הציל ה' אותי מפף כל אויבי וּמפף שאול" (שמואל ב כב,א).

אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד: דוד שירה אתה אומר על מפלתו של שאול?

אלמלי אתה שאול והוא דוד, איבדתי כמה דוד מפניו!

היינו דכתיב: "שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן מיני" (תהילים ז,א) -

וכי כוש שמו? והלא שאול שמו!

אלא מה כושי משונה בעורו - אף שאול משונה במעשיו.

כיוצא בדבר אתה אומר: "על אודות האשה הנושית אשר לקח" (במדבר יב-א),

וכי נושית שמה? והלא ציפורה שמה!

אלא מה נושית משונה בעורה - אף ציפורה משונה במעשיה.

כיוצא בדבר אתה אומר: "וישמע עבד מלך המושי" (ירמיה לח-י),

וכי כושי שמו? והלא צדקיה שמו!

אלא מה כושי משונה בעורו - אף צדקיה משונה במעשיו.

כיוצא בדבר אתה אומר: "הלא בני כושיים אתם לי ישראל" (עמוס ט-י),

וכי כושיים שמן? והלא ישראל שמן!

אלא מה כושי משונה בעורו - אף ישראל משונה במעשיהן מכל האומות.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

מאי דכתיב: "נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על" (שמואל ב כג-א)?

נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה.

"אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם, צדיק מושל יראת אלהים" (שמואל ב כג-ג).

מאי קאמר?

אמר רבי אבהו:

הכי קאמר: אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל אני מושל באדם,

מי מושל בי? צדיק, שאני גוזר גזרה ומבטלה.

"אלה שמות הגבורים אשר לדוד יושב בשיבת [תחמני ראש השלשי,

הוא עדינו העצני על-שמנה מאות חלל בפעם אחת]" (שמואל ב כג-ח).

מאי קאמר?

אמר רבי אבהו:

הכי קאמר: ואלה שמות גבורותיו של דוד יושב בשיבת בשעה שהיה יושב בשיבה,

לא היה יושב על גבי פרים וכסתות, אלא על גבי קרקע.

דכל כמה דהוה רביה עירא היאירי קיים, הוה מתני להו לרבנן על גבי פרים וכסתות,

כי נח נפשיה, הוה מתני דוד לרבנן, והוה יתיב על גבי קרקע.

אמרו ליה: ליתב מר אפרים וכסתות,

לא קביל עליה.

"תחמני".

אמר רב:

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

הואיל והשפלת עצמך - תהא כמוני,

שאני גוזר גזרה ואתה מבטלה.

## רַש"י

ראש לג' אבות. שהוא הולך  
לפניהם לעוה"ב:  
מעדן עצמו. כופף עצמו ידיו  
ורגליו ביחד ויושב לארץ:  
בדבר אוריה החתי. נטלו לו  
מאתים:

**"ראש השלישים"** - תהא ראש לשלשת אבות.

**"הוא עדינו העצמי"**.

כשהיה יושב ועוסק בתורה - היה מעדן עצמו כתולעת,  
ובשעה שיוצא למלחמה - היה מקשה עצמו כעץ.

**"על שמונה מאות חלל בפעם אחת"** - שהיה זורק חץ ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת,

והיה מתאנח על מאתים,

דקתיב: **"איכה ידדף אחד אלה"** (דברים לב-ל).

יצתה בת קול ואמרה: **"רק בדבר אוריה החתי"** (מלכים א טו-ה).

רפ"י

תלמיד חכם שנידה לכבודו.  
 כבר פירשתי למעלה:  
**עביד (איניש) דינא לנפשיה.**  
 דאמר ליה את מחייבת לי הכי  
 והכי:  
**דפסיקא ליה.** שודאי הוא לו  
 ולא ספק:

12. טז, ב - יז, א

אמר רבי תנחום בריה דרבי חייה איש כפר עכו אמר רבי יעקב בר אהא אמר רבי שמלאי,  
 ואמרי לה אמר רבי תנחום אמר רב הונא,  
 ואמרי לה אמר רב הונא לחודיה:  
 יז, א תלמיד שנידה לכבודו - נדויו נידוי.

דתניא:

"מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב".

"לרב" - הוא דאינו מנודה,

הא לכולי עלמא - מנודה!

למאי?

אי במילי דשמאי - "אין תקמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא-ל)!

אלא, לאו לכבוד עצמו.

אמר רב יוסף:

צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה,

במילתא דפסיקא ליה.

13. יז, א

רש"י

סנו שומעניה. שיוצאין עליו שמועות רעות:  
**צריכי ליה רבנן.** דאתריה דהוה רבהון:  
**ואם לאו אל יבקשו תורה.** הואיל וסנו שומעניה הא דצריכי ליה רבנן לאו כלום הוא דמוטב דלא ילפי מיניה:  
**אתא איהו.** האי מנודה נמי בהדייהו:  
**מאי דקמן.** כלומר היכי מתרמי דעל האי סבא ר' שמואל בר נחמני האינדא לבית המדרש:  
**שמע מינה.** דלהכי איתרמי דאתא האינדא לבי מדרשא דלאו מזליה הוא דלישרי ליה:  
**וטרקיה אמתיה.** נשכו למנודה באמתו:  
**ולא קבלוהו.** דהדרא עכנא למערתא ולא פתחה פיה:  
**דייני.** ראשי ב"ד וחסידים עדיפי מיניהו:  
**מאי טעמא.** קבלוהו:  
**דעבד כרבי אילעאי וכו'.** בהני שמועות רעות:  
**מה שלבו חפץ.** עבירה והואיל ואין מכירין אותו שם ליכא חלול השם ואמר לן רבי משום רב האי גאון ויעשה מה שלבו חפץ רוצה לומר דודאי כיון שלבוש שחורים וכו' אני ערב בדבר שאינו חפץ מכאן ואילך בעבירה:  
**דקא עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול.** דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והוה ליה איהו מכשילו:

ההוא צורכא מרבנן דהוה סנו שומעניה.

אמר רב יהודה:

היכי ליצעבד?

לשמתייה - צריכי ליה רבנן!

לא לשמתייה - קא מיתחיל שמא דשמאי!

אמר ליה לרבה בר בר חנה:

מידי שמיע לך בהא?

אמר ליה:

הכי אמר רבי יוחנן:

מאי דכתיב: "מי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו,

מי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב-ז)?

אם דומה הרב למלאך ה' - יבקשו תורה מפיו,

ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיו.

שמתייה רב יהודה.

לסוף איחלש רב יהודה,

אתו רבנן לשוילי ביה, ואתא איהו נמי בהדייהו.

כד חזייה רב יהודה חניף.

אמר ליה: לא מסתיף דשמתייה לההוא גברא אלא אחוכי נמי חניף בי??

אמר ליה: לאו בדידך מחייקנא,

אלא דכי אזלינא ללהוא עלמא בדיחא דעתאי דאפילו לגברא כוותך לא חניפי ליה.

נח נפשיה דרב יהודה אתא לבי מדרשא, אמר להו: שרו לי.

אמרו ליה רבנן: גברא דחשיב פרב יהודה ליכא דלישרי לך,

אלא זיל לגביה דרבי יהודה נשיאה דלישרי לך.

אזל לקמיה, אמר ליה לרבי אמאי: פוק עיין בדיניה, אי מיבעי למישרא ליה - שרי ליה.

עיין רבי אמאי בדיניה, סבר למישרא ליה,

עמד רבי שמואל בר נחמני על רגליו ואמר:

ומה שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלש שנים,

יהודה חבירינו על אחת כמה וכמה!

אמר רבי זירא: מאי דקמן דאתא האינדא האי סבא בבי מדרשא, דהא כמה שני לא אתא,

שמע מינה: לא מיבעי למישרא ליה.

לא שרא ליה.

נפק פי קא בכי ואזיל,

אתא זיבורא וטרקיה אמתיה - ושכיב.

עיילוהו למערתא דחסידי - ולא קיבלוהו.

עיילוהו למערתא דדייני - וקיבלוהו.

מאי טעמא?

דעבד כרבי אילעאי,

דתנא:

"דבי אילעאי אומר:

אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו,

ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים, ויתעטף שחורים,

ויעשה מה שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא".<sup>36</sup>

"שפחה של בית רבי" - מאי היא?

דאמתא דבי רבי חזייתה ללהוא גברא דהוה מחי לבנו גדול,

אמרה: ליהויה ההוא גברא בשמתא, דקעבר משום: "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט-יד).

רש"י

שלך אינו נידוי. דלאו בדינא שמתיה:  
**הכבד**. בלשון הזה אומרים לו עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך בלשון כבוד אומר לו לישנא אחרינא הכבד התכבד כבודך שתשב בביתך:  
**כסהו**. אל תבזה אותו בפרהסיא:  
**כלילה**. שחשיכה ואין אדם רואה:  
**משמית נפשיה**. משום יקרא דההוא צורבא מדרבנן:  
**מימנו אנגידא**. מלקות ומלקות יפה להם יותר משמתא והוו מלקי להו:

דתנאי:

"ולפני עור לא תתן מקשול" (ויקרא יט-יד) - במבנה לבנו גדול הפתוב מדבר.

ריש לקיש הוה מנטר פרדיסא, אתא ההוא גברא וקאכיל תאיני, רמא ביה קלא, ולא אשגח ביה. אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא. אמר ליה: אדרבה, ליהוי ההוא גברא בשמתא, אם קמוון נתחייבתי לך, נידוי מי נתחייבתי לך?! אתא לבי מדרשא, אמרו ליה: שלו - נידוי, שלך - אינו נידוי. ומאי תקנתיה?  
 זיל לגביה דלישרי לך.  
 לא ידענא ליה.  
 אמרו ליה: זיל לגבי נשיאה דלישרי לך.

דתנאי:

"נידוהו ואינו יודע מי נידוהו ילך אצל נשיא ויתיר לו נדויו".

אמר רב הונא:

באושא התקינו:

אב בית דין שפסרח - אין מנדין אותו, אלא אומר לו: "**הכבד ושב בביתך**" (מלכים ב יד-ו).  
 חזר וסרח - מנדין אותו, מפני חילול השם.

ופליגא דריש לקיש,

דאמר ריש לקיש:

תלמיד חכם שפסרח - אין מנדין אותו בפרהסיא,

שנאמר: "**וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה**" (הושע ד-ה). - כסהו כליה.

מר זוטרא חסידא,

כי מיחייב צורבא מרבנן שמתא, ברישא משמית נפשיה והדר משמית לדידיה,  
 כי הוה עייל באושפיזיה, שרי ליה לנפשיה, והדר שרי ליה לדידיה.

אמר רב גידל אמר רב:

תלמיד חכם מנדה לעצמו, ומיפר לעצמו.

אמר רב פפא:

תיתי לי דלא שמיתי צורבא מרבנן מעולם.

אלא כי קא מיחייב צורבא מרבנן שמתא, היכי עביד?

כי הא, דבמערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן, ולא מימנו אשמתא.

## 14. יז, א-ב

## רס"י

ומהניא כי טיחיא בתנורא.  
 כשומן שטוחין את התנור ונבלע  
 בתוכו שאין יוצא לעולם כלומר  
 מכה לכל מאן דמשמתין ליה  
 דלא נפקא מיניה לעולם:  
**ופליגא דר"ש ב"ל**. דאמר  
 יוצאה:  
**גנובתיה**. זנב:  
**דידה עבדא**. ומלקי ליה:  
**מסתפינא מיניה**. דגברא אלמא  
 הוא:  
**שקיל פתיחא עלויה**. כתוב עליו  
 שמתא:  
**שקליה**. לכתב שמתא:  
**ואחתיה בכדא**. תקע בתוך הכד  
 ולא ישמעו:  
**בי קברי**. דלא שכחי תמן  
 אינשי:  
**וקרי ביה**. כלומר תקע ביה  
 אלפין שיפורי:  
**מאי תברי**. למה תוקעין תקיעה  
 ושברים:  
**תברי בתי רמי**. כלומר שמתא  
 משבר בתים גבוהים:

מאי "שמתא"?

אמר רב:

שם מיתה.

ושמואל אמר:

שממה יהיה.

ומהניא ביה כי טיחיא בתנורא.

ופליגא דריש לקיש,

דאמר ריש לקיש:

כשם שנכנסת במאתים וארבעים ושמונה איברים,  
 כך כשהיא יוצאה, יוצאה ממאתים וארבעים ושמונה איברים.

כשהיא נכנסת, דכתיב: **"והיתה העיר חרם"** (הושע ו-ז),

**"חרם"** - בגימטריא מאתים וארבעים ושמונה הוו,

כשהיא יוצאה, דכתיב: **"ברוגז דחם תזכור"** (חבקוק ג-ב),

**"דחם"** - בגימטריא הכי הוו.

אמר רב יוסף:

שדי שמתא אגנובתא דכלבא, ואיהי דידה עבדה.  
 דההוא פלגא דהוה אכיל מסאני דרבנן, ולא הוו קא ידעי מנו, ושמתו ליה.  
 איתגלי ביה נורא בגנובתיה ואכלתיה.

ההוא אלמא דהוה קא מצער ליה לההוא צורבא מרבנן,

אתא לקמיה דרב יוסף,

אמר ליה: זיל שמתיה.

אמר ליה: מסתפינא מיניה.

אמר ליה: שקיל פתיחא עליה.

כל שכן דמסתפינא מיניה.

אמר ליה: שקליה אחתיה בכדא, ואחתיה בי קברי,

וקרי ביה אלפא שפורי בארבעין יומין.

אזיל עביד הכי,

פקע כדא, ומית אלמא.

מאי שפורי?

שנפרעין ממנו.

מאי תברא?

אמר רב יצחק בריה דרב יהודה:

תברי בתי רמי.

דתניא:

**"אמר רבן שמעון בן גמליאל:****כל מקום שנתנו חכמים עיניהם - או מיתה, או עוני."**



## רפ"י

52. יז, ב

בשלא היה להן פנאי. דדוקא נקט שעלו מטומאתם ברגל לפיכך מגלחין שלא היה להן פנאי לגלח דעדיין לא עלו מטומאתן:

או דלמא אע"פ שהיה להם פנאי. ולא גילחו קודם המועד מותרים לגלח במועד:

שלא ישו קרבנותיהן. בתגלחתן עד לאחר הרגל דנזיר ומצורע אין מביאין קרבנותיהן עד לאחר גילוח כדכתיב בהו קראי הלכך לא קנסינן להו בדלא עבדי מקמי רגל דזימנין דלא עבדי קמי רגל ומיאסרי להו במועד נמצא שמהין הקרבנות ואינן קריבין ביום השמיני בזמנן לפיכך אמרו מגלח במועד דמוטב לקרב זמן הקרבה ולא לאחר:

[ "ואלו מגלחין במועד: ... ]  
והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו."

בְּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יְרֵמְיָהּ מֵרַבִּי זִירָא:  
בְּשָׁלָא הִיָּה לְהֵם פְּנָאִי,  
או דלמא אף בשהיה להם פנאי?

אמר ליה:

תנינא:

"כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד - בשלא היה להם פנאי.  
אבל היה להם פנאי - אסורים.  
נזיר ומצורע - אף על פי שהיה להם פנאי, מותרים,  
שלא ישו קרבנותיהן."

53. יז, ב

רפ"י

תנא:

**"הנהו והאבל מותרין בגילוח".**

האי "אבל" - היכי דמי?

אילימא: שחל שמיני שלו בערב הרגל - איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל!  
אלא, שחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל - איבעי ליה לגלוחי ערב שבת!  
דאמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא:

הלכה כאבא שאול,

ומודים חכמים לאבא שאול בשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל,  
שמוותר לגלח בערב שבת.

לא צריכא, שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל.

תנא ברא סבר לה:

כאבא שאול, דאמר מקצת היום ככולו,

ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן,

וכיון דשבת הוי אנוס הוא.

תנא דידן סבר לה:

כרבנן,

דאמרי: לא אמרינן מקצת היום ככולו, ואפתי לא שלים אבילות דשבעה.

האי "בהו" - היכי דמי?

אילימא דשלים משמרתו ערב הרגל - איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל!

לא צריכא, דשלים משמרתו ברגל.

תנא דידן סבר:

כיון דתנו: **"בשלושה פרקים בשנה,**

**היו כל המשמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים"** (סוכה נה:)

כמאן דלא שלים משמרתו ברגל דמי.

ותנא ברא סבר:

אף על גב דשייד בהנך משמרות, משמרתיה מיהא שלימא ליה.

איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל.  
דתנן מתניתין (לקמץ דף יט.)  
הקובר מתו שמונה ימים קודם  
הרגל בטלו ממנו גזרת לי יום  
ומותר בגילוח הואיל וכבר  
התחיל יום אחד מן השלשים  
וזה הואיל ולא גילח ערב הרגל  
לא יגלח ברגל:

**בשבת ערב הרגל.** והוי אנוס  
דלא מצי לגלח בשמיני ערב  
הרגל להכי מגלח ברגל:

**איבעי ליה לגלוחי ערב שבת.**  
שהוא שביעי:

**הלכה כאבא שאול.** דאפילו לא  
קבר אלא שבעה ימים קודם  
הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים:  
**ומודים חכמים לאבא שאול.**

אעייג דבעו שמונה:

**בשחל שמיני להיות בשבת ערב**  
**הרגל.** דהוי אנוס:

**שמותו גלח בערב שבת.** שהוא  
שביעי:

**האי תנא דברייתא.** דתני אבל  
מגלח במועד:

**סבר כאבא שאול.** דיום שביעי  
עולה לכאן ולכאן לשבעה  
ולשלשים וכיון דכבר התחילו  
שלשים איבעי ליה לגלוחי קודם  
הרגל אלא דשבת הוי ואנוס הוא  
להכי מגלח במועד:

**ותנא דידן.** דתני אלו מגלחין  
ברגל ולא אבל:

**סבר כרבנן דאמרי לא אמרינן**  
**מקצת היום ככולו.** אלא שבעה  
שלימין בעינן ואכתי לא שלים  
אבילות דשבעה קודם הרגל ולא  
הוי אנוס דאפי' לא הוי שבת לא  
מצי לגלח להכי אינו מגלח  
במועד:

**דשלים משמרתו ערב הרגל.**  
בשבת דלעולם לא שלמה  
משמרה אלא בשבת:

**איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל.**  
כלומר בערב שבת שהוא ערב  
הרגל דהא אמרינן (לעיל דף יד.)  
אנשי משמר אסורין בגילוח  
ובחמישי מותרין מפני כבוד  
השבת:

**דשלים משמרה ברגל.** כגון  
דהוי יום חמישי יום ראשון של  
רגל דלא מצי לגלח דהוי י"ט  
ושלים משמרתו בשבת שהוא  
יום שלישי לרגל:

**תנא דידן.** דאמר אינו מגלח  
במועד:

**סבר כיון דתנן בשלושה פרקים.**  
בשלושה רגלים כל המשמרות  
שויים אכתי כמאן דלא שלים  
משמרתו דמי ועדיין יש לו חלק  
באימורי רגלים ולא שלים  
משמרתו בכל הרגל להכי אינו  
מגלח ברגל כדתנן אנשי משמר  
אסורין לגלח:

**ותנא ברא.** דאמר מותרין לגלח:

**אעייג דשייך בהנך משמרות.**  
[שלים] עיקר משמרתו דידיה  
להכי מותר בגילוח:

54. יז, ב

רש"י

הא אתמר עלה. הא דתני תכפוהו אבליו מיקל בתער ולא במספרים וקאתי ברייתא דכל הני שמותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלו כשתכפוהו אבליו ומגלח במספרים: זאת אומרת. מדתני תכפוהו אבליו מכבס כסותו מכלל דשאר אבל אסור בתכבוסת:

תנו רבנן:

"כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד, מותרין לגלח בימי אבלן".

והתניא:

"אסורים!"

אמר רב חסדא אמר רב שילא:

כי תניא הכא "מותרין" - בשתכפוהו אבליו.

אי "בשתכפוהו אבליו" - מאי איריא: "כל אלו שאמרו", אפילו כולי עלמא נמי!

דתניא:

"תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו - מיקל בתער,

ומכבס כסותו במים!"

הא אתמר עלה:

אמר רב חסדא:

בתער - ולא במספרים,

במים - ולא בנתר ולא באהל.

אמר רב חסדא:

זאת אומרת: אבל אסור בתכבוסת.

55. יז, ב

רס"י

הלכה כרבי יוסי במועד.  
 דמתיר:  
 איתרע ביה מילתא. בפנחס  
 אחוה דפנחס הוה אבל:  
 עייל שמואל לישאל ביה  
 טעמא. לדבר על לבו דפנחס:  
 אילו בדידיה הוה. כלומר אילו  
 היית אבל: מי מזולת ביה כולי  
 האי באבילות דשקלת לטופרד:  
 ואיתרע ביה מילתא. אבילות:  
 שקלינהו לטופריה חבטינהו  
 לאפיה. זרקניהו מרוב כעס  
 והדר מכנס להו דזורקן רשע:  
 ברית כרותה לשפתים. דכתיב  
 ונשתחוה ונשובה אליכם וכן  
 הוה דחזרו תרוייהו:  
 סבור מיניה דיד. מותר בימי  
 אבלו משום דמאיס דרגל לא:  
 גינוסטרין. מספרים:  
 אין בהם משום מיאוס. מדשקל  
 ליה בשיניה:

תנו רבנן:

"נשם שאמרו אסור לגלח במועד - כן אסור ליטול צפורנים במועד,

דברי רבי יהודה.

ורבי יוסי: מתיר.

וכשם שאמרו אבל אסור לגלח בימי אבלו - כן אסור ליטול צפורנים בימי אבלו,

דברי רבי יהודה.

ורבי יוסי: מתיר".

אמר עולא:

הלכה כרבי יהודה - באבל.

והלכה כרבי יוסי - במועד.

שמואל אמר:

יחא, הלכה כרבי יוסי - במועד ובאבל.

דאמר שמואל:

הלכה כדברי המיקל באבל.

פנחס אחוה דמר שמואל איתרע ביה מילתא,

על שמואל למישאל טעמא מיניה. חזנהו לטופריה דהווי נפישן,

אמר ליה: אמאי לא שקלת להו?

אמר ליה: אי בדידיה הוה, מי מזולת ביה כולי האי?!

הואי "פשיגגה שיוצא מלפני השליט" (קהלת י-ה) ואיתרע ביה מילתא בשמואל.

על פנחס אחוה למישאל טעמא מיניה.

שקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה, אמר ליה: לית לך ברית כרותה לשפתים?!

דאמר רבי יוחנן:

מנין שברית כרותה לשפתים?

שנאמר: "ויאמר אברהם אל נערו: שבו לכם פה עם החמור,

ואני והנער נלכה עד פה ונשתחוה ונשובה אליכם" (בראשית כב-ה),

ואיסתייעא מלתא דהדור תרוייהו.

סבור מיניה,

דיד - אין,

דרגל - לא.

אמר רב ענן בר תחליפא:

לדידי מפרשא לי מיניה דשמואל,

לא שנא דיד, ולא שנא דרגל.

אמר רב חייה בר אשי אמר רב:

ובגנוסטרין - אסור.

אמר רב שמון בר אבא:

הוה קאימנא קמיה דרבי יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד, ושקלינהו לטופריה בשיניה וזרקיהו.

שמע מינה תלת:

שמע מינה: מותר ליטול צפורנים בחולו של מועד.

ושמע מינה: אין בהן משום מיאוס.

ושמע מינה: מותר לזרקן.

איני?!

והתניא:

"שלשה דברים נאמרו בצפורנים:

הקוברן - צדיקה,

שורפן - חסיד,

## רס"י

ושדי ליה לאבראי. ועברה עליהו איתתא אבראי: כיון דאישתני. מההוא דוכתא דהוו מעיקרא אישתני ולא מזקי: **ומר זוטרא מתני.** בברייתא דבקשו ממנו צפרנים בימי אבלו ולא משמיה דרב יהודה: **ואם בקשו ממנו שפה היה מתיר להם.** כלומר אנא חזינא לדעתיה אי שאלו לגלח השפה היה מתיר להם דאין בהם משום בל תשחית פאת זקנד (ויקרא יט): **מזוית לזוית.** מסוף הפה לסוף האחר מותר לגלח שהרי מעכבת אכילה ושתיה ומאיס: **ולדידי.** דאנינא דעתי כל השפה כשפה המעכבת דמי דאנינא לי דעתי: **פרמשתקו.** אמתו: **אמגושי הוה דכתיב הנה יוצא המימה.** מחלוקת במסי שבת (דף עה.) חד אמר חרשי להכי יוצא ליאור בשביל מכשפות ואידך אמר גידופי להכי יוצא שאומר לי יאורי ואני עשיתני:

## זורקו - רשע!

טעמא מאי? שמא תעבור עליהן אשה עוברת ותפיל, אשה בי מדרשא לא שכיחא. וכי תימא: זימנין דמיכנשי להו ושדי להו אבראי - כיון דאשתני אשתני.

אמר רב יהודה אמר רב: זוג בא מחמתן לפני רבי, ומר זוטרא מתני: **"זוג בא מחמתן לפני רבי, ובקשו ממנו צפרנים - והתיר להם. ואם בקשו ממנו שפה - התיר להם."**

ושמואל אמר: אף בקשו ממנו שפה - והתיר להם.

אמר אביטול ספרא משמיה דרב: שפה מזוית לזוית.

אמר רבי אמי: ובשפה המעכבת.

אמר רב נחמן בר יצחק: לדידי כשפה המעכבת דמי לי.

ואמר אביטול ספרא משמיה דרב: פרעה שהיה בימי משה, הוא - אמה, וזקנו - אמה, ופרמשתקו - אמה וזרת, לקיים מוה שנאמר: **"ושפל אנשים יקים עליה"** (דניאל ד-יד).

ואמר אביטול ספרא משמיה דרב: פרעה שהיה בימי משה, אמגושי היה, שנאמר: **"הנה יוצא המימה"**<sup>37</sup> (שמות ז-ט).

<sup>37</sup> לך אל-פרעה בבקר הנה יצא המימה ונצבת לקראתו על-שפת היאר והמטה אשר-נהפך לנחש תקוח בידך

56. יח, א-ב

רס"י

**מטפחות ידיים**. שמנגבין בהן ידיים משום דמאיס:  
**מטפחות הספוג**. שמנגבין בהן עצמן כשיוצאין מבית המרחץ:  
**ושעלו מטומאתן**. במועד:  
**מתני'**. דקתני אלו מכבסין אע"ג דאית ליה תרי ומטנפי אבל מי שאין לו אלא חלוק אחד דכולי עלמא שרי:  
**כלי פשתן**. דלא נפיש טירחא:  
**מטפחות הספרים**. של פשתן:  
**הני אין**. אבל שאר כלי פשתן לא:  
**אפילו דשאר מיני**. כלומר מטפחות דשאר מינין כגון דצמר אע"ג דנפיש טירחא שרי לכבס אבל שאר כלים דשאר מינין לא אבל כלי פשתן שרי לכבס:  
**משיכלי**. ספלים:

"ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים" וכו'.

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן:

מי שאין לו אלא חלוק אחד - מותר לכבסו בחולו של מועד.

מתיב רבי ירמיה:

"אלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים..."

הני - אין,

מי שאין לו אלא חלוק אחד - לא!

אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה:

אסברה לך מתניתין - אף על גב דאית ליה תרי ומטנפי.

שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן:

כלי פשתן - מותר לכבסן בחולו של מועד.

מתיב רבא:

יחב, "מטפחות הידיים מטפחות הספרים".

הני - אין,

כלי פשתן - לא!

אמר ליה אבוי:

מתניתין אפילו דשאר מיני.

אמר בר הידיא:

לדידי חזי לי ימה של טבריה דמפקי לה משיכלי דמני כיתנא בחולא דמועדא.

מתקיף לה אבוי:

מאן לימא לן דברצון חכמים עבדי?

דלמא שלא ברצון חכמים עבדי!

57. יח, ב

רפ"י

מתניתין

ואלו בותבין במועד:  
קדושי נשים וגיטין.  
ושוברין, דייטיקי, מתנה, ופרוזבולין.  
איגרות שום, ואיגרות מזון.  
שטרין חליצה, ומיאונים.  
ושטרין בירורין, גזרות בית דין, ואיגרות של רשות.

גמרא

אמר שמואל:  
מוותר לארס אשה בחולו של מועד,  
שפא יקדמנו אחר.

לימא מסייע ליה:

"ואלו בותבין במועד קדושי נשים" - מאי לאו שטרין קדושיין ממש.

לא! שטרין פסיקתא.

וכדרב גידל אמר רב,

דאמר רב גידל אמר רב:

כמה אתה נותן לבנה? כך וכך, כמה אתה נותן לבתך? כך וכך.  
עמדו וקדשו, קנו, הן הן הדברים הנקנין באמירה.

לימא מסייע ליה,

"אין נושאין נשים במועד,

לא בתולות ולא אלמנות,

ולא מיבמין,

מפני ששמחה היא לו" (מועד קטן ח:).

הא לארס - שרי.

לא מיבעיא קאמר,

לא מיבעיא לארס - דלא קעביד מצוה,

אלא אפילו לישא נמי דקא עביד מצוה - אסור.

תא שמע:

דתנא דבי שמואל:

"מארסין אבל לא בונסין,

ואין עושין סעודת אירוסין,

ולא מיבמין,

מפני ששמחה היא לו".

שמע מינה.

ומי אמר שמואל שפא יקדמנו אחר?

והאמר רב יהודה אמר שמואל:

בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני - לפלוני, שדה פלוני - לפלוני!

אלא, "שפא יקדמנו אחר" - ברחמים.

כי הא דרבא שמעיה לההוא גברא דבעי רחמי ואמר: תזדמן לי פלגיתא.

אמר ליה: לא תיבעי רחמי הכי,

אי חזיא לך - לא אזלא מינה,

ואי לא כפרת בה.

בתר הכי שמעיה דקאמר: או איהו לימות מקמה, או איהי תמות מקמיה.

מתני'  
קדושי נשים. שכתב בשטר הרי  
את מקודשת לי דאשה נקנית  
בשטר:  
דייטיקי. שטר צוואה:  
פרוזבולין. שכותב מלוה בשטר  
שאינו משמט ולא משמיט ליה  
שמיטה:  
איגרות שום. בכך שמו בית דין  
שדה זו ונתנו לאחים כך וכך  
נגדו:  
איגרות מזון. פלוני קבל לזון בת  
אשתו:  
שטרין בירורים. ביררו ב"ד חלק  
זה לזה וחלק זה לזה:  
גזרות ב"ד. פסקי דינין:  
ואיגרות של רשות. צווי וקיום  
של שלטון:

גמ'  
כדרב גידל. שכותב תנאי זה  
בשטר:  
ניקנין באמירה. בלא קנין:  
דקא עביד מצוה. דעוסק בפריה  
ורביה:  
כפרת בה'. באמנה דקאמר דלא  
מסייע צלותא כלום הואיל ולא  
מזמנה ליה כלומר השתא צלינא  
עלה ולא אסתייעא מילתא:  
אמר. אי לא מנסבא או איהי  
תמות מקמאי דלא איחזי כד  
מנסבא לאחר ואצער בה:  
או איהו. עצמו ימות מקמי  
דתינסבא איהי לאידך ולהכי  
מארס במועד שלא יקדמנו אחר  
ברחמים שתמות היא:

אמר ליה: לאו אמינא לך לא תיבעי עלה דמילתא הכי?!

אמר רב משום **דבי ראובן בן אצטרובילי**:

מן התורה, ומן הנביאים, ומן הפתובים - מה' אשה לאיש.

"מן התורה" - דכתיב: **"וישן לבן ובתואל ויאמרו מה יצא הדבר"** (בראשית כד-ו).

"מן הנביאים" - דכתיב: **"ואביו ואמו לא ידעו כי מה היא"** (שופטים יד-ד).

"מן הפתובים" - דכתיב: **"בית זהו נחלת אבות ומה אשה משפלת"** (משלי יט-יד).



58. יח, ב

רפ"י

נחשד בדבר. עבירה:  
 להכעיס עבוד. וידעי דלא היה:  
 בקלא דפסיק. לא היה ביה:  
 קלא דלא פסיק. היה ביה:  
 דומי. חשד כמו לא ישא בת  
 דומה (סוטה דף כז.).  
 אבל הדר נבט. דבתר דפסיק  
 התחיל קלא נבט נשמע דמיון  
 כמו במסכת תענית (דף ד.) האי  
 צורבא מרבנן דמי לפרצידיא  
 דתותי קלא כיון דנבט נבט ופי'  
 זה וזה לשון צמח:

ואמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי,  
 ואמרי לה: במתניתא תנא:  
 "אמר רבי ראובן בן אצטרובילי:  
 אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו,  
 ואם לא עשה נולו - עשה מקצתו.  
 ואם לא עשה מקצתו - הרהר בלבו לעשותו.  
 ואם לא הרהר בלבו לעשותו - ראה אחרים שעשו ושמח".

מתלב רבי יעקב:

"וזהפאו בני ישראל דברים אשר לא מן על ה' אלהיהם" (מלכים ב יז-ט)!

התם להכעיס הוא דעבוד.

תא שמע:

"ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדושי ה'" (תהילים קו-טז).  
 רב שמואל בר יצחק אמר:  
 מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממשה!

התם משום שנאה הוא דעבוד.

תא שמע:

"אמר רבי יוסי:  
 יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו!"

ואמר רב פפא:

לדידי חשדון ולא הוה בי!

לא קשיא:

הא - בקלא דפסיק.  
 הא - בקלא דלא פסיק.

ו"קלא דלא פסיק" - עד פמה?

אמר אבוי:

אמרה לי אם: דומי דמתא יומא ופלגא.

והני מילי: דלא פסק ביני ביני,  
 אבל פסק ביני ביני - לית לן בה.

וכי פסק ביני ביני,  
 לא אמרן אלא דלא פסק מחמת יראה,  
 אבל פסק מחמת יראה - לא.

ולא אמרן אלא דלא הדר נבט,  
 אבל הדר נבט - לא.

ולא אמרן אלא דלית ליה אויבים,  
 אבל אית ליה אויבים - אויבים הוא דאפקוה לקלא.

## 59. יח, ב - יט, א

רש"י

מתני'

ואם אינו מאמינו. המלוה ללוה:  
או שאין לו מה יאכל. לסופר:  
אפילו בספר עזרא. ספר תורה  
של עזרא ואני שמעתי עזרה בה'  
ופי' ספר מוגה היה בעזרה  
שממנו היו מגיהים כל ספרי  
גולה:

לעצמו. לקיים זה המצוה אבל  
לצבור למכור דרך שכירות  
הוה חשיב מלאכה כדאמרינן  
לעיל (דף יב.) אונכרא דכיון  
דלאו אגרא קשקיל שרשווי  
בעלמא הוא ושרי:

וטוה על יריכו. החוטיין אבל לא  
בידו בין אצבעותיו ובפלך כדרך  
חול:

גמ'

לאחרים בטובה. ולא בשכר:  
מערים ומוכר שלו. כן עושה כל  
ימות החג:

כדי פרנסתו. בהרווחה ולא  
מיירי במי שאין לו מה יאכל:

מתניתין

אין פותבין שְׁטָרֵי חוֹב בְּמוֹעֵד.  
וְאִם אֵינוֹ מְאֲמִינוֹ, אוֹ שְׂאִין לוֹ מַה יֵּאָכֵל - הָרִי זֶה יִכְתּוֹב.

אין פותבין סְפָרִים תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת בְּמוֹעֵד.  
וְאִין מְגִיְהִין אוֹת אַחַת, אֲפִילוֹ בְּסִפֵּר עֲזָרָא.

רבי יהודה אומר:

כותב אדם תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת לְעַצְמוֹ,

יטא, וְטוֹוָה עַל יְרִיכוֹ תְּכַלֵּת לְצִיצִיתוֹ.

גמרא

תנו רבנן:

"כותב אדם תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת לְעַצְמוֹ,

וְטוֹוָה עַל יְרִיכוֹ תְּכַלֵּת לְצִיצִיתוֹ,

וְלֵאחֲרֵים בְּטוֹבָה,

דְּבַרֵי רַבֵּי מֵאִיר.

רבי יהודה אומר:

מערים ומוכר את שלו, וחוזר וכותב לְעַצְמוֹ.

רבי יוסי אומר:

כותב ומוכר בְּדַרְכּוֹ, כְּדֵי פְרִנְסָתוֹ."

אורי ליה רב לרב חננאל,

ואמרי לה רבה בר בר חנה לרב חננאל:

הלכה: כותב ומוכר בְּדַרְכּוֹ, כְּדֵי פְרִנְסָתוֹ.

60. יט, א

רש"י

אבל לא באבן. שתולה בחוט כדי שיוכל לשזורו יפה:

"וטוה על יריכו תכלת".

תנו רבנן:

"טוה אדם על יריכו תכלת לציציתו,

אבל לא באבן,

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים:

אף באבן.

רבי יהודה אומר משמו:

באבן, אבל לא בפלך.

וחכמים אומרים:

בין באבן בין בפלך".

אמר רב יהודה אמר שמואל,

וכן אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

הלכה: בין באבן בין בפלך.

והלכה: כותב כדרפו ומוכר כדי פרנסתו.

61. יט, א-ב

רפ"י

מתני'

**הקובר מתו שלשה ימים קודם הרגל.** הואיל ועיקר אבילות אינו אלא שלשה ימים:

**בטלה ממנו גזרת שבעה.** דלאחר הרגל אינו צריך למנות יותר:

**שמונה ימים.** קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים שהואיל והתחיל יום אחד מן השלשים אינו צריך לשמור כלום לאחר הרגל דין שלשים אלא מותר לאלתר בתכבוסת בגיהוץ ותספורת:

**שבת עולה.** אירע שבת בימי אבלו עולה למנין שבעה:

**ואינה מפסקת.** דלאחר שבת צריך להשלים שבעה ימי אבלות עם השבת:

**והרגלים מפסיקין.** דכי קבר מתו שלשה ימים קודם הרגל מפסיק האבילות לגמרי ולאחר הרגל אין משלים כלום:

**ואין עולין.** דכי קבר מתו בתוך הרגל דלא בטלה ממנו גזרת ז' ימי הרגל עולין למנין ז' ימי אבילות אלא לאחר הרגל צריך לישב ז' ימי אבילות זו היא סברתי אבל בהעתק מצאתי ואין עולין דכי קבר את מתו שני ימים לפני הרגל דלא בטלה ממנו גזרת שבעה אין ימי הרגל עולין למנין שבעת ימי אבלו אלא לאחר הרגל צריך לישב ה' ימי אבלות להשלים לשני ימים שנהג לפני הרגל ואני אומר כי טעות סופר הוא דמה שזכר שלשה ימים לפני הרגל לאו דוקא ואפילו שעה אחת לפני הרגל בטלה ממנו גזרת שבעה דהרגל מפסיק:

**משחרב בית המקדש.** שאין לעצרת תשלומין כל ז' ואינו אלא יום אחד:

**כשבת.** ודינו כשבת דעולה ואינה מפסקת:

**ראש השנה כשבת.** הואיל ואינו אלא יום אחד:

גמ'

**גזרת.** שלשים בטלו אבל ימים לא בטלו שלשים יום לא בטלו דעדיין תלוין ועומדים:

**מאי טעמא ימים לא בטלו.** כלומר באיזה ענין לא בטלו ימים:

**שאם לא גילח ערב הרגל** דכי בטלו גזרת שלשים ואיבעי ליה לגלוחי ערב הרגל ולא גילח. אסור לגלח אחר הרגל. כל שלשים יום:

**והתניא.** סיעתא:

**שכשם שגזרת שלשה מבטלת שבעה.** דכי קבר מתו שלשה ימים לפני הרגל אינו יושב לאחר הרגל כלום:

**כך גזרת שבעה מבטלת גזרת שלשים.** דכי קבר מתו שבעה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים דאפילו לא גילח ערב הרגל מגלח אחר הרגל:

**ויום שבעה עולה לכאן ולכאן.** דחשיב נמי שמיני:

**כיון שעמדו מנחמים מאצלו.** היינו ביום ז':

**כמאן כאבא שאול.** דאמר עולה לכאן ולכאן דחשיב נמי שמיני דמבטל ממנו גזרת שלשים:

מתניתין

**הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שלשים.**  
**שמונה - בטלו הימנו גזרת שלשים.**

**מפני שאמר:**

**שבת - עולה ואינה מפסקת.**

**רגלים - מפסיקין ואינן עולין.**

**דבי אליעזר אומר:**

**משחרב בית המקדש: עצרת - כשבת.**

**דבן גמליאל אומר:**

**ראש השנה ויום הכפורים - כרגלים.**

**וחכמים אומרים:**

**לא נדברי זה, ולא נדברי זה,**

**אלא עצרת - כרגלים.**

**ראש השנה ויום הכפורים - כשבת.**

גמרא

**אמר רב:**

**גזרת - בטלו,**

**ימים - לא בטלו.**

**וכן אמר רב הונא:**

**גזרת - בטלו,**

**ימים - לא בטלו.**

**ורב ששת אמר:**

**אפילו ימים - נמי בטלו.**

**מאי טעמא ימים - לא בטלו?"**

**שאם לא גילח ערב הרגל - אסור לגלח אחר הרגל.**

**יט, ב והתניא:**

**"הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שלשים.**  
**שמונה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שלשים,**

**ומגלח ערב הרגל,**

**אם לא גילח ערב הרגל - אסור לגלח אחר הרגל.**

**אבא שאול אומר:**

**מותגר לגלח אחר הרגל.**

**שנשם שמצות שלשה - מבטלת גזרת שבעה,**

**כך מצות שבעה - מבטלת גזרת שלשים."**

**"שבעה" והאנן "שמונה" תנן!**

**קסבר אבא שאול: מקצת היום ככולו, ויום שביעי עולה לו לכהן ולכאן.**

**אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא:**

**הלכה: כאבא שאול,**

**ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל, שמוותר לגלח בערב שבת.**

**כמאן אזלא הא דאמר רב עמרם אמר רב:**

**אבל כיון שעמדו מנחמין מאצלו - מותר ברחיצה.**

**כמאן?**

## רס"י

ומודים הן לאבא שאול. ביום  
שלושים לקבורת מתו דמותר  
לגלח דלא בעינן שלשים שלימין  
דאמרינן מקצת היום ככולו:

כָּאבָא שְׁאוּל.

אָמַר אַבְי:

הֵלְכָה כָּאבָא שְׁאוּל בְּיוֹם שִׁבְעָה,  
וּמוֹדִים חֲכָמִים לְאַבָּא שְׁאוּל - בְּיוֹם שְׁלִשִׁים,  
דְּאִמְרִינן: מְקַצֵּת הַיּוֹם כְּכוּלוֹ.

רָבָא אָמַר:

הֵלְכָה כָּאבָא שְׁאוּל בְּיוֹם שְׁלִשִׁים,  
וְאִין הֵלְכָה כָּאבָא שְׁאוּל - בְּיוֹם שִׁבְעָה.

וְנִהְרְדְעֵי אָמְרִי:

הֵלְכָה כָּאבָא שְׁאוּל - בְּזוֹ וּבְזוֹ,  
דְּאִמְרֵי שְׁמוּאֵל: הֵלְכָה כְּדַבְרֵי הַמִּיקָל בְּאַבָּל.

## 62. יט, ב

רס"י

מנלן. דשלשים יום אסור  
בגילוח:  
ראשיכם אל תפרעו. הא שאר  
אבלים חייבים משמע:

"שְׁלֹשִׁים יוֹם" - מְנַלְן?

יְלִיף 'פְּרַע' 'פְּרַע' מְנַזִּיר,  
כְּתִיב הַכָּא: "רֹאשֵׁיכֶם אֶל תִּפְרְעוּ" (ויקרא י-ו).  
וְכִתִּיב הַתָּם: "גִּדְל פְּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ" (במדבר ו-ה).  
מַה לְהֵלֶן - שְׁלֹשִׁים,  
אִף כָּאן - שְׁלֹשִׁים.

וְהָתָם - מְנַלְן?

אָמַר רַב מִתְּנָה:  
סָתָם נְזִירוֹת - שְׁלֹשִׁים יוֹם.

מַאי טַעְמָא?

אָמַר קְרָא: "קְדוּשַׁת יְהוָה" (במדבר ו-ה).  
"יְהוָה" - בְּגִימְטְרִיא תִּלְתִּין הֻוּוּ.

63. יט, ב

רפ"י

**הכל מודים**. אפילו אבא שאול דאמר מקצת היום ככולו: **שאסור ברחיצה עד הערב**. דודאי שלש שלימין בעינן עד הערב ולערב רוחץ בצונן או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין:

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:

הכל מודין כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל - שאסור ברחיצה עד הערב.

אמר רב נחמיה בריה דרב יהושע:

אשפחהינהו לרב פפי ולרב פפא דיתבי וקאמרי:

הלכה: כרב הונא בריה דרב יהושע.

איכא דאמרי:

אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף:

אשפחהינהו לרב פפי ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע דיתבי וקאמרי:

הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל - שאסור ברחיצה עד הערב.

64. יט, ב - כ, א

רס"י

למנין שבעה לא קמבעיא לי. דודאי אינו עולה דודאי לא נהגא מצות שבעה ברגל דהא אינו אסור בנעילת הסנדל ואינו נוהג בכפיית המטה:

דהא נהגא מצות שלשים ברגל. דהא ברגל נמי אסור בגיהוץ ובתספורת כשלשים:

ואין רבים מתעסקין עמו. כלומר אין צריכין לנחמו אחר ברגל. שכבר נחמוהו שבעה ימים ברגל:

כל שהוא משום אבל ורגל מפסיקו. שצריך להשלימו אחר הרגל כיון דכי ישב שני ימים לפני הרגל צריך להשלים ולישב חמשה ימים אחר הרגל:

כל שהוא משום עסקי רבים. כלומר תנחומי רבים אין רגל מפסיקו [כדן] שיהא צריך להשלים ולעסוק בו אחר הרגל אלא מתעסקין בו ברגל:

ארבעה ימים הראשונים. של אחר הרגל רבים מתעסקים בו ומשלימין לשלשה שנתעסקו ברגל שכבר נתעסקו בו ברגל שלשה ימים:

ורגל. עולה. למנין שלשים: מאי לאו אסיפא. הא דתני דרגל עולה למנין שלשים היינו אסיפא אקברו ברגל ותיפשוט מינה דכי קברו ברגל עולה למנין שלשים וקשיא לרבא דאמר אינו עולה:

לא ארישא. קא מהדר אקברו שני ימים קודם הרגל רגל עולה לו למנין שלשים דהתם ודאי עולה לו הואיל וכבר התחיל באבילות אבל קברו ברגל לא ידענא:

בתחילת הרגל. ביום ראשון של רגל וקשיא לרבא:

שכבר נתעסקו ברגל. כל שבעה: אפילו קברו ברגל. רגל עולה למנין שלשים ולא מיבעיא קברו קודם הרגל:

[רגלים ... אין עולין].

בעא מיניה אביי מרבה<sup>38</sup>:  
קברו ברגל,

רגל עולה לו למנין שלשים,  
או אין רגל עולה לו למנין שלשים?

למנין שבעה - לא קמיבעיא לי, דלא נהגא מצות שבעה ברגל.  
כי קא מיבעיא לי למנין שלשים - דקא נהגא מצות שלשים ברגל,  
מאי?

אמר ליה:  
אינו עולה.

איתיביה:

"הקובד את מתו שני ימים קודם הרגל - מונה חמשה ימים אחר הרגל,  
ומלאכתו נעשית על ידי אחרים,  
ועבדיו ושפחותיו עושים בצנעא בתוך ביתו,  
ואין רבים מתעסקין עמו,  
שכבר נתעסקו בו ברגל.  
כללו של דבר:

כא

כל שהוא משום אבל - רגל מפסיקו.  
וכל שהוא משום עסקי רבים - אין רגל מפסיקו.  
קברו שלשה ימים בסוף הרגל - מונה שבעה אחר הרגל.  
ארבעה ימים הראשונים - רבים מתעסקין בו,  
שלשה ימים האחרונים - אין רבים מתעסקין בו, שכבר נתעסקו ברגל.  
ורגל עולה לו".  
מאי לאו אסיפא!

לא, ארישא.

איתיביה:

"רגל עולה לו למנין שלשים.  
ביצד?

קברו בתחילת הרגל - מונה שבעה אחר הרגל,  
ומלאכתו נעשית על ידי אחרים.  
ועבדיו ושפחותיו - עושין בצנעא בתוך ביתו.  
ואין רבים מתעסקין בו, שכבר נתעסקו בו ברגל,  
ורגל עולה לו!"

תויבתא.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן:  
אפילו קברו ברגל.

וכן אורי ליה רבי אלעזר לרבי פדת בריה:  
אפילו קברו ברגל.

<sup>38</sup> תיקון גירסה מרבה לרבה ע"פ מסורת הש"ס, ר"ח ועוד.



65. כ, א

["הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שבועה"].

תנא דיין היינו תנא  
 רש"י (דבריייתא):

תנו רבנן:

"קיים נפישת המטה שלשה ימים קודם הרגל - אינו צריך לכפותה אחר הרגל.

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים:

אפילו יום אחד,

ואפילו שעה אחת.

אמר רבי אלעזר ברבי שמעון:

הוה דברי בית שמאי,

הוה דברי בית הלל,

שבית שמאי אומרים: שלשה ימים.

ובית הלל אומרים: אפילו יום אחד."

אמר רב הונא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן,

ואמרי לה אמר להו רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא ולרב הונא:

אפילו יום אחד,

אפילו שעה אחת.

רבא אמר:

הלכה פתנא דיין, דאמר: "שלשה".

רבינא איקלע לסורא דפרת.

אמר ליה רב חביבא לרבינא:

הלכתא מאי?

אמר ליה:

אפילו יום אחד,

ואפילו שעה אחת.

רפ"י

## .66 כ, א

יְתִיב רַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא וְרַבִּי אֲמִי וְרַבִּי יִצְחָק נִפְתָּא אֶקְוִלְעָא דְרַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר.  
 נִפְק מִיִּלְתָּא מְבִינִיהוּ: מַנִּין לְאַבְיָלוֹת שְׁבַעָה?  
 דְּכַתְיב: **"וְהִפַּכְתִּי חֲגִיכֶם לְאַבְל"** (עמוס ח,י) - מַה חֵג שְׁבַעָה, אִף אַבְיָלוֹת - שְׁבַעָה.

וְאִמָּא עֲצָרַת דְּחַד יוֹמָא!

הַהוּא מִיבְעִי לִיה לְכַדְרֵיִש לְקִישׁ,  
 דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ מְשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה:  
 מַנִּין לְשְׁמוּעָה רְחוּקָה שְׂאִינָה נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד?  
 דְּכַתְיב: **"וְהִפַּכְתִּי חֲגִיכֶם לְאַבְל"** (עמוס ח,י) וְאִשְׁכַּחַן עֲצָרַת, דְּאִקְרִי חַד יוֹמָא חֵג.

67. כ, א-ב

רש"י

**במה דברים אמורים** . שאינה נהגת אלא יום אחד :  
**אלא חמשה** . מהני שבעה מתי מצוה דכתיב בקרא (ויקרא כא) בנו ובתו אחיו ואחותו ואשתו :  
**יחידאה היא** . ולא ר' עקיבא דלר"ע לא שנא אביו ואמו לא שנא שאר קרוביו :  
**בגיזוק** . מקום :  
**רב בר אחוה דר' חייא דהוא בר אחתיה דר' חייא** . דרבי אחא מכפרי נשא לאה והוליד ממנה אייבו מתה ונשא רחל ולה בת מאיש אחר וממנה נולד רבי חייא ונשא אייבו הבת ונולד להן רב ונמצא רב בר אייבו בר אחוה דרבי חייא מאבוב ובר אחתיה מאמיה :  
**כי סליק** . רב מעירו דבבל לא"י שהיה רבי חייא שם :  
**א"ל** . רבי חייא לרב :  
**אבא קיים** . ר"ל אייבו אביך קיים הוא :  
**א"ל אימא קיימת** . בלשון שאילה הוא כלומר שאתה שואל על אבי שאל על אמי שאף היא אחותך :  
**א"ל** . ר' חייא ואמך אחותי קיימת היא :  
**א"ל** . רב אבא קיים עדיין לא השתדך עליו וממילא הבין ויש אומרים בניחותא היה רב משיבו על מי שאינו שואל כדי שיבין מן הכלל וקשה בעיני לומר שרב יוציא דבר שקר מפיו :  
**חלוץ מנעלי** . להתאבל על אחי ואחותי :  
**והולך כלי אחרי לבית המרחץ** . ללמד הלכה נתכוין שאין שמועה רחוקה לאחר שלשים נהגת אלא יום אחד ומקצת היום ככולו :

תנו רבנן:

**"שמועה קרובה - נוהגת שבועה, ושלישים. שמועה רחוקה - אינה נוהגת אלא יום אחד. איזו היא "קרובה" ואיזו היא "רחוקה"?**  
**"קרובה" - בתוך שלשים.**  
**"רחוקה" - לאחר שלשים.**  
**דברי רבי עקיבא.**  
**וחכמים אומרים:**

**אחת שמועה קרובה, ואחת שמועה רחוקה - נוהגת שבועה ושלישים."**

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל, ורבים מחמירין - הלכה כרבים, חוץ מזו. שאף על פי שרבי עקיבא מקיל ורבים מחמירין - הלכה כרבי עקיבא, דאמר שמואל:

הלכה כדברי המקיל באבל.

**רב חנינא אתיא ליה שמועה דאבוב מבי חוזאי, אתא לקמיה דרב חסדא, אמר ליה: שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד.**

**רב נתן בר אמי אתא ליה שמועה דאימיה מבי חוזאי, אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: הרי אמרו שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד בלבד.**

איתיביה:

**"במה דברים אמורים: בחמשה מתי מצוה, אבל על אביו ועל אמו - שבועה ושלישים!"**

אמר ליה:

יחידאה היא,

ולא סבירא לן פוותיה.

דתניא:

**"מעשה ומת אביו של רבי צדוק בגיזוק, והדיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את אלישע בן אבויה וזקנים שעמו, ואמרו: נהוג שבועה, ושלישים. ובשמת בנו של רבי אחיה בגולה, ישב עליו שבועה ושלישים."**

איני?!

והא רב בר אחוה דרבי חייא דהוא בר אחתיה דרבי חייא כי סליק להתם אמר ליה: אבא קיים?

כב, אמר ליה: אימא קיימת?!

אמר ליה: אימא קיימת?

אמר ליה: אבא קיים?!

אמר ליה לשמעיה: חלוץ לי מנעלי,

והולך אחרי כלי לבית המרחץ.

שמע מינה תלת:

שמע מינה: אבל אסור בנעילת הסנדל.

ושמע מינה: שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד.

ושמע מינה: מקצת היום ככולו!

רבי חייא לחוד,

רבי אחיה לחוד.

## 68. כ"ב

רס"י

למוצאי הרגל נעשית רחוקה.  
 דהוי שלשים יום:  
 אינה נוהגת אלא יום אחד.  
 אע"פ דכי שמע עדיין היתה  
 קרובה עולה הרגל להשלים  
 שלשים דהוי שמועה רחוקה:

אמר רבי יוסי בר אבין:

שְׁמַע 'שְׁמוּעָה קְרוּבָה' בְּרִגְלָהּ, וּלְמוֹצְאֵי הַרְגֵל נַעֲשִׂית 'רְחוֹקָה' - עוֹלָה לּוֹ, וְאֵינּוּ נוֹהֵג אֶלָּא יוֹם אֶחָד.

תני רבי אדא דמן קסרי קמיה דרבי יוחנן:

"שְׁמַע 'שְׁמוּעָה קְרוּבָה' בְּשַׁבָּת, וּלְמוֹצְאֵי שַׁבַּת נַעֲשִׂית 'רְחוֹקָה' - אֵינּוּ נוֹהֵג אֶלָּא יוֹם אֶחָד.

69. כ, ב

[שמועה רחוקה - אינה נוהגת אלא יום אחד].

קורע או אינו קורע?

רבי מני אמר:

אינו קורע.

רבי חנינא אמר:

קורע.

אמר ליה רבי מני לרבי חנינא:

בשלמא לדידי דאמינא: "אינו קורע" היינו דלא איכא אבילות שבעה,

אלא לדידך דאמרת: "קורע" - קריעה בלא שבעה מי איכא!?

ולא?!

והתני<sup>39</sup> איסי אבוב דרבי זירא, ואמרי לה: אחוה דרבי זירא קמיה דרבי זירא:

"מי שאין לו חלוק לקרוע ונודמו לו בתוך שבעה קורע לאחר שבעה אינו קורע".

עני רבי זירא בתריה:

במה דברים אמורים: בחמשה מתי מצונה,

אבל על אביו ועל אמו - קורע והולך!

כי תניא ההיא: לכבוד אביו ואמו.

רש"י

אינו קורע. עכשיו דנוהג יום

אחד לשמועה רחוקה:

היינו דליכא אבילות שבעה.

כלומר משום דליכא שבעה אינו

קורע:

קורע והולך. אחר שבעה אע"ג

דליכא שבעה:

70. כ, ב

רס"י

**אבל מתאבל עליהן.** על אותן קרובים:  
**אחיו מאמו.** שלא מאביו דקרא משמע מאביו שלא מאמו:  
**אחותו נשואה בין מאביו בין מאמו.** דבקרא לא אשכחן אלא אבתולה:  
**על שניים שלהן.** אבי אביו ועל בן בנו ועל בן בתו ועל בן אחותו:  
**כל שמתאבל עליו מתאבל עמו.** כלומר מתאבל עם אביו כשהוא מתאבל על אב שלו נמצא זה מתאבל על אבי אביו וכן כל שמתאבל עליו כגון שמתאבל על בנו מתאבל עמו כלומר מתאבל עם בנו כשהוא מתאבל פ"י על בן שלו ונמצא זה מתאבל על בן בנו:  
**היינו תנא קמא.** של רבי שמעון:  
**עמו בבית.** דתנא קמא לא בעי שיהא אביו או (בן) בנו עמו בבית ויושב עמו וחכמים בעו עמו בבית:  
**כי האי.** ענין דא"ל רב לר' חייא וכו':  
**באפה.** דאיתתך כשהיא אבילה דהאי נמי כל שמתאבל עליו כגון אשתו מתאבל עמו בפניו:  
**ציזונייתא.** סעודות דאבל:  
**קשיין אהדדי.** דהכא קתני מצעת לו מטתו והכא קתני כופה מטתו:

תנו רבנן:

**"כל האמור בפרשת 'כהנים'"**<sup>40</sup> (ויקרא כא, א-ג),  
**שבהו - מיטמא להו,**  
**אבל - מתאבל עליהו.**  
**ואלו הן:**  
**אשתו,**  
**אביו ואמו,**  
**אחיו ואחותו,**  
**בנו ובתו.**  
**הוסיפו עליהן:**  
**אחיו ואחותו הבתולה מאמו,**  
**ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו.**  
**וכשם שמתאבל עליהם, כך מתאבל על שניים שלהם,**  
**דברי רבי עקיבא.**  
**רבי שמעון בן אלעזר אומר:**  
**אינו מתאבל אלא:**  
**על בן בנו,**  
**ועל אבי אביו.**  
**וחכמים אומרים:**  
**כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו".**

חכמים היינו תנא קמא!

איכא בינייהו:  
 עמו בבית.

כי הא דאמר ליה רב לחייא בריה,  
 וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה:  
 באפה - נהוג אבילותא,  
 בלא אפה - לא תינהוג אבילותא.

מר עוקבא שכיב ליה בר חמוה, סבר למיתב עליה שבעה ושלישים.  
 על רב הונא לגביה, אשכחיה.  
 אמר ליה: צודנייתא בעית למיכל?  
 לא אמרו לכבוד אשתו, אלא: חמיו וחמותו.

דתנא:

**מי שמת חמיו או חמותו,**  
**אינו רשאי לכופ את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת,**  
**אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבילות.**  
**וכן היא שמת חמיה או חמותה,**  
**אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת,**  
**אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבילות".**

ותנא איך:

**"אף על פי שאמר: 'אינו רשאי לכופ את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת',**  
**באמת אמרו מוזגת לו את הכוס,**  
**ומצעת לו מטה,**  
**ומרחצת לו פניו ורגליו".**

קשיין אהדדי!  
 אלא לאו שמע מינה:

<sup>40</sup> א ויאמר ה' אל-משה אמר אל-הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא-ישמא בעמיו. ב פי אם-לשאריו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו. ג ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא-היתה לאיש לה ישמא.

רפ"י

בשאר קרובי אשתו. מצעת לו  
מטתו:

כָּאן - בְּחִמּוֹ וְחִמּוֹתוֹ.

כָּאן - בְּשֵׁאֵר קְרוֹבִים.

שָׁמַע מִיָּנָה.

תְּנִיָּא נְמִי הָכִי:

"לֹא אָמְרוּ לְכַבּוֹד אִשְׁתּוֹ אֶלָּא חִמּוֹ וְחִמּוֹתוֹ בְּלִבָּד".

71. כ, ב - כא, א

רש"י

אתא בריה. הדר אמימר קרע באפיה דבריה:  
 קם קרע. פעם שלישית:  
 אודייני. מכתשת גדולה:  
 מכולם. אמרו אפי' ישן ע"ג קרקע לא יצא עד שיכפה מטתו וישב עליה:  
 כעין ארצה. כלומר שכפה מטתו וישב עליה ולעולם קריעה מעומד:

אמימר שכיב ליה בר בריה, קרע עיקויה, אתא בריה - קרע באפיה.  
 אידיכר דמיושב קרע - קם קרע מעומד.  
 אמר ליה רב אשי לאמימר:  
 קריעה דמעומד מנלן?

דכתב:

"ויקם איוב ויקרע את מעילו" (איוב א, כ).

כא, א אלא מעתה: "ועמד ואמר לא הפצתי לקחתה" (דברים כה, ח) - הכי נמי?!  
 והא תניא:  
 "בין יושב בין עומד בין מוטה!"

אמר ליה:

התם לא כתיב 'ועמד ויאמר', הכא כתיב: "ויקם ... ויקרע".

אמר רמי בר חמא:

מנין לקריעה שהיא מעומד?

שנאמר: "ויקם איוב ויקרע" (איוב א, כ).

דלמא מילתא יתירתא הוא דעבד.

דאי לא תימא הכי: "ויגזו את ראשו" (איוב א, כ) - הכי נמי?!

אלא מהכא: "ויקם המלך ויקרע את בגדיו" (שמואל ב' יג, לא).

ודלמא מילתא יתירתא עבד.

דאי לא תימא הכי "וישכב ארצה" (שמואל ב' יג, לא) - הכי נמי?!

והתניא:

"ישן<sup>41</sup> על גבי מטה,

על גבי כסא,

על גבי אודייני גדולה מכולן אמרו על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו".

ואמר רבי יוחנן:

שלא קיים כפיית המטה!

אמר ליה:

כעין ארצה.

<sup>41</sup> תיקון גירסה ע"פ רשי, כתב", מקבילה להלן כז. וגם המשך הברייתא תוקן ע"פ גירסאות אלו.



72. כא, א

רס"י

**ואסור לקרות.** כדאמרינן לעיל (דף טו.) מדאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום והא דאמר (סוכה דף כה.) אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין התם שאר מצות בעלמא אבל הני אית בהו שמחה:

**רבים צריכים ליה.** לדרשה:  
**סבר לאוקמי אמורא עליה.**  
תורגמן:

תנו רבנן:

**"אלו דברים שאבל אסור בהן:**  
**אסור במלאכה, וברחיצה, ובסיכה, ובתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל.**  
**ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים,**  
**ולשנות במשנה במדרש ובהלכות,**  
**ובתלמוד ובאגדות.**  
**ואם היו רבים צריכין לו - אינו נמנע.**  
**ומעשה ומת בנו של רבי יוסי בציפורי, ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו".**

רבה בר בר חנה איתרעא ביה מילתא,

סבר דלא למיפק לפירקא.

אמר ליה רבי חנינא: **"אם היו רבים צריכין לו אינו נמנע!"**

סבר לאוקמי אמורא עליה.

אמר ליה רבי: תניא: **"ובלבד שלא יעמיד תורגמן!"**

ואלא היכי עביד?

כי הא דתניא:

**"מעשה ומת בנו של רבי יהודה בר אילעאי,**  
**ונכנס לבית המדרש, ונכנס רבי חניניה בן עקביא וישב בצדו.**  
**ולחש הוא לרבי חניניה בן עקביא,**  
**ורבי חניניה בן עקביא לתורגמן,**  
**ותורגמן השמיע לרבים".**

73. כא, א-ב

רש"י

ושלישי בכלל. מותר להניח תפילין דעיקר אבילות אינו אלא ב' ימים:  
**ואם באו פנים חדשות.** ביום ג' אפי"ה אינו חולץ תפילין אע"ג דאיכא למיחש דלמא אמרי [בשני] ימים הראשונים נמי הניח תפילין:  
**רבי יהושע אומר וכו'.** דעיקר אבילות אינו אלא יום אחד:  
**ואם באו פנים חדשות.** ביום שני חולץ תפילין:  
**מ"ט דר"א.** דסבר עיקר אבילות שני ימים:  
**דכתיב ויתמו ימי.** דמשמע ב' ימים:  
**עיקר מרירא יום אחד.** אבל אבילות ב' ימים:  
**הלכה כר"א בחליצה.** שאם באו פנים חדשות בג' אינו חולץ והלכה כרבי יהושע בהנחה דבשני מותר להניח תפילין:  
**בשני לעולא חולץ.** בשלישי קאמר הלכה כר"א דאמר אינו חולץ אבל בשני לא ידענא אי חולץ אי לא:  
**חולץ ומניח.** בשני אפי"ה מאה פעמים ביום וכי באו פנים חדשות חולץ וכי ליכא פנים חדשות מניח:  
**רבא אמר כיון שמניח.** בשני שוב אינו חולץ לפנים חדשות:  
**והאמר רבא.** לעיל (דף כ.) בכפיית המטה הלכה כתנא דידן דאמר ג' ימים עיקר אבילות ה"נ נבעי ג' ימים להניח תפילין:  
**מצוה אני.** כלומר הואיל ומצוה להניח תפילין מצי להניח לאלתר בשני:

תנו רבנן:

**אבל:**

**שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין. מְשָׁלִישֵׁי וְאֵילָף, וְשְׁלִישֵׁי בְּכֹל - מוֹתֵר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין.**

**וְאִם בָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת - אֵינוֹ חוֹלֵץ,**

**דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.**

**רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:**

**אבל:**

**שְׁנֵי יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין.**

**מִשְׁנֵי, וְשְׁנֵי בְּכֹל - מוֹתֵר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין.**

**וְאִם בָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת - חוֹלֵץ."**

**אמר רב מתנה:**

**מאי טעמא דרבי אליעזר?**

**דכתיב: "ויתמו ימי בכי אבל משה" (דברים לד, ח).**

**אמר רב עינא:**

**מאי טעמא דרבי יהושע?**

**דכתיב: "ואחריתה ביום מר" (עמוס ח, י).**

**ורבי יהושע נמי הא כתיב: "ויתמו ימי בכי אבל משה"!**

**אמר לך:**

**שאני משה דתקיף אבליה.**

**ורבי אליעזר נמי הא כתיב "ואחריתה ביום מר"!**

**עיקר מרירא חד יומא הוא.**

**אמר עולא:**

**הלכה כרבי אליעזר - בחליצה,**

**והלכה כרבי יהושע - בהנחה.**

**איבעיא להו בשני לעולא חולץ או אינו חולץ?**

**תא שמע:**

**אמר עולא:**

**חולץ ומניח אפילו מאה פעמים.**

**תניא נמי הכי:**

**"יהודה בן תימא אומר:**

**חולץ ומניח אפילו מאה פעמים."**

**רבא אמר:**

**כיון שהניח, שוב אינו חולץ.**

**והא רבא הוא דאמר: הלכה כתנא דידן דאמר "שלושה"!**

**כא, ב מצוה שאני.**

74. כא, ב

רס"י

אשה. אבילה טוה בפלך:  
אלא במקום המתנחמין. סמוך  
לאבלים:  
אפילו ב' בנים חתנים. קברתי  
מנוחם אני מרוב כבוד שעשיתם  
לי:  
ואם בשביל עקיבא באתם הרי  
כמה עקיבא בשוק. שלא  
הלכתם לנחמן:  
כ"ש ששכרם כפול. שלכבוד  
התורה באתם:  
לכו לבתיכם לשלום. הרי שאל  
בשלומן:  
ורמינהו. דבתוך לי יום אינו  
שואל:  
ונשא אשה. בתוך שלשים יום  
כגון שאין לו בנים כדלקמן:  
אינו רשאי ליכנס לביתו. לנחמו  
משום חלישת דעת דאשה  
אחרונה קתני מיהת בתוך לי  
יום אינו שואל בשלומו כ"ש  
שהאבל עצמו אינו שואל  
בשלומו של זה ולעיל קתני  
משבעה ואילך משיב ושואל  
כדרכו:  
אמר רב אידי הוא שואל בשלום  
אחרים. כלומר תריץ הא דתני  
מכאן ואילך שואל כדרכו בתוך  
שלשים יום שהוא שואל בשלום  
אחרים שהן שרויין בשלום והא  
דקתני בתוך לי יום אינו שואל  
בשלומו אין אחרים שואלין  
בשלומו:  
מכלל דשיילי. בתוך לי יום  
וקשיא למאן דתני בתוך לי יום  
אינו שואל:  
דלא ידעי. כלומר הא דתני  
דמשיב להני דשאלי ליה ולא  
ידעי דאבל הוא אבל מאן דידע  
דאבל הוא לא שאיל ליה בתוך  
לי יום:

תנו רבנן:

"אבל:

ש'לשה ימים הראשונים - אסור במלאכה,

ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה.

מכאן ואילך - עושה בצינעא בתוך ביתו.

והאשה טוה בפלך בתוך ביתה".

תנו רבנן:

"אבל:

ש'לשה ימים הראשונים - אינו הולך לבית האבל.

מכאן ואילך - הולך, ואינו יושב במקום המנחמין, אלא במקום המתנחמין".

תנו רבנן:

"אבל:

ש'לשה ימים הראשונים - אסור בשאילת שלום.

מש'לשה ועד שב'עה - משיב ואינו שואל.

מכאן ואילך - שואל ומשיב בדרך.

"ש'לשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום".

והתניא:

"מעשה ומתו בניו של רבי עקיבא,

כנסו כל ישראל והספידום הספד גדול.

בשעת פטירתו עמד רבי עקיבא על ספסל גדול ואמר:

אחינו בית ישראל שמעו!

אפילו שני בנים חתנים - מנוחם הוא בשביל כבוד שעשיתם.

ואם בשביל עקיבא באתם - הרי כמה עקיבא בשוק.

אלא כך אמרתם: "תורת אלהיו בלבנו" (תהילים לז-לא),

וכל שכן ששכרם כפול,

לכו לבתיכם לשלום!"

כבוד רבים שאני.

"מש'לשה ועד שב'עה - משיב ואינו שואל.

מכאן ואילך - שואל ומשיב בדרך".

ורמינהו:

"המוציא את חבירו אבל:

בתוך שלשים יום - מדבר עמו תנחומין, ואינו שואל בשלומו.

לאחר שלשים יום - שואל בשלומו, ואינו מדבר עמו תנחומין.

מתה אשתו ונשא אשה אחרת:

אינו רשאי ליכנס לביתו לדבר עמו תנחומין.

מצאו בשוק - אומר לו בשפה רפה, ובכובד ראש!"

אמר רב אידי בר אבין:

הוא שואל בשלום אחרים, שאחרים שרויין בשלום.

אחרים אין שואלין בשלומו, שהוא אינו שרוי בשלום.

והא מדקתני "משיב" - מפלל דשיילין ליה!

דלא ידעי.

אי הכי, התם נמי!

התם - מודע להו ולא מהדר להו.  
הכא - לא צריך לאודועינהו.

["לאחר שלשים יום - שואל בשלומו, ואינו מדבר עמו תנחומין"].

ורמינהו

"המוציא את חברו אבל:

בתוך שנים עשר חדש - מדבר עמו תנחומין, ואינו שואל בשלומו.  
לאחר שנים עשר חדש - שואל בשלומו, ואינו מדבר עמו תנחומין,  
אבל מדבר עמו מן הצד.

אמר רבי מאיר:

המוציא את חברו אבל לאחר שנים עשר חדש, ומדבר עמו תנחומין - למה הוא דומה?  
לאדם שנשברה רגלו וחיתה,  
מצאו רופא ואמר לו בלך אצלי שאני שוברה וארפאנה כדי שתדע שסממנין שלי יפיון!

לא קשיא:

הא - באביו ואמו.

הא - בשאר קרובים.

התם נמי ידבר עמו תנחומין מן הצד!

אין הכי נמי.

ומאי "אינו מדבר עמו תנחומין"?

כדרכו, אבל מדבר עמו מן הצד.

## רס"י

אי הכי. דאוקמת לה בלא ידעי  
אפילו גי ימים נמי משיב (למאן  
דשאל ליה ואמר דאבל הוא)  
למאן דלא ידע ושאל ליה בתוך  
גי ימים:

התם מודע להו. הא דקתני כל גי  
ימים אסור בשאלת שלום אבל  
מודע להו דאבל הוא ולא מהדר  
להו:

הכא. לאחר גי לא צריך  
לאודועינהו למאן דלא ידעי  
דאבל הוא אלא משיב:

ורמינהו בתוך י"ב חדש אינו  
שואל בשלומו. וקשה להך דתני  
לאחר שלשים יום שואל  
בשלמו:

מן הצד. שאומר לו תתנחם  
ואינו מזכיר שם המת:

הא באבל על אביו ועל אמו. אינו  
שואל בשלמו עד י"ב חדש:

הא בשאר קרובים. שואל  
בשלמו לאחר לי יום:

התם נמי. שלשים דמוקמת ליה  
בשאר קרובים:

ידבר עמו תנחומין מן הצד.  
לאחר לי כי היכי דבאביו ואמו

מדבר עמו תנחומין מן הצד  
לאחר י"ב חדש ואמאי קתני

לאחר לי אינו מדבר עמו  
תנחומים כלל:

ה"נ. ומאי לאחר לי אינו מדבר  
עמו תנחומים כדרכו:

75. כא, ב - כב, א

רש"י

**מונה עמהן.** עם האבלים שבאותו מקום הואיל דבמקום קרוב הוה ויכול לבא בתחלת האבילות חשבינן ליה כמו דאתא דאינו מונה אלא ה' ימים עם שאר אבלים:

**מונה לעצמו.** שבעה שלימין:

**שיש גדול הבית בבית.** שבא ומצא גדול הבית בבית מונה עמהן עם אבילי הבית וזה שבא הוא הצעיר ממנו אבל אם היה גדול בדרך ובא בתוך שלשה ימים אפי' ממקום קרוב מונה לעצמו דלא חשיב אבילות דצעיר לאצטרופי גדול בהדיה:  
**הלך גדול הבית לבית הקברות.** אחר מטתו לקוברו ושהה שם ג' ימים:

**מהו.** מי חשבינן ליה כמאן דהוי בביתיה הואיל ולצורך המת הלך אתו:

**מונה עמהן.** דאבילות שלהם התחילה משחזרו פניהם מן המת ואבילות של גדול עד שיסתום הגולל:

**לבני הצלפוני.** מקום:

**דלא אזליתו בתר ערסא.** דמאן דאזיל בתר ערסא לא חיילא עליה אבילות עד שנסתם הגולל כשמוליכין המטה מבבל לא"י לקבור ואין כל הקרובים כולם יכולין לעלות עד א"י ומלוין המת פרסה או מיל וחוזרים:

**מכי אהדריתו אפייכו מבבא דאבולא.** משער החיצון של העיר ומגרשיה דאתיתו לביתא:  
**אתחילו מנו.** ימי אבילות אע"ג דלא נקבר המת עד ימים רבים ואע"ג דאבילות אינו חל עד שיסתום הגולל לדידכו דלא מחזי חזרתכם כנסתם הגולל:

תנו רבנן:

"אבל,

שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים,

בְּאֵל מִמְּקוֹם קָרוֹב - מוֹנֶה עִמָּהֶן.

בְּאֵל מִמְּקוֹם רְחוֹק - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ.

מִבָּאָן וְאֵילָךְ - אֶפִּילוֹ בְּאֵל מִמְּקוֹם קָרוֹב מוֹנֶה לְעַצְמוֹ.

**רבי שמעון אומר:**

אֶפִּילוֹ בְּאֵל בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי מִמְּקוֹם קָרוֹב - מוֹנֶה עִמָּהֶן."

אמר ר':

"שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים,

בְּאֵל מִמְּקוֹם קָרוֹב - מוֹנֶה עִמָּהֶן."

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

והוא שיש גדול הבית בבית.

איבעיא להו:

כבא הלך גדול הבית לבית הקברות - מהו?

תא שמע:

דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

אפילו הלך גדול הבית לבית הקברות - מונה עמהן.

"מונה עמהן"!?]

והתניא:

"מונה לעצמו"!

לא קשיא:

הא - דאתא בגו תלתא.

והא - דלא אתא בגו תלתא.

כי הא דאמר להו רב לבני הצלפוני:

דאתו בגו תלתא - לימנו בהדייכו.

דלא אתו בגו תלתא - לימנו לנפשיהו.

אמר להו רבא לבני מחזא:

אתון דלא אזליתו בתר ערסא - מכי מהדריתו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו מנו.

76. כב, א

רס"י

ה"ג והוא שלא עמדו מנחמין מאצלו. שבא בשביעי שחרית עד שלא עמדו מנחמין אצל זה שבבית:  
**ננערו לעמוד.** מנענעים ורוצים לעמוד:  
**אמר מאן דהוא.** אדם אחד מאן דהוה:  
**מפומיה דמריה.** מר' אבא בריה דרבי חייא או רבי זירא:  
**אין הלכה אמרי.** כלומר אין הלכה כרבי שמעון:

**"דבי שמעון אומר:**

**אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב מונה עמהו".**

**אמר רבי חייא בר גמדה אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי:**  
 והוא שפא ומצא מנחמין אצלו.

**בעי רב ענן:**

ננערו לעמוד ולא עמדו - מהו?

תיקו.

גמרי חכריה דרבי אבא בר חייא מרבי אבא ומנו? רבי זירא,  
 ואמרי לה חכריה דרבי זירא מרבי זירא ומנו? רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:  
 הלכה: כרבן שמעון בן גמליאל - בטריפות.  
 והלכה כרבי שמעון - באבל.

**"כרבי שמעון - באבל".**

הא דאמרן.

**"כרבן שמעון בן גמליאל - בטריפות".**

דתנאי<sup>42</sup>:

**"בני מעים שניקבו וליחה סותמתו בשרה,**

**דברי רבן שמעון בן גמליאל".**

מאי "ליחה"?

**אמר רב פהנא:**

שירקא דמעיא דנפיק אגב דוחקא.

אמר מאן דהוא:

איזכי ואסיק, ואגמרא לשמעטא מפומיה דמריה.

כי סליק אשכחיה לרבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא,

אמר ליה: אמר מר "הלכה כרבן שמעון בן גמליאל בטריפות"?

אמר ליה: אנא "אין הלכה" אמרי.

כרבי שמעון באבל - מאי?

אמר ליה: פלוגתא נינהו.

דאיתמר:

רב חסדא אמר: הלכה.

וכו אמר רבי יוחנן: הלכה.

רב נחמן אמר: אין הלכה.

ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל - בטריפות.

והלכה כרבי שמעון - באבל.

דאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל.

<sup>42</sup> בדפוס כתוב: דתנן ומצאנו שהגמרא קוראת לבריי"תא בשם תנן. גירסתנו ע"פ רש"ש, וכן בכתב", ובמקבילה בחולין.

77. כב, א-ב

רש"י

מדחה מטתו. ממהר להוציאו :  
 ממעט בעסקו. כגון סחורה :  
 רצה חולץ. כתיפו :  
 ונמנע. האבל ולא חלץ משום  
 כבוד גדול הדור שעמו שבקש  
 לחלוץ גם הוא :  
 אלא למ"ד גדול הדור שעמו ר'  
 יעקב. ורבי הוה אבל :  
 עד שיגער בו חבריו. שכבר גידל  
 פרע יותר מדאי :  
 אמר רבה. הא דתניא נכנס לבית  
 המשתה לאחר ל' יום :  
 לשמחת מריעות. סעודה  
 שעושין ריעים ואהובים זה עם  
 זה ולא הוי שמחה כל כך אבל  
 סעודה דשמחה כגון דנישואין  
 לא :  
 הא באריסותא הא בפורענותא.  
 אריסא היינו שמתחיל אחד מהן  
 לעשות סעודה ומלוה לכולם  
 כדי שיעשו גם הם נמי כך  
 לאותה סעודה אינו נכנס עד  
 לאחר שלשים יום אבל  
 בפורענותא שמשלם להם  
 סעודות שנעשו לו יכנס לאלתר  
 שאי אפשר לו שלא לשלם :

תנו רבנן<sup>43</sup> :

"על כל המתים נוולן - מדחה מטתו, הרי זה משופח.  
 על אביו ועל אמו - הרי זה מגונה.

היה ערב שבת או ערב יום טוב - הרי זה משופח, שאינו עושה אלא לכבוד אביו ואמו.

כב, על כל המתים נוולן - רצה ממעט בעסקו רצה אינו ממעט.

על אביו ועל אמו - ממעט.

על כל המתים נוולן - רצה חולץ רצה אינו חולץ.

על אביו ועל אמו - חולץ.

ומעשה בגדול הדור אחד שמת אביו, וביקש לחלוק,

וביקש גדול הדור אחר שעמו לחלוק,

ונמנע ולא חלץ."

אמר אב"י :

"גדול הדור" - רבי.

"גדול הדור שעמו" - רבי יעקב בר אהא.

ואיכא דאמרי :

"גדול הדור" - רבי יעקב בר אהא.

"גדול הדור שעמו" - רבי.

בשלמא למאן דאמר: "גדול הדור שעמו" - רבי, היינו דנמנע ולא חלץ.

אלא למאן דאמר רבי יעקב בר אהא - אמאי נמנע ולא חלץ?

רבן שמעון בן גמליאל נשיא הוה, וכולי עלמא מיחייבי למיחלץ!

קשיא.

"על כל המתים נוולן - מסתפר לאחר שלשים יום.

על אביו ועל אמו - עד שיגער בו חבריו.

על כל המתים נוולן - נכנס לבית השמחה לאחר שלשים יום.

על אביו ועל אמו - לאחר שנים עשר חדש."

אמר רבה בר בר חנה :

ולשמחת מריעות.

מיתבי :

"ולשמחה ולמריעות - שלשים יום!"

קשיא.

אמיקר מתני הכי :

אמר רבה בר בר חנה :

ולשמחת מריעות - מותר ליכנס לאלתר.

והא תניא :

"לשמחה שלשים ולמריעות שלשים!"

לא קשיא :

הא - באריסותא.

הא - בפורענותא.

"על כל המתים נוולן - קורע טפח.

<sup>43</sup> גירסת כתב"י, ר"ף, ר"א, ש.

על אביו ועל אמו - עד שיגלה את לבו".

אמר רבי אבהו:

מאי קרא?

"ויהזק דוד בגדיו ויקרעם" (שמואל ב' א,יא).

ואין אחיזה פחות מטפח.

"על כל המתים נולן - אפילו לבוש עשרה חלוקין אינו קורע אלא עליון.

על אביו ועל אמו - קורע את נולו, ואפיקרסותו אינה מעבבת.

אחד האיש ואחד אשה.

רבי שמעון בן אלעזר אומר:

האשה קורעת את התחתון ומחזירתו לאחוריה, וחוזרת וקורעת את העליון.

על כל המתים נולן - רצה מבדיל קמי שפה שלו, רצה אינו מבדיל.

על אביו ועל אמו - מבדיל.

רבי יהודה אומר:

כל קריעה שאינו מבדיל קמי שפה שלו, אינו אלא קרע של תיפלות".

אמר רבי אבהו:

מאי טעמא דרבי יהודה?

דקתיב: "ויהזק בגדיו ויקרעם לשנים קרעים" (מלכים ב' ב,ב).

ממשמע שנאמר: "ויקרעם" איני יודע שהן לשנים?

אלא שנראין קרועים כלשנים.

"על כל המתים נולן - שולל לאחור שבועה, ומאחה לאחור שלשים.

על אביו ועל אמו - שולל לאחור שלשים, ואינו מאחה לעולם.

והאשה שוללתו לאלתר.

מפני כבודה".

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן:

על כל המתים - רצה קורע ביד, רצה קורע בכלי.

על אביו ועל אמו - ביד.

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

על כל המתים נולן - מבפנים.

על אביו ועל אמו - קורע מבחוץ.

אמר רב חסדא:

וכן לנשיא.

מיתיבי:

"לא הושוו לאביו ולאמו אלא לאיחוי בלבד".

מאי לאו אפילו לנשיא!

לא! לבר מנשיא.

נשיאה שכיב.

אמר ליה רב חסדא לרב תנן בר רבא:

כפי אסיתא וקום עליה,

ואחוי קריעה לעלמא.

## רס"י

ואפיקרסותו. שעל ראשו אינה

מעכבת כלומר אינו צריך

לקורעה:

אחד איש ואחד אשה. חייבין

לקרוע:

האשה. שמת אביה או אמה

קורעת חלוק התחתון משום

צניעות:

ומחזרת. הקרע לאחוריה:

וחוזרת וקורעת העליון.

והתחתון מכסה לבה:

רצה מבדיל קמי שפה. שאינו

בשפה שלפני הצואר אלא קמי

שפה שלפני השפה שלפני הצואר

שאינה קרועה וקורע תחתיה

כדי שיהיה נראה הקרע:

רצה אינו מבדיל. אלא קורע של

בית הצואר אע"ג דאינו נראה

הקרע דהכל בית הצואר הוא:

על אביו ועל אמו מבדיל. קמי

שפה כדי שיהא נראה הקרע:

קרע של תיפלה. כלומר לא יצא

ידי קריעה לפי דנראה דבית

צואר הוא הכל:

ויקרעם לשנים. אין קורעין

אלא שנראה כשנים מבדיל קמי

שפה ונראה בית הצואר קרע

אחר:

שולל. באשטיר"י:

מאחה. קנט"ר תופר כדרכו:

קורע בכלי. סכין כדי שלא

יפסיד הבגד:

קורע מבפנים. תחת המקטורן

שלו שאינו קורע מחוץ לעיני

הכל:

וכן לנשיא. קורע מבחוץ:

לא הושוו. רבו ואב ב"ד ונשיא

וכל הנך דתני במתניתא לאביו

ולאמו:

אלא לאיחוי. שאין מתאחים

לעולם אבל לא הושוו לאביו

ולאמו לקרוע מבחוץ להאי לא

הושוו דעל אביו קורע מבחוץ

ועל כולן אינו קורע מבחוץ:

כפי אסיתא. הפוך המכתשת

ועמוד עליה וקרע כדי שיראוך

כל העם כשתקרע:



78. כב, ב - כג, א

רש"י

**חכם.** ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה :  
**חולץ.** כתף מימין :  
**בית מדרשו בטליון.** אותן שרגילין ללמוד תורה מפיו :  
**וקורין שבעה.** בספר תורה דאין מתפללין יחד בבית הכנסת אלא כל אחד ואחד מתפלל בביתו :

"על חכם - חולץ מימין.  
 על אב בית דין - משמאל.  
 על נשיא - מכאן ומכאן".

תנו רבנן:

"חכם שמת - בית מדרשו בטל.  
 אב בית דין שמת - כל בתי מדרשות שבגירו בטליון,  
 ונכנסין לבית הכנסת ומשנין את מקומו,  
 היושבין בצפון יושבין בדרום,  
 היושבין בדרום יושבין בצפון.  
 נשיא שמת - בתי מדרשות כולן בטליון,  
 ובני הכנסת נכנסין לבית הכנסת וקורין שבעה, ויוצאין.  
**כגא** רבי יהושע בן קרחה אומר:  
 לא שילכו ויטיילו בשוק, אלא יושבין ודומין.

ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל.  
 אמרו עליו על רבי חנניה בן גמליאל שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל".

79. כג, א

רפ"י

לא הוצרכו לומר שבת ראשונה.  
 שודאי לא יצא מפתח ביתו :  
 כל שלשים יום לנישואין. עד  
 שלשים יום לאחר אבלו אינו  
 יכול לישא אשה :  
 ואחד כלים ישנים יוצאין מתוך  
 המכבש. פירוש שהן כחדשים :  
 בגרדא דסרבלא. מלבוש לבן  
 מגוהץ ישן :  
 כרבי. דאמר לא אסרו לבן אלא  
 חדש :  
 בחימוצתא. חלוק :  
 רומיתא. שבא מרומי :  
 כרבי אלעזר. דאמר לא אסרו  
 אלא לבנים וזו אדומה היתה :

תנו רבנן:

"אבל:

שבת ראשונה - אינו יוצא מפתח ביתו.

שניה - יוצא ואינו יושב במקומו.

שלישית - יושב במקומו ואינו מדבר.

רביעית - הרי הוא ככל אדם.

רבי יהודה אומר:

לא הוצרכו לומר שבת ראשונה לא יצא מפתח ביתו - שהרי הכל נכנסין לביתו לנחמו.

אלא שניה - אינו יוצא מפתח ביתו.

שלישית - יוצא ואינו יושב במקומו.

רביעית - יושב במקומו ואינו מדבר.

חמישית - הרי הוא ככל אדם."

תנו רבנן:

"כל שלשים יום לנישואין.

מתה אשתו - אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלשה רגלים.

רבי יהודה אומר:

רגל ראשון ושני אסור, שלישי מותר.

ואם אין לו בנים - מותר לישא לאלתר, משום ביטול פריה ורבייה.

הניחה לו בנים קטנים - מותר לישא לאלתר, מפני פרנסתו.

מעשה שמתה אשתו של יוסף הנהו,

ואמר לאחותה בבית הקברות: לכי ופרנסי את בני אחותך,

ואף על פי כן, לא בא עליה אלא לזמן מרובה."

מאי "לזמן מרובה"?

אמר רב פפא:

לאחר שלשים יום.

תנו רבנן:

"כל שלשים יום לגיהוג,

אחד כלים חדשים, ואחד כלים ישנים יוצאין מתוך המכבש.

רבי אומר:

לא אסרו אלא כלים חדשים בלבד.

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר:

לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים בלבד."

אבוי נפיק בגרדא דסרבלא, כרבי.

רבא נפיק בחימוצתא רומיתא סומקתא חדתי, כרבי אלעזר ברבי שמעון.

80. כג, א-ב

רש"י

**אפסוקי מבעיא**. כלומר מי צריכא למימר דאינה מפסקת: **אין מברך**. להוציא אחרים ידי חובתן: **מתוך שנתחייב באלו**. קריאת שמע כו' נתחייב בכולן: **תשמיש המטה איכא בינייהו**. הא דאמר נתחייב בכולן סבר מותר בתשמיש המטה ותנא קמא סבר אסור בתשמיש המטה: **מו**. דאסר בתשמיש סבר יש אבילות בשבת: **ומר**. דשרי סבר כשמואל דאמר אין אבילות בשבת: עדיין לא חלה אבילות עליה דלא נקבר:

**"מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת"**.

בני יהודה ובני גלילא, **כגב**, הני אמרי: יש אבילות בשבת. והני אמרי: אין אבילות בשבת.

מאן דאמר: "יש אבילות בשבת" דקתני "עולה".  
מאן דאמר: "אין אבילות בשבת" דקתני: "אינה מפסקת".

אי סלקא דעתך: "יש אבילות בשבת" - השתא אבילות נהגא, אפסוקי מיבעיא?!

ואלא הא קתני: "עולה"!

אידי דקבעי למיתנא סיפא: "אינו עולים" תנא רישא: "עולה".

ולמאן דאמר: "יש אבילות בשבת" הא קתני: "אינה מפסקת"!

משום דקבעי למיתנא סיפא: "מפסיקין" תנא רישא: "אינה מפסקת".

לימא כתנאי?!

"מי שמתו מוטל לפניו - אוכל בבית אחר.

אין לו בית אחר - אוכל בבית חברו.

אין לו בית חברו - עושה לו מחיצה עשרה טפחים.

אין לו דבר לעשות מחיצה - מחזיר פניו ואוכל.

ואינו מיסב ואוכל,

ואינו אוכל בשר, ואינו שותה יין,

ואין מברך, ואין מזמן, ואין מברכין עליו, ואין מזמנין עליו.

ופטור מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין,

ומכל מצות האמורות בתורה.

ובשבת:

מיסב ואוכל,

ואוכל בשר, ושותה יין,

ומברך, ומזמן, ומברכין ומזמנין עליו.

וחייב בקריאת שמע, ובתפלה, ובתפילין,

ובכל מצות האמורות בתורה.

**רבן גמליאל** אומר:

מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן" (שמחות \*).

ואמר רבי יוחנן:

תשמיש המטה איכא בינייהו.

מאי לאו בהא קא מיפלגי:

דמר סבר: יש אבילות בשבת.

ומר סבר: אין אבילות בשבת.

ממאי?

דלמא: עד פאן לא קאמר תנא קמא התם אלא משום דמתו מוטל לפניו,

אבל הכא דאין מתו מוטל לפניו - לא!

ועד פאן לא קאמר רבן גמליאל התם דאפתי לא חל אבילות עליה,

אבל הכא דחל אבילות עליה הכי נמי!

## 81. כד, א

## רס"י

**אבל רבתי.** מסכת שמחות:  
**גוייתו.** כל גופו ואיכא דאמר  
 אבר שלו:  
**פריעת הראש.** שמגלה האבל  
 ראשו בשבת ואינו מתעטף  
 וחזרת קרע לאחוריו וזקיפת  
 המטה חובה בשבת:  
**נעילת הסנדל.** דלאו כולי עלמא  
 סיימי מסאנייהו בשבת ולא  
 מוכח דאבל הוא:  
**לא כולי עלמא מגלי רישיהו.**  
 בשבת ואע"פ שמתעטף לא  
 מיחזי כאבל:  
**בשעת חימום.** בשעת התחלת  
 הצער בשעת מיתה:  
**וכל עטיפה שאינה כעטיפת**  
**ישמעאלים.** הלכך כיון דכל ימי  
 שבוע שהוא אבל מתעטף  
 כישמעאל אם אינו נוטלה  
 בשבת נראה כנוהג אבילות  
 דכ"ע לא נהיגי בעטיפה זו אלא  
 אבלים בלבד:  
**מחוי ר"נ.** עטיפת ישמעאלים:  
**גובי דיקנא.** גומות שבלחי  
 למטה מפיו:  
**לא שנו.** פריעת הראש בשבת  
 דצריך לגלות חוטמו ושפמו  
 וזקנו שהיה מכוסה בימי אבלו  
 להודיע כי אין אבילות בשבת:  
**אלא שאין מנעלים ברגליו** אבל  
 יש מנעלים ברגליו מנעליו  
 מוכיחים עליו. דאינו אבל אבל  
 לגלות ראשו אינו צריך ואם בא  
 להתעטף בצינעא אפי' כעטיפת  
 ישמעאלים אין בכך כלום:

**כד, א** בעא מיניה רבי יוחנן משמואל:  
 יש אבילות בשבת, או אין אבילות בשבת?

אמר ליה:

אין אבילות בשבת.

יתבי רבנן קמיה דרב פפא וקאמרי משמיה דשמואל:  
 אבל ששימש מטתו בימי אבלו - חייב מיתה!

אמר ליה רב פפא:

'אסור' אתמר.

ומשמיה דרבי יוחנן אתמר:

ואי שמיעא לכו משמיה דשמואל, הכי שמיע לכו:

אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל:

אבל שלא פרע ושלא פירם - חייב מיתה,

שנאמר: **"ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמותו"**<sup>44</sup> (ויקרא יו.).

הא אחר שלא פרע ושלא פירם - חייב מיתה.

אמר רפרם בר פפא:

הנא באבל רבתי:

**"אבל אסור לשמש מטתו בימי אבלו.**

**ומנעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו - ושמתו חזירים את גוייתו"**.

אמר שמואל:

פח"ז - חובה.

נת"ר - רשות.

פריעת הראש, חזרת קרע לאחוריו, זקיפת המטה - חובה.  
 נעילת הסנדל תשימש מטתו רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית - רשות.

ורב אמר:

אף פריעת הראש - רשות.

ושמואל - מאי שנא נעילת הסנדל דרשות?

דלאו כולי עלמא עבידי דסיימי מסאנייהו,

פריעת הראש נמי לאו כולי עלמא עבידי דמגלו רישייהו!

שמואל לטעמיה,

דאמר שמואל:

כל קרע שאינו בשעת חימום - אינו קרע,

וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים - אינה עטיפה.

מחוי רב נחמן עד גובי דדיקנא.

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן:

לא שנו אלא שאין לו מנעלים ברגליו,

אבל יש לו מנעלים ברגליו - מנעליו מוכיחין עליו.

<sup>44</sup>יאמר משה אל-אהרן ולא לעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל-תפרעו ובגדיכם לא-תפרמו ולא תמותו ועל כל-העדה יקצף ואחיכם כל-בית ישראל יקבו את-השרפה אשר שרף ה'

רס"י

**דמסתפינא מיניה**. בקושיות:  
**מחליף וקורע**. אע"פ שאינו שעת  
 חימום:  
**כבוד אביו**. שנו אבל לכולי  
 עלמא אין קורע אלא בשעת  
 חימום:  
**ממאן שמיעא**. לרב אושעיא הא  
 דאמר אין מתאחין שמע מינה  
 האי דאמר אין מתאחין אבוה  
 דרב אושעיא:

82. כד, א

"[אמר שמואל:] כל קרע שאינו בשעת חימום - אינו קרע."

והא אמרו ליה לשמואל:

נח נפשיה דרב,

קרע עליה תריסר מני,

אמר: אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה!

אמרו ליה לרבי יוחנן:

נח נפשיה דרבי חנינא,

קרע עליה תליסר אצטלי מלתא,

אמר: אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה!

שאני רבנו, דכיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו, כשעת חימום דמי.

אמר ליה רבין בר אדא לרבא:

אמר תלמידך רב עמרם:

תניא:

"אבל כל שבעה - קורעו לפניו,

ואם בא להחליף - מחליף וקורע.

בשבת:

קורעו לאחוריו,

ואם בא להחליף - מחליף, ואינו קורע!"

כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו.

אותו קרעין, מתאחין או אין מתאחין?

פליגי בה אבוה דרב אושעיא ובר קפרא:

חד אמר: אין מתאחין.

וחד אמר: מתאחין.

תסתיים דאבוה דרב אושעיא דאמר "אין מתאחין",

דאמר רב אושעיא: אין מתאחין.

ממאן שמיע ליה? לאו מאבוה?!

לא, מבר קפרא רביה שמיע ליה.

## 83. כד, א

רש"י

אונקלי. שייפיני"ש חלוק  
 שקורעו:  
 בתוך ביתו. שבצינעא מותר  
 לנהוג אבילות בשבת:  
 דפריס סודריה ארישיה. בשבת  
 משום עטיפה דנהיג אבילות:

אמר רבא:

אבל מטייל באונקלי בתוך ביתו.

אביי אשכחיה לרב יוסף דפריס ליה סודרא ארישיה ואזיל ואתי בביתיה.

אמר ליה:

לאו סבר לה מר "אין אבילות בשבת"??!

אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן:

דברים שבצינעא נוהג.

## 84. כד, א-ב

## רש"י

כל לי יום יוצא בחיק. בן לי יום מוציאו בחיק לבית הקברות ולא בארון:  
**אבל לא באיש אחד.** שאין מתייחדין עם האשה:  
**דלוסקמא.** ארון:  
**ואין עומדין עליו בשורה.** אין צריך לעמוד עליו בשורה כשחוזרין מבית הקברות עוברין לפני האבל בשורה וכל אחד אומר לו תתנחם:  
**ברכת אבלים.** ברכה שאומר ברחבה כדאמר בכתובות (ד' ח:):  
**תנחומי אבלים.** כל שבעה הולכין לנחמו בביתו:  
**הניטלת בכתף.** באדם אחד:  
**באגפיים.** בשני בני אדם דרך כבוד:  
**ואבריו כבן שתים.** שאבריו גדולים:  
**מצהיבין.** מרגישין ומצערין:  
**ניכר לרבים.** שהיו מכירין כבר שהיה רגיל לצאת מן הבית:  
**מה הן בהספד.** כמה יהא גדול שמצוה להספידו:  
**עניים בני שלש.** לפי שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר לפי שאין לו שמחה אחרת:

**"רבי אליעזר אומר:**

**משחרב בית המקדש עצרת בשבת.**

**[רבן גמליאל אומר:**

**ראש השנה ויום הכפורים - ברגלים.**

**וחתמים אומרים:**

**לא בדברי זה, ולא בדברי זה,**

**אלא עצרת - ברגלים,**

**ראש השנה ויום הכפורים - בשבת].**

אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל:

הלכה כרבן גמליאל.

ואיכא דמתני להא דרב גידל בר מנשיא אהא:

**"כל שלשים יום:**

**תינוק יוצא בחיק, ונקבר - באשה אחת ושני אנשים.**

**אבל לא באיש אחד ושתי נשים.**

**אבא שאול אומר:**

**אף באיש אחד ושתי נשים.**

**ואין עומדין עליו בשורה.**

**ואין אומרים עליו ברכת אבלים, ותנחומי אבלים.**

**בן שלשים:**

**יוצא בדלוסקמא.**

**רבי יהודה אומר:**

**לא דלוסקמא הניטלת בכתף,**

**אלא הניטלת באגפיים.**

**ועומדין עליו בשורה,**

**ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים.**

**בן שנים עשר חדש:**

**יוצא במטה.**

**רבי עקיבא אומר:**

**הוא בן שנה ואבריו כבן שתים,**

**הוא בן שתים ואבריו כבן שנה,**

**יוצא במטה.**

**רבי שמעון בן אלעזר אומר:**

**היוצא במטה - רבים מצהיבין עליו.**

**אינו יוצא במטה - אין רבים מצהיבין עליו.**

**רבי אלעזר בן עזריה אומר:**

**ניכר לרבים - רבים מתעסקים עמו.**

**אינו ניכר לרבים - אין רבים מתעסקים עמו.**

**ומה הן בהספד?**

**רבי מאיר בשם רבי ישמעאל אומר:**

**עניים - בני שלש.**

**עשירים - בני חמש.**

**רבי יהודה אומר משמו:**

**עניים - בני חמש.**

**עשירים - בני שש.**

**ובני זקנים - בבני עניים."**

אמר רב גידל בר מנשיא אמר רב<sup>45</sup>:

הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי ישמעאל.

<sup>45</sup> ה"ר"ף והרא"ש גורסים שמואל כדלעיל.

85. כד, ב

רַס"י

יום אחד לפני עצרת. היה אבל:  
הרי כאן ארבעה עשר. דעצרת  
חשוב כשבעה וזהו יום שלפני  
עצרת חשוב ז' דסבר כי האי  
תנא דלעיל (ד' כ.) דאמר אפילו  
יום אחד אפילו שעה אחת  
וכמאן דאמר עצרת כרגלים:

[דבן גמליאל אומר:]

ראש השנה יום הכפורים - כרגלים].

דרש רבי ענני בר ששון אפיתחא דבי נשיאה:  
יום אחד לפני עצרת, ועצרת - הרי כאן ארבעה עשר.

שמע רבי אמי ואיקפד,

אמר: אטו דידיה היא?!

דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא היא!

דרש רבי יצחק נפחא אקילעא דריש גלותא:  
יום אחד לפני עצרת, ועצרת - הרי כאן ארבעה עשר.

שמע רב ששת איקפד.

אמר אטו דידיה היא?! דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא היא!

דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא:

מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבועה?

שנאמר: "בחג המצות ובחג השבועות" (דברים טו-טז) -

מה חג המצות - יש לה תשלומין כל שבועה,

אף חג השבועות - יש לה תשלומין כל שבועה.

אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש:

יום אחד לפני ראש השנה, וראש השנה - הרי כאן ארבעה עשר.

אמר רבינא:

הלכך: יום אחד לפני החג, וחג, ושמיני שלו - הרי כאן עשרים ואחד יום.

רבינא איקלע לסורא דפרת,

אמר ליה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא:

אמר מר: יום אחד לפני ראש השנה, וראש השנה - הרי כאן ארבעה עשר?

אמר ליה: אנא מסתברא כרבן גמליאל הוא דאמינא.



86. כד, ב - כה, ב

כ"י

מתני'  
על מטה זקופה. יושבין  
המנחמין:  
חולצין. כתפיהן:

גמ'  
לספר תורה. דתורה קרויה נר  
שנאמר (משלי ו) כי נר מצוה  
ותורה אור ונשמה נקראת נר  
דכתיב (שם כ) נר (אלהים)  
נשמת אדם:  
שמעתיה בפומין. והוי כמאן  
דגמרינן מיניה:  
מאי דהוה הוה. הואיל דלא  
קרעו בשעת מיתה תו לא קרעי:

מתניתין

אין קורעין, ולא חולצין, ואין מברין - אלא קרוביו של מת.  
ואין מברין, אלא על מטה זקופה.

כה, א גמרא

ואפילו חכם?!

והתניא:

"חכם שמת הכל קרוביו!"

"הכל קרוביו" סלקא דעתך?!

אלא הכל פקרוביו.

"הכל קורעין עליו,

והכל חולצין עליו,

והכל מברין עליו ברחבה!"

לא צריכא דלאו חכם הוא.

ואי אדם פשר הוא - חיובי מיחייב למיקרע!

דתניא:

"מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים נפשו קטנים?  
בדי שיבכה ויתאבל על אדם פשר".

"יבכה ויתאבל"?!?

ערבונא קא שקיל מיניה?!

אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם פשר.

שכל הבוכה ומתאבל על אדם פשר - מוחליו לו על כל עונותיו,  
בשביל כבוד שעשה לו.

דלאו אדם פשר הוא.

אי דקאי התם בשעת יציאת נשמה - חיובי מיחייב!

דתניא:

"רבי שמעון בן אלעזר אומר:

העומד על המת בשעת יציאת נשמה - חייב לקרוע,

למה זה דומה?

לספר תורה שנשרף, שחייב לקרוע!"

דלא קאי התם בשעת יציאת נשמה.

כי נח נפשיה דרב ספרא,

לא קרעו רבנן עליה.

אמרי: לא גמרינן מיניה.

אמר להו אביי:

מי תניא: 'הרב שמת'?! "חכם שמת" תניא!

ועוד,

כל יומא שמעתיה בפומין בבי מדרשא!

סבור מה דהוה הוה.

**רס"י**

**למקראע לאלתר**. בלא הספד :  
**לאותובי ס"ת אפורייה**. ולומר  
 קיים זה מה שכתוב בזה :  
**לא הוה נפיק פוריא מבבא**.  
 דזוטר הוה בבא :  
**מפוריא לפוריא**. לתתו במטה  
 אחריתא קטנה שתצא דרך  
 הפתח :  
**אל עגלה חדשה**. אותה עגלה  
 ששיגרוהו פלשתים בה ובאותה  
 עגלה הביאו דוד מבית אבינדב  
 לעיר דוד :  
**פרוס בבא**. שברו הפתח  
 והרחיבוהו :  
**בבל גרמה לו**. שאין שכינה  
 שורה בחוץ לארץ :  
**טפח ליה אבוה**. רב חסדא  
 בסנדלא שטפח לו לרב נחמן על  
 סנדלו כאדם שנוגע על רגל  
 חבירו בחשאי כדי שלא ישמעו  
 העומדים סביב מטתו דרב הונא  
 ע"א הכחו בסנדלו :  
**לא תטרוד עלמא**. לא תטרוד  
 בקושיות :  
**שהיה כבר**. כלומר ההיא שעתא  
 הוה ולא יותר ויש אומרים  
 שהיה כבר בארץ ישראל  
 ששרתה עליו רוח הקודש :  
**כי אסקוה להתם**. לארץ ישראל  
 לקוברו שכל הנקבר שם נקבר  
 בלא חטא שנאמר העם היושב  
 בה נשוא עון כדאיתא בכתובות  
 (דף קיא.) :  
**לדלויי רישין**. דאדם חשוב היה  
 והוה לן בושת לדלויי רישין :  
**ואתי להכא**. דסבורין שהוא חי :

אמר להו אב"י:

תנינא:

**"חכם כל זמן שעוסקין בהספד חייבין לקרוע!"**

סבור למיקראע לאלתר.

אמר להו אב"י:

תנינא:

**"חכם כבודו בהספידו"**.

כי נח נפשיה דרב הונא,

סבור לאותובי ספר תורה אפורייה.

אמר להו רב חסדא:

מילתא דבחייה לא סבירא ליה השתא ליקום לייעבד ליה!?

דאמר רב תחליפא:

אנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפורייה והוה מנח ספר תורה עליה,

וקף פדא אארעא, ואותיב ספר תורה עילוייה.

אלמא קסבר: אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה.

לא הוה נפיק פוריא מבבא,

סבור לישלשולי דרך גגין.

אמר להו רב חסדא:

הא גמירנא מיניה: חכם כבודו דרך פתח.

סבור לאשנויי מפוריא לפוריא,

אמר להו רב חסדא:

הכי גמירנא מיניה: חכם כבודו במטה ראשונה.

דאמר רב יהודה אמר רב:

מנין לחכם שכתבו במטה ראשונה?

שנאמר: **"ויקראו את ארון האלהים אל עגלה חדשה"** (שמואל ב ו-ג).

פרוס בבא ואפקוה.

פתח עליה רבי אבא:

ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה,

אלא שבבל גרמה ליה.

מתיב רב נחמן בר חסדא ואמרי לה רב חנן בר חסדא:

**"היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הפהן בארץ פשדים"** (יחזקאל א-ג)!

טפח ליה אבוה בסנדליה,

אמר ליה: לאו אמניא לך לא תיטרוד עלמא?

מאי "היה"?

שהיה כבר.

כי אסקוה להתם,

אמרו ליה לרבי אמי ולרבי אסי: רב הונא אתי,

אמרו כי הוינו התם לא הוה לן לדלויי רישין מיניה, השתא אתינן הכא אתא בתרין?

אמרו להו: ארונו בא!

רבי אמי ורבי אסי - נפוק.

רבי אילא ורבי חנינא - לא נפוק.

איכא דאמרי:

**רש"י**

**שלדו.** גופו קיימת יוצאין :  
**לא סיימיה קמיה.** דשלדו הוה קיימת :  
**רב הונא ריבץ תורה.** כדאמרינן פרק שני דייני גזירות (כתובות דף קו.) כי קיימי רבנן מקמיה ומנפצי גלימיהו מכסי ליה ליומא באבקא :  
**רבי חייה ריבץ תורה.** כדאמרינן בבבא מציעא (דף פה:) אנא עבדי ליה לתורה דלא תשתכח מישראל :  
**מאן מעייל ליה.** מי ילך להכניסו לקבורה אצל רבי חייא :  
**איתהפיקא ליה רצועה דתפילין.** השחור בפנים דרצועה שחורה נראה בחוץ הלכה למשה מסיני :  
**איבעית.** נבעת ונפחד :  
**זקפיה לארונא.** דרב הונא לקמיה עמודא דנורא דלא ליזקיה :

רבי אילא - נפק.

רבי חנינא - לא נפק.

דנפק - מאי טעמיה?

דתניא:

**"ארוון העובר ממקום למקום:**

**עומדים עליו בשורה,**

**ואומרים עליו ברפת אבלים, ותנחומי אבלים."**

דלא נפק - מאי טעמא?

דתניא:

**"ארוון העובר ממקום למקום:**

**אין עומדין עליו בשורה,**

**ואין אומרים עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים."**

קשיין אהרדי!

לא קשיא:

כאן - ששלדו קיימת.

כאן - בשאין שלדו קיימת.

ורב הונא שלדו קיימת הוה.

דלא נפק - לא סיימיה קמיה.

אמרי: היכא נינחיה?

רב הונא ריבץ תורה בישראל,

ורבי חייא ריבץ תורה בישראל הוה.

מאן מעייל ליה?

אמר להו רב חנא:

אנא מעיילנא ליה,

דאוקמתיה לתלמודאי פי הונא בר תמני סרי שנין,

ולא חזי לי קרי,

ומשמע ליה קמיה, וידעי בעובדיה:

דיקא חד אתהפיקא ליה רצועה דתפילין ויתיב עלה ארבעין תעניתא.

עיליה,

הוה גני יהודה מימיניה דאבוה, וחזקה משמאליה.

אמר ליה יהודה לחזקה: קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא.

בהדי דקאים, קם בהדיה עמודא דנורא.

חזייה רב חנא - איבעית.

זקפיה לארוניה, ונפק אתא.

והאי דלא איענש ענש?

משום דזקפיה לארוניה דרב הונא.

כי נח נפשיה דרב חסדא,

סבור לאותובי ספר תורה אפורייה.

אמר להו רבי יצחק: מילתא דלרביה לא סבירא ליה, אנו ניקום נעביר ליה!?

סבור דלא למישלל קרעיהו.

אמר להו רבי יצחק בר אמי:

חכם, פיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה - שולליו.

**רפ"י**

**כי מטו אגישרא.** כשהגיעו לעבור בדף של גשר קצר שעכשיו לא היו יכולין לעבור זה בצד זה אלא זה אחר זה :  
**קמו גמלי.** עמדו הגמלים נושאי המטות במקומן :  
**טייעא.** סוחר ישמעאלים :  
**רבנן.** דשיכבי רבה בר רב הונא ורב המנונא :  
**עבדי יקרא.** דהא לא בעי האי למיעל מקמי האי :  
**נתור ככי.** לחייו משום דבזי לרב המנונא :  
**ספר מלחמות.** ספר תורה לישנא אחרינא שנלחם רבה ורב המנונא ונתור ככי דההוא טייעא לישנא אחרינא גזע ישישים זה רבה בר רב הונא דהוא בן גדולים בן רב הונא דהוא ראש גולה ועדיף מנשיא דארץ ישראל ועמו ספר מלחמות עמו רב המנונא :

כי נח נפשיהו דרבה בר הונא ורב המנונא, אסקינהו להתם.  
**כה,ב** כי מטו אגישרא - קמו גמלי.  
 אמר להו ההוא טייעא: מאי האי?  
 אמרו ליה: רבנן דקא עבדי יקרא אהדדי.  
 מר אמר: מר ניעול ברישא.  
 ומר אמר: מר ניעול ברישא.  
 אמר: דינא הוא דרבה בר הונא ליעול ברישא.  
 חליף גמליה דרבה בר הונא - נתור ככיה ושניה דההוא טייעא.

87. כה, ב

רס"י

**קאת וקיפוד הוכפלו.** קללה כמו וירשוה קאת וקיפוד (ישעיהו לד) כלומר קללה באה והוכפלה בעולם:  
**לראות שוד ושבר.** זה שקצף הקב"ה על עולמו:  
**נשים לילות כימים.** בהספד על ששם לילות כימים בתורה:  
**בר קיפוק ובר אבין.** הווי ספדני: **(ההוא יומא. דנח נפשיה):**  
**חלש דעתיה.** דהאי מדמי ליה לשלהבת והאי לאבידה:  
**וההוא יומא.** דנח נפשיה לא ספדהו משום דאירע להו תקלה על ידו:  
**לא בר קיפוק ולא בר אבין חליץ.** משום דאיתחפכו כרעייהו ותנינא (יבמות דף קג.) האי מאן דמסגי אלוחתא דריגלא לא חליץ דהתורה אמרה וחלצה נעלו מעל רגלו ולא מתחת לרגלו:  
**אתי לדגלת.** חדקל:  
**רוב שלישיית.** ישראל נקראו שלישיית ורברא שקול כרוב ישראל ואמר ליה קום ואמור מילתא כלומר בקש רחמים:  
**כאות במי מרה.** שאשה סוטה נבדקת בהן:  
**בעת חנינתו.** דולד:  
**אבד חנינו.** אביו המחננו:

פתח עליה ההוא ינוקא:  
 גזע ישישים עלה מבבל,  
 ועמו ספר מלחמות.  
 קאת וקפוד הוכפלו לראות בשוד ושבר הבא משנער.  
 קצף על עולמו וחמס ממנו נפשות,  
 ושמת בהם כפלה חדשה.  
 רוכב ערבות שש ושמת בבא אליו נפש נקי וצדיק.

כי נח נפשיה דרבינא:  
 פתח עליה ההוא ספדנא:  
 תמרים הניעו ראש על צדיק בתמר,  
 נשים לילות כימים, על משים לילות כימים.

אמר ליה רב אשי לבר קיפוק:  
 ההוא יומא - מאי אמרת?  
 אמר ליה: אמינא: אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו איובי קיר?  
 לוינתו בחכה הועלה - מה יעשו דגי רקק?  
 בנחל שוטף נפלה חכה - מה יעשו מי גבים?

אמר ליה בר אבין:  
 חס ושלום דחכה ושללהבת בצדיקי אמינא!

ומאי אמרת?

אמינא: בכו לאבלים ולא לאבידה!  
 שיהא - למנוחה,  
 ואנו - לאנחה.

חלש דעתיה עליהו,  
 ואתהפוד כרעייהו,  
 ההוא יומא לא אתו לאספודיה.

והיינו דאמר רב אשי:  
 לא בר קיפוק - חליץ,  
 ולא בר אבין - חליץ.

רבא כי הוה אתא לדגלת,  
 אמר ליה לבר אבין: קום אימא מילתא.  
 קאי ואמר: באו רוב שלישיית במים, זכור ורחם!  
 תעינו מאחריד כאשה מבעלה,  
 אל תזניחנו פאות מי מרה.

(חנין יוחנן זירא אבא יעקב יוסי שמואל חייא מנחם. סימן)

רבי חנין חתניה דבי נשיאה הוה,  
 לא קא הווי ליה בני,  
 בעא רחמי - והווי ליה.  
 ההוא יומא דהוה ליה - נח נפשיה.  
 פתח עליה ההוא ספדנא:  
 שמחה לתוגה נהפכה,  
 ששון ויגון נדבקו,  
 בעת שמחתו נאנח,  
 בעת חנינתו - אבד חנינו.  
 אסיקו ליה חנן על שמייה.

**רָש"י**

**והבאתי השמש בצהרים.**  
 אשקיע השמש בצהרים:  
**יומו של יאשיהו.** שנהרג יאשיהו  
 קרי יומו שמש:  
**לגרמיה.** לדעתיה: רבי זירא  
 היה מבבל ובה נולד וגדל בארץ  
 ישראל והיינו דקאמר ארץ  
 שנער הרה וילדה ארץ צבי גדלה  
 שעשויה ואהכי קרי ליה רבי  
 זירא ורב זירא:  
**אוי נא לה אמרה רקת.** יכולה  
 לומר כן רקת היא טבריא:  
**אחיתו.** הורידו דמעות:  
**איתחמיאו כוכבי.** נראו  
 הכוכבים שנשתנה העולם מרוב  
 צער:  
**כיפי דנורא.** אבנים של אור:  
**אשתעו צלמנייא.** נימוחו פרצוף  
 שלהן:  
**והו למחלצייא.** כלומר נחלקה  
 ונתמעכה כל צורת פרצוף של  
 צלמים וצורי המטבעות מפני  
 צורת החסיד שנשתנית:  
**דרבי מנחם.** בנן של קדושים  
 שלא נסתכל אף בצורה של זוזא  
 כדאמרינן בערבי פסחים (דף  
 קד.):  
**והו למחלצייא.** כמו שהוחלקה  
 במעגל ובמחלצים שבה מטחין  
 טיט הכותל:  
**אנדרטא.** צורת הצלמים  
 שעושין על שם המלך שמת:  
**שבעין מחתרינן.** דגנבים  
 דבזכותיה לא הו אתו גנבים:  
**כיפי דברדא.** אבנים:  
**נשוק כיפי.** כיפאות של גשרים  
 נשתברו ונשקו זו את זו:  
**שיצי.** קוצים:

כי נח נפשיה דרבי יוחנן,  
 פתח עליה רבי יצחק בן אלעזר: קשה היום לישראל - כיום בא השמש בצהרים,  
 דכתיב: **"והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים"** (עמוס ח-ט).  
 ואמר רבי יוחנן:  
 זה יומו של יאשיהו.

כי נח נפשיה דרבי יוחנן,  
 יתיב רבי אמי 'שבעה' ו'שלישים'.  
 אמר רבי אבא בר רביה דרבי חייה בר אבא:  
 רבי אמי דעבד, לגרמיה הוא דעבד.  
 דהכי אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן:  
 אפילו רבו שלימדו חכמה - אינו יושב עליו אלא יום אחד.

כי נח נפשיה דרבי זירא:  
 פתח עליה ההוא ספקנא:  
 ארץ שנער - הרה וילדה,  
 ארץ צבי - גידלה שעשויה,  
 אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה.

כי נח נפשיה דרבי אבהו - אחיתו עמודי דקסרי מיא.  
 דרבי יוסי - שפעו מרזבי דציפורי דמא.  
 דרבי יעקב - אתחמיאו כוכבי ביממא.  
 דרבי אסי - איעקרו כל אילניא.  
 דרבי חייה - נחיתו כיפי דנורא מרקיעא.  
 דרבי מנחם ברבי סימאי<sup>46</sup> - אישתעו צלמנייא והו למחלצייא.  
 דרבי תנחום בר חייה - איתקצצו כל אנדרטיא.  
 דרבי אלישיב - איתתרו שבעין מחתרתא בנהרדעא.  
 דרב המנונא - נחיתו כיפי דברדא מרקיעא.  
 דרבה ורב יוסף - נשוק כיפי דפרת אהרדי.  
 דאבוי ורבא - נשוק כיפי דדגלת אהרדי.  
 כי נח נפשיה דרב משרשיא - טעון דיקלי שיצי.

רש"י

ואלו קרעין כו'. אבל רבתי  
במסכת שמחות (פ"ט):

88. כה, ב - כו, א

תנו רבנן:

כו, א "ואלו קרעין שאין מתאחין:  
הקורע על אביו ועל אמו,  
ועל רבו שלימדו תורה,  
ועל נשיא,  
ועל אב בית דין,  
ועל שמועות הרעות,  
ועל ברכת השם,  
ועל ספר תורה שנשרף,  
ועל ערי יהודה, ועל המקדש, ועל ירושלים.  
וקורע על מקדש, ומוסיף על ירושלים".

"אביו ואמו ורבו שלימדו תורה" - מנלן?

דכתיב: "ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו"<sup>47</sup> (מלכים ב ב-יב).  
"אבי אבי" - זה אביו ואמו.  
"רכב ישראל ופרשיו" - זה רבו שלימדו תורה.

מאי משמע?

כדמתרגם רב יוסף:

רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה, מרתיכין ופרשין.

"לא מתאחין" - מנלן?

דכתיב: "ויחזק בגדיו ויקרעם לשנים קרעים" (מלכים ב ב-יב).  
ממשמע שנאמר "ויקרעם" איני יודע ש"לשנים"?  
אלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם.

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן:  
אליהו חי הוא!

אמר ליה:

כיון דכתיב: "ולא ראהו עוד" (מלכים ב ב-יב) - לגבי דידיה כמת דמי.

"נשיא ואב בית דין ושמועות הרעות" - מנלן?

דכתיב: "ויחזק דוד בגדיו ויקרעם,  
וגם כל האנשים אשר אתו.  
ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו,  
ועל עם ה' ועל בית ישראל, כי נפל בחרב" (שמואל ב א-יא).  
"שאול" - זה נשיא.  
"יהונתן" - זה אב בית דין.  
"על עם ה' ועל בית ישראל" - אלו שמועות הרעות.

אמר ליה רב בר שבא לרב פהנא:  
ואימא: עד דהוו כוליהו?

אמר ליה:

"על" "על" הפסיק הענין.

<sup>47</sup> ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בגדיו ויקרעם לשנים קרעים

**כָּז"י**

**ברוב ציבור**. רוב ישראל:  
**וכמעשה שהיה**. בשאול  
 ויהונתן:  
**גרמו לנפשיהו**. דמרדו ביה  
 והא דקאמר לא קטלי יהודי  
 רוצה לומר בחנם:  
**לקול יתירי**. לקול כנורות  
 שמרדו: אתיא קרע קרע  
 (מדוד):  
**שלוש דלתות וארבעה**. כלומר  
 ארבעה פסוקים:  
**אנא מלכא**. ואמלכא לא כתיב  
 כלום:  
**היו צריה לראש**. שהנכרי ראש  
 ולא אתה:

ומי קרעינו אשמועות הרעות?!  
 והא אמרו ליה לשמואל: קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי במזיגת קסרי, ולא קרע!  
 לא אמרו אלא ברוב צבור, וכמעשה שהיה.

ומי קטל שבור מלכא יהודאי?!  
 והא אמר ליה שבור מלכא לשמואל: תיתי לי דלא קטלי יהודי מעולם!

התם אינהו גרמי לנפשיהו,  
 דאמר רבי אמי:  
 לקל יתירי דמזיגת קסרי פקע שורא דלודקיא.

**"על ברנפת השם" - מנלן?**

דכתיב: **"ויבא אליקים בן חלקיה אשר על הבית, ושבגא הסופר, ויואח בן אסף המזמיר, אל חזקיהו קרועי בגדים"** (מלכים ב יח-לו).

תנו רבנן:  
**"אחד השומע,**  
**ואחד השומע מפי השומע,**  
**חייב לקרוע.**  
**והעדים - אינו חייבין לקרוע,**  
**שנבר קרעו בשעה ששמעו."**

**"בשעה ששמעו" - מאי הוי? הא קא שמעי השתא!**

לא סלקא דעתך!  
 דכתיב: **"ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו"** (מלכים ב יט-א).  
 המלך - קרע,  
 והם - לא קרעו.

**"ולא מתאחיו" - מנלן?**

אתיא 'קריעה' קריעה'.

**"ספר תורה שנשרף" - מנלן?**

דכתיב: **"ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה,**  
**ויקרעה בתער הסופר והשילף אל האש אשר אל האה"** (ירמיה לו, כג).  
 מאי **"שלוש דלתות וארבעה"**?  
 אמרו ליה ליהויקיים: כתב ירמיה ספר קינות.  
 אמר להו: מה כתיב ביה?  
**"איכה ושבה בדרך"** (איכה א-א).  
 אמר להו: אנא מלכא.  
 אמרו ליה: **"בכה תבכה בלילה"** (איכה א-ב).  
 אנא מלכא (איכה א-ג).  
**"גלתה יהודה מעוני"** (איכה א-ב).  
 אנא מלכא.  
**"דרך ציון אבלות"** (איכה א-ד).  
 אנא מלכא.  
**"היו צריה לראש"** (איכה א-ה).  
 אמר להו: מאן אמרה?



**רש"י**

**משום שמועות רעות.** על הגלות איבעי למיקרע: **את המגילה.** זה הגויל: **ואת הדברים.** זה הכתב: **השתא.** אי שקיל להו נעמיתא איבעי לי למיקרע על הגויל ועל הכתב דהוי כנשרף: **בזרוע.** שאין יכול להצילו: **וכמעשה שהיה.** דיהויקים אבל דנעמיתא דמצוי להציל. לא מיקרע:

**"כי ה' הוֹגֵה עַל רֹב פְּשָׁעֵיהָ"** (איכה א-ה).

מִיָּד קָדַר כָּל אֲזָכְרוֹת שְׁבָה, וְשָׂרְפֵן בְּאֵשׁ.

וְהֵינּוּ דְכָתִיב: **"וְלֹא פָחַדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם"** (ירמיה לו-כד) - מִכָּלֵל דְּבָעוּ לְמִיקְרָע.

אָמַר לִיה רַב פֶּפְא לְאַבְי:

אִימַר: מִשּׁוּם שְׁמוּעוֹת הָרְעוֹת.

אָמַר לִיה:

שְׁמוּעוֹת רְעוֹת בְּהֵיא שְׁעָתָא מִי הוּוּ?!

אָמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא:

הַרְוָאָה סֵפֶר תּוֹרָה שְׁנִקְרָע - חַיִּיב לְקַרְוֵעַ שְׁתֵּי קְרִיעוֹת.

אֶחָד - עַל הַגּוֹיֵל.

וְאֶחָד - עַל הַכֶּתֶב.

שְׁנָאָמַר: **"אֲחֵרֵי שְׂרוּף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמַּגִּלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים"** (ירמיה לו-כז).

**רַבִּי אֲבָא וְרַב הוּנָא פֶּר חֵיִיא הוּוּ יְתִבִי קַמֵּיה דְּרַבִּי אֲבָא:**

בְּעָא לְאַפְנוּי, שְׁקָלִיה לְטוֹטְפְתִּיה, אַחְתִּיה אֲבִי סְדִיא,

אַתָּאֵי בֵּת נַעֲמִיתָא בְּעָא לְמִבְלַעִיה,

אָמַר: הַשְׁתָּא אֵיחִיבִין לִי שְׁתֵּי קְרִיעוֹת.

אָמַר לִיה: מִנָּא לָּהּ הָא?

וְהָא בְּדִידִי הוּוּ עוֹבְדָא, וְאַתָּא לְקַמֵּיה דְּרַב מַתְנָה, וְלֹא הוּוּ בִּידִיה.

אַתָּאֵי לְקַמֵּיה דְּרַב יְהוּדָה, וְאָמַר לִי הֲכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא אָמְרוּ אֱלָא בְּרוּעַ, וְכַמְעָשָׂה שְׁהִיָּה.

**"עֲרֵי יְהוּדָה"** - מְנַלְן?

דְּכָתִיב:

**"וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְׁכֵּם מִשִּׁילוֹ וּמִשְׁמֶרֶז, וַיִּשְׁמוּנִים אִישׁ מִגּוֹלְחֵי זָקֵן וְקָרוּעֵי בְּגָדִים וּמִתְגוֹדְדִים,**

**וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה בְּיָדָם לְהַבִּיא בֵּית ה'"** (ירמיה מא-ה).

אָמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ אָמַר עוּלָא בִּירְאָה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:

הַרְוָאָה עֲרֵי יְהוּדָה בְּחוּרְבָנָן, אָמַר: **"עֲרֵי קְדֻשָּׁה הֵיּוּ מְדַבְּרִי"** (ישעיה סד-ט) וְקוֹרְעַ.

יְרוּשָׁלַיִם בְּחוּרְבָנָה, אָמַר: **"צִיּוֹן מְדַבֵּר הֵיטָה יְרוּשָׁלַם שְׁמִמָּה"** (ישעיה סד-ט) וְקוֹרְעַ.

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחוּרְבָנּוּ, אָמַר: **"בֵּית קְדֻשָׁנוּ וְתַפְאֵרְתָּנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ אֲבוֹתֵינוּ הֵיטָה לְשׁוֹיֶפֶת אֲשֶׁר,**

**וְכָל מַחֲמֵדֵינוּ הֵיטָה לְחַרְבָּה"** (ישעיה סד-י) וְקוֹרְעַ.

89. כו, א-ב

רס"י

הא דפגע במקדש ברישא. כגון כשנכנס לירושלים בשידה תיבה ומגדל דלא ראה ירושלים עד שראה בית המקדש. קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים אבל בשלא נכנס בתיבה ופגע בירושלים ברישא קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו:

**כל הקרעים רשאין למוללן.**

לקפל בגד בתפירה:

**כעין סולמות.** שאין מלקטין זה סמוך לזה אבל זה רחוק מזה שמלקט ברוחב כעין מעלות סולמות:

**מתוך השלל.** שלא קרע אלא בשלל:

**מתוך האיחוי.** מקרע האיחוי:

**ובאיחוי אלכסנדרי.** דהוה כשלם:

**רשאי להפכו למטה.** שהופך הקרע למטה והופך שלמטה למעלה ומאחהו ועושה בית הצואר ולובשו:

"קורע על מקדש ומוסיף על ירושלים".

ורמינהו:

**"אחד השומע,**

**ואחד הרואה,**

**בין שהגיע לצופים - קורע.**

**וקורע על מקדש בפני עצמו,**

**ועל ירושלים בפני עצמה".**

לא קשיא:

הא - דפגע במקדש ברישא.

הא - דפגע בירושלים ברישא.

תנו רבנן:

"ובולן רשאין לשוללן ולמוללן וללוקטן ולעשותן כמין סולמות,

**אבל לא לאחותן".**

אמר רב חסדא:

**כו, ב** ובאיחוי אלכסנדרי.

תנו רבנן:

"הקורע מתוך השלל מתוך המלל מתוך הלקט מתוך הסולמות - לא יצא.

**מתוך האיחוי - יצא".**

אמר רב חסדא:

ובאיחוי אלכסנדרי.

תנו רבנן:

"רשאי להופכו למטה ולאחותו.

**רבי שמעון בן אלעזר:**

**אוסר לאחותו.**

וכשם שהמוכר אסור לאחותו - כך הלוקח אסור לאחותו,

**ולפיכך מוכר צריך להודיעו ללוקח".**

90. כו, ב

רש"י

ותוספת שלש. כגון שמוסיף  
קרע אחר על אותו קרע כגון  
שאירעו אבל אחר:  
עליון אין מתאחה. שקרעו על  
אביו ועל אמו:  
שאינו בתוספת. כלומר אין  
בדין שמוסיף עליהן:

תנו רבנן:

"תחילת קריעה - טפח.  
ותוספת - שלש אצבעות,  
דברי רבי מאיר.  
רבי יהודה אומר:  
תחילת קריעה - שלש אצבעות,  
ותוספת - כל שהו".

אמר עולא:

הלכה: כרבי מאיר - בקריעה,  
והלכה: כרבי יהודה - בתוספת.

תניא נמי הכי:

"דבי יוסי אומר:  
תחילת קריעה - טפח,  
ותוספת - כל שהו".

תנו רבנן:

"אמרו לו: מת אביו - וקרע,  
מת בנו - והוסיף.  
תחתון - מתאחה,  
עליון - אינו מתאחה.  
מת בנו - וקרע,  
מת אביו - והוסיף.  
עליון - מתאחה,  
תחתון - אינו מתאחה.

מת אביו, מת אמו, מת אחיו, מתה אחותו - קורע קרע אחד לבולן.  
רבי יהודה בן בתירה אומר:  
על בולן - קרע אחד,  
על אביו ואמו - קרע אחד,  
לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו".

מאי טעמא?

אמר רב נחמן בר יצחק:  
לפי שאינו בתוספת.

אמר שמואל:

הלכה: כרבי יהודה בן בתירה.

ומי אמר שמואל הכי?!

והאמר שמואל:

הלכה: כדברי המיקל באבל!

אבילות - לחוד,

קריעה - לחוד.

## 91. כו, ב

כ"י

הגיע לטיבורו. ומת לו מת  
 אחר:  
 מרחיק שלש אצבעות. בצד  
 אותו קרע וקורע:  
 נתמלא. קרעים מלפניו מחזירו  
 לאחוריו וחוזר וקורע לפניו:

"עד היכן קורע?"

עד טיבורו.

ויש אומרים:

עד לבו.

אף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר,  
 שנאמר: "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם" (יואל ב-ג).  
 הגיע לטיבורו, מרחיק שלש אצבעות וקורע.  
 נתמלא מלפניו - מחזירו לאחוריו,  
 נתמלא מלמעלה - הופכו מלמטה.  
 והקורע מלמטה ומן הצדדין - לא יצא,  
 אלא שבהן גדול פורס מלמטה".

## 92. כו, ב

## רש"י

**כל שבעה.** אם מת לו מת קורע קריעה אחרת:  
**לאחר שבעה מוסיף.** על קרע ראשון:  
**דלא ניתן לשוללו.** תוך שבעה כלל ואי מוסיף ביה מיחזי כקרע אחד אבל לאחר שבעה דכבר שללו קורע כל השלילות ומוסיף כל שהו דמינכר דעל מת אחר קרע:  
**אשה שוללתו לאלתר.** אפילו תוך שבעה:  
**הכי נמי.** דמוסיף דקורע השלילה ומוסיף בה פורתא דקא מינכר וקא פסיק כל שבעה קורע ואפילו אשה:  
**משום כבוד האשה הוא.** ולא מן הדין:  
**משום כבוד אביו.** ולא מן הדין והוי כאיחוי לפיכך מוסיף בו לאחר שלשים:

פליגו בה רב מתנה ומר עוקבא,

ותרנייהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי:

חד אמר: כל שבעה - קורע. לאחר שבעה - מוסיף.

וחד אמר: כל שלשים - קורע, לאחר שלשים - מוסיף.

מתקיף לה רבי זירא:

מאן דאמר: "כל שבעה - קורע" - אמאי? דלא ניתן לשוללו.

אלא הא דאמר מר: "**האשה שוללתו לאלתר**", הכי נמי!

התם משום כבוד אשה הוא.

מאן דאמר: "כל שלשים - קורע" - אמאי? דלא ניתן לאחותו,

אלא לאביו ולאמו דלא ניתן לאחותו לעולם, הכי נמי!

התם - משום כבוד אביו ואמו הוא.

## 93. כו, ב

כ"י

בבגד קרוע. קודם לכן גוזל הכל  
 שמרמה הכל שמראה להן  
 שקרע על המת:  
**ואם לא הודיעו.** שהולך לבקר  
 את אביו:

תנו רבנן:

"היוצא בבגד קרוע לפני המת - הרי זה גוזל את המתים, ואת החיים.  
**רבן שמעון בן גמליאל** אומר:  
 האומר לחבירו השאילני חלוקה ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה,  
 והלך ומצאו שמת - קורע, ומאחו.  
 וכשיבא לביתו - מחזיר לו חלוקו, ונותן לו דמי קרעו.  
 ואם לא הודיעו - הרי זה לא יגע בו."

תנו רבנן:

"חולה שמת לו מת - אין מודיעין אותו שמת,  
 שפא תטרף דעתו עליו.  
 ואין מקרעין בפניו.  
 ומשתקין את הנשים מפניו.  
 ומקרעין לקטו,  
 מפני עגמת נפש.  
 וקרעין על חמיו ועל חמותו,  
 מפני כבוד אשתו."

ואמר רב פפא:

תנא באבל רבתי:

"אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו,  
 מפני שמביאו לידי שחוק,  
 ונמצא מתגנה על הבריות."

94. כו, ב - כז, א

רש"י

יברוהו. לאותו שבא על מטות  
כפויים: אבל ההולך ממקום  
למקום:

"ואין מברין אלא על מטות זקופות".

תנו רבנן:

"ההולך לבית האבל,

אם היה לבו גס בו - יברוהו על מטות כפויים,

ואם לאו - יברוהו על מטות זקופות".

רבא איתרע ביה מילתא,

על לגביה אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי,

רבא - זקיה,

אבא בר מרתא - קפי.

אמר: כמה לית ביה דעתא להאי צורבא מרבנן.

רש"י

יגלגל עמהן. ואינו עושה סחורה  
בפני עצמו אלא עם חבורה:

.95. כו, ב - כז, א

תנו רבנן:

"ההולך ממקום למקום,  
כז, א אם יכול למעט בעסקו - ימעט,  
ואם לאו - יגלגל עמהן".



רש"י

אף על גב שאין לו. לאבל אחר  
השבת אלא יום אחד:

96. כז, א

תנו רבנן:

"מאימתי כופין את המטות?

משיצא מפתח ביתו,

דברי רבי אליעזר.

רבי יהושע אומר:

משיסתם הגולל.

מעשה שמת רבן גמליאל הזקן,

כיון שיצא מפתח ביתו - אמר להם רבי אליעזר: כפו מטותיכם,

וכיון שנסתם הגולל - אמר להם רבי יהושע: כפו מטותיכם.

אמרו לו: כבר כפינו על פי זקן".

תנו רבנן:

"מאימתי זוקפין את המטות בערב שבת?

מן המנחה ולמעלה".

אמר רבה בר הונא:

אף על פי כן, אינו יושב עליה עד שתתחשך.

ולמוצאי שבת - אף על פי שאין לו לישב אלא יום אחד חוזר וכופה.

תנו רבנן:

"הכופה מטתו - לא מטתו בלבד הוא כופה, אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה.

ואפילו יש לו עשר מטות בעשרה מקומות - כופה את בולן.

ואפילו חמשה אחיו ומת אחד - בולן כופין.

ואם היתה מטה המיוחדת לכלים - אין צריך לכפותה".

97. כז, א

רש"י

**קרביטיו**. רצועותיו שהוא כעין תרניפני"א:  
**ערסא דגדא**. מטה שמייחדים אותה למזל טוב ואין משתמשין בה כלום אלא מייחדין אותה לשרות מזל טוב עליה:  
**דצלא**. עור:  
**סירוגו מתוכו**. מכניס רצועות מן חורי עצי המטה:  
**על גבה**. והעור כפול על העץ:

**"דרגש - אין צריך לכפותו, אלא זוקפו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: דרגש מתיר את קרביטיו, והוא נופל מאיליו".**

מאי "דרגש"?

אמר עולא:  
 ערסא דגדא.

אמר ליה רבה:  
 אלא מעתה גבי מלך,  
 דתנן:

**"כל העם מסובים על הארץ והוא מיסב על הדרגש"** (סנהדרין כ.).  
 מי איכא מידי דעד האי דנא לא אותביניה, והשתא מותבינן ליה!?

מתקוף לה רב אשי:

מאי קושיא?

מידי דהוה אאכילה ושתיה,  
 דעד האי דנא לא אוכליניה ולא אשקיניה,  
 השתא אוכליניה ואשקיניה!

אלא אי קשיא,

הא קשיא

דתניא<sup>48</sup>:

**"דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו"**,

ואי ערסא דגדא - אמאי אינו צריך לכפותו?

הא תניא<sup>49</sup>:

**"הנופה מטתו,**

**לא מטתו בלבד הוא נופה, אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו נופה!"**

ומאי קשיא?

מידי דהוה אמטה המיוחדת לכלים,

דתניא:

**"אם היתה מטה המיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה".**

אלא אי קשיא, הא קשיא:

**"רבן שמעון בן גמליאל אומר:**

**דרגש מתיר קרביטיו והוא נופל מאיליו".**

ואי סלקא דעתך: ערסא דגדא, מאי "קרביטיו" אית ליה!?

כי אתא רבין אמר ליה ההוא מרבנן ורב תחליפא בר מערבא שמייה, דהוה שכיח בשוקא דגילדאי,

מאי "דרגש"?

ערסא דצלא.

איתמר נמי:

אמר רבי ירמיה:

דרגש - סירוגו מתוכו.

מטה - סירוגיה על גבה.

אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי יהושע בן לוי:

הלכה: כרבן שמעון בן גמליאל.

<sup>48</sup> מסורת הש"ס, למרות שמצאנו מקומות שהגמרא קוראת לברייתא בשם "תנן".

<sup>49</sup> מסורת הש"ס.

98. כז, א

רש"י

**נקליטי**. עצים יוצאין מתוקנין למראשותיו ולמרגלותיו ונותנין עץ ארוך עליהן ונותן הסדינין עליהם לשמור מהזבובים:

איתמר נמי<sup>50</sup>:

אמר רבי יעקב בר אבהו אמר רבי אסי: מטא שנקליטיה יוצאין - זוקפה ודין.

תנו רבנן:

"ישן על גבי:

בשא,

על גבי אודיני גדולה,

על גבי קרקע -

לא יצא ידי חובתו".

אמר רבי יוחנן:

שלא קיים כפיית המטה.

<sup>50</sup> המהרש"א לא גורס "איתמר נמי".

## 99. כז, א

רש"י

אין מברכין. על הריח בבית  
האבל:  
המנחמין. קרוביו מביאין  
ענינים של אוכלין:

תנו רבנן:

"מְכַבְּדִין וּמְרַבֵּיצִין בְּבֵית הָאָבֶל,  
וּמְדִיחִין קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְצִלוֹחִיּוֹת וְקִיתוּנִיּוֹת בְּבֵית הָאָבֶל,  
וְאִין מְבִיאִין אֶת הַמוּגָמֵר וְאֶת הַבְּשָׂמִים לְבֵית הָאָבֶל".

איני?

וְהָאֵתְנִי בֵּר קִפְרָא:

"אִין מְבַרְכִין לֹא עַל הַמוּגָמֵר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים בְּבֵית הָאָבֶל",

ברוכי - הוא דלא מברכין,

הא אתניי - מייתינן!

לא קשיא:

הא - בבית האבל,

הא - בבית המנחמין.

100. כז, א-ב

רש"י

מתני'  
 אסקוטלא. תמחוי:  
 פוטרין את הרבים. שאומרים  
 למנחמין לכו לבתיכם:  
 אין מניחין מטה במועד ברחוב.  
 להספידו:  
 ולא של נשים לעולם. ששופעות  
 זיבה:

גמ'  
 כליכה. מטה של מתים:

מתניתין

אין מוליכין לבית האבל: לא בטבלא, ולא באסקוטלא, ולא בקנון,  
 אלא - בסלים.  
 ואין אומרים ברכת אבלים במועד.  
 אבל עומדין בשורה ומנחמין, ופוטרין את הרבים.  
 אין מניחין את המטה ברחוב,  
 שלא להרגיל את ההספד.  
 ולא של נשים לעולם,  
 מפני הכבוד.

גמרא

תנו רבנן:  
 "בראשונה,  
 היו מוליכין בבית האבל:  
 עשירים - בקלותות של כסף, ושל זהב,  
 ועניים - בסלי נצרים של ערבה קלופה,  
 והיו עניים מתביישים.  
 התקינו:  
 שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה,  
 מפני כבודן של עניים".

תנו רבנן:  
 "בראשונה,  
 היו משקין בבית האבל:  
 עשירים - בזכוכית לבנה,  
 ועניים בזכוכית צבועה,  
 והיו עניים מתביישין.  
 התקינו:  
 שיהו הכל משקין בזכוכית צבועה,  
 מפני כבודן של עניים".

בראשונה,  
 היו מגלין פני עשירים,  
 ומכסין פני עניים,  
 מפני שהיו מושחרין פניהן מפני בצורת,  
 והיו עניים מתביישין.  
 התקינו:  
 שיהו מכסין פני הכל,  
 מפני כבודן של עניים.

בראשונה,  
 היו מוציאין:  
 עשירים - בדרגש,  
 ועניים - בכליכה,  
 והיו עניים מתביישין.  
 התקינו:  
 שיהו הכל מוציאין בכליכה,  
 מפני כבודן של עניים.

כז,

בראשונה,  
 היו מניחין את המוגמר תחת חולי מעים מתים,  
 והיו חולי מעים חיים מתביישין.  
 התקינו:  
 שיהו מניחין תחת הכל,

מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל חוֹלֵי מַעֲיִם חַיִּים.

בְּרֵאשׁוֹנָה,

הָיָו מְטַבֵּילִין אֶת הַבָּלִים עַל גְּבֵי נְדוּת מִתּוֹת,

וְהָיָו נְדוּת חַיִּים מִתְּבִיּוּשׁוֹת.

הִתְקִינוּ:

שְׂיֵהוּ מְטַבֵּילִין עַל גְּבֵי כָּל הַנְּשִׁים,

מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל נְדוּת חַיִּים.

בְּרֵאשׁוֹנָה,

מְטַבֵּילִין עַל גְּבֵי זָבִין מֵתִים,

וְהָיָו זָבִין חַיִּים מִתְּבִיּוּשׁוֹן.

הִתְקִינוּ:

שְׂיֵהוּ מְטַבֵּילִין עַל גֵּב הַכֹּל,

מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל זָבִין חַיִּים.

בְּרֵאשׁוֹנָה,

הָיְתָה הוֹצָאת הַמֵּת קֶשֶׁה לְקִרְוֵבֵי יוֹתֵר מִמֵּיתָתוֹ,

עַד שֶׁהָיָו קִרְוֵבֵי מְנִיחִין אוֹתוֹ וּבוֹרְחִין.

עַד שֶׁבָּא רַבּוֹ גַּמְלִיאֵל וְנִהַג קְלוּת רֵאשׁ בְּעַצְמוֹ, וַיֵּצֵא בְּכָלִי פִּשְׁתָּן,

וְנִהַגוּ הָעַם אַחֲרָיו לְצֵאת בְּכָלִי פִּשְׁתָּן."

אָמַר רַב פֶּפְא:

וְהָאִידְנָא נִהוּג עֲלֵמָא - אֶפִּילוּ בְּעֶרְדָּא בְּרֵזוּא.

רַשִׁי

עַל גְּבֵי נְדוּת מִתּוֹת. הַכֹּלִים

שֶׁנִּשְׁתַּמְשׁוּ בְּהֵן בְּעוֹדוֹן בְּחַיִּים

שֶׁנִּשְׁמָאוּ בְּנִגְיַעְתָּן שֶׁהִנְדָּה

מִטְּמָאָה בְּנִגְיַעְתָּה אִדָּם וְכֹלִים:

וְהָיָו נְדוּת חַיִּים מִתְּבִיּוּשׁוֹת.

שֶׁעוֹשִׂין בְּהֵן מָה שְׂאִין עוֹשִׂין

לְשֵׁאר מִתּוֹת:

קֶשֶׁה לְקִרְוֵבֵינוּ. בְּתַכְרִיכִין

טוֹבִים:

צְרָדָא. קְנָבוֹס:

בְּרֵזוּא. הַנְּקָנָה בְּזוּז:

רש"י  
 אין מועד לפני חכמים. שיכולין  
 להספידו:

101. כז, ב

"אין מניחין את המטה ברחוב, [שלא להרגיל את ההספד]".

אמר רב פפא:

אין מועד בפני תלמיד חכם,  
 וכל שכן חנוכה ופורים.

והני מילי בפניו,

אבל שלא בפניו - לא.

איני?!

והא רב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא!

אמר רב פפי:

יום שמועה הוה - וכבפניו דמי.

## 102. כז, ב

רפ"י

על לב. מטפח כנגד הלב :  
 ביד. קופץ יד זו לזו :  
 ברגל. מכה רגלו בקרקע :  
 מפני הסכנה. שהופך הסנדל  
 ושובר רגלו :

אמר עולא:

"הספד" - על לב,

דכתוב: "על שדים סופדים" (ישעיה לב-יב).

"טיפוח" - ביד.

"קילוס" - ברגל.

הגו רבנן:

"המקלס - לא יקלס בסנדל, אלא במנעל,

מפני הסכנה".



103. כז, ב

רפ"י

ניענע ראשו. שנראה שניחם מעצמו:  
**לכל אומרים שבו.** כשעומדין לפני הנשיא:  
**חבורתא איכא.** חבורות הן שאלו קוברין מתים שלהם לבדם ואלו קוברין מתים שלהם לבדם:

ואמר רבי יוחנן:

אבל פיון שניענע ראשו - שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו.

ואמר רבי יוחנן:

הכל חייבין לעמוד מפני נשיא, חוץ מאבל וחולה.

ואמר רבי יוחנן:

לכל אומרים להם שבו, חוץ מאבל וחולה.

ואמר רב יהודה אמר רב:

אבל יום ראשון - אסור לאכול לחם משלו, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל: **"ולחם אנשים לא תאכל"** (יחזקאל כד-ז/כב).

רבה ורב יוסף מחלפי סעודתיהו להדדי.

ואמר רב יהודה אמר רב:

מת בעיר - כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה.

רב המנונא איקלע לדרומתא,

שמע קול שיפורא דשכבא.

חזא הנך אינשי דקא עבדי עבדתא.

אמר להו: ליהוו הנך אינשי בשמתא!

לא שכבא איפא במתא!?

אמרו ליה: חבורתא איפא במתא.

אמר להו: אי הכי, שריא לכנ.

104. כז, ב

רש"י

ולא ישוב עוד וגו'. משמע מכאן ואילך לא יעשה לעולם תשובה:

ואמר רב יהודה אמר רב:  
כל המתקשה על מתו יותר מדאי,  
על מת אחר הוא בוכה.

ההיא איתתא דהנות בשיבביתיה דרב הונא,  
הוּוּ לָהּ שְׁבַעָה בְּנֵי,  
מת חד מינייהו, הוּוּת קא בכיא ביתרתא עליה.  
שְׁלַח לָהּ רַב הוּנָא: לָא תַעֲבָדֵי הַכִּי.  
לָא אֲשַׁגְחָה בֵּיהּ.  
שְׁלַח לָהּ: אֵי צִיִּיתַת - מוּטָב, וְאֵי לָא - צְבִית זְוֹדְתָא לְאִידָךְ.  
מִית, וּמִיתוּ כּוּלְהוּ.  
לְסוּף אָמַר לָהּ: תִּימוּשׁ זְוֹדְתָא לְנַפְשִׁיךְ, וּמִיתָא.

"אל תבכו למת ואל תגודו לו" <sup>51</sup> (ירמיהו כב, ו).

"אל תבכו למת" - יותר מדאי.

"ואל תגודו לו" - יותר מכשיעור.

הא ביצד?

שְׁלִשָּׁה יָמִים - לְבָכִי.

וְשִׁבְעָה - לְהַסְפֵּד.

וְשִׁלְשִׁים - לְגִיהוּץ וּלְתַסְפּוּרָת.

מִכָּאֵן וְאִילָךְ, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֵי אַתֶּם רַחֲמָנִים בּוֹ יוֹתֵר מִמֶּנִּי.

"בכו בכו להולך".

אמר רב יהודה:

להולך בלא בנים.

רבי יהושע בן לוי לא אול לבי אבלא אלא למאן דאזיל בלא בני,  
דכתיב: "בכו בכו להולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו" (ירמיהו כב, ו).

רב הונא אמר:

זה שעבר עבירה ושנה בה.

רב הונא לטעמיה,

דאמר רב הונא:

כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - הותרה לו.

"הותרה לו" - סלקא דעתך?!

אלא, אימא: נעשית לו כהיתר.

אמר רבי לוי:

אבל,

שְׁלִשָּׁה יָמִים הָרְאשׁוֹנִים - יְרָאָה אֶת עֲצָמוֹ כְּאִילוּ חָרַב מוֹנַחַת לוֹ בֵּין שְׁתֵּי יְרִיכוֹתָיו <sup>52</sup>.

משלשה עד שבועה - כאילו מונחת לו כנגדו בקרן זוית.

מכאן ואילך - כאילו עוברת כנגדו בשוק.

<sup>51</sup> אל-תבכו למת ואל-תגודו לו בכו בכו להולך כי לא ישוב עוד וראה את-ארץ מולדתו

<sup>52</sup> ויש גורסים: כתיפיו

105. כז, ב - כח, א

"ולא של נשים לעולם מפני הכבוד".

רפ"י

אלא חיה. שמתה מחמת וולד  
שהיא שופעת:

אמרי נהרדעי:

כח, א לא שגו אלא תיה,  
אבל שאר נשים - מניחין.

רבי אלעזר אמר:

אפילו שאר הנשים,  
דקתיב: "ותמת שם מרים ותקבר שם" (במדבר כ, א).  
סמוך למיתה קבורה.

ואמר רבי אלעזר:

אף מרים בנשיקה מתה.  
אתיא "שם" "שם" ממושה.  
ומפני מה לא נאמר בה על פי ה'  
מפני שגנאי הדבר לאומרו.

אמר רבי אמי:

למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה?  
לומר לה: מה פרה אדומה מכפרת - אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

אמר רבי אלעזר:

למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה?  
מה בגדי כהונה מכפרין - אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

106. כח, א

רפ"י

מת פתאום. שלא חלה:  
 מחמשים שנה. ולמעלה:  
 והאי דלא חשיב ליה. בהדי  
 כרת:  
 כרת דיומי. שמא ימות מיתה  
 חטופה:  
 פלגא. דמכרת דשני מיהא פלטי  
 לי:

תנו רבנן:

"מת פתאום - זו היא מיתה חטופה.  
 חלה יום אחד ומת - זו היא מיתה דחופה.  
 רבי חנניא בן גמליאל אומר:  
 זו היא מיתה מגפה,  
 שנאמר: "בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה" (יחזקאל כד-טז),  
 וכתוב: "ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב" (יחזקאל כד-יח).  
 שני ימים ומת - זו היא מיתה דחופה.  
 שלשה - גפרה.  
 ארבעה - נדיפה.  
 חמשה - זו היא מיתה כל אדם".

אמר רבי חנין:

מאי קרא?

"הן קרבו ימיה למות" (דברים לא-ד).

"הן" - חד.

"קרבו" - תרי.

"ימיה" - תרי.

הא חמשה.

"הן" - חד - שכן בלשון יוני קורין לאחת - הן.

"מת בחמשים שנה - זו היא מיתה ברת.  
 חמשים ושתים שנה - זו היא מיתתו של שמואל הרמתי.  
 ששים - זו היא מיתה בידי שמים".

אמר מר זוטרא:

מאי קרא?

דכתיב: "תבוא בקלח אלי קבר" (איוב ה-כו).

"בקלח" - בגימטריא שיתין הוה.

"שבעים - שיבה.

שמונים - גבורות,

דכתיב: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה" (תהילים צ-י).

אמר רבה:

מחמשים ועד ששים שנה - זו היא מיתת ברת.  
 והאי דלא חשיב להו משום כבודו של שמואל הרמתי.

רב יוסף כי הוה בר שיתין עבד להו יומא טבא לרבנן,

אמר: נפקי לי מכרת.

אמר ליה אבוי:

נהי דנפק ליה מר מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפיק מר!?

אמר ליה:

נקוט לך מיהא פלגא בידך.

רב הונא נח נפשיה פתאום,

הוה קא דייגי רבנן.

תנא להו זוגא דמהדייב:

"לא שנו אלא שלא הגיע לגבורות אבל הגיע לגבורות זו היא מיתת נשיקה".

אמר רבא:

רפ"י

חיי, בני ומזוני - לא בזכותא תליא מילתא,  
אלא במוזלא תליא מילתא.

דְּהָא רַבָּה וְרַב חֲסֵדָא תְּרוּוּיָהּוּ רַבְּנָן צְדִיקֵי הוּוּ,  
מִרְ מְצַלִּי - וְאַתִּי מִיִּטְרָא,  
וּמִרְ מְצַלִּי - וְאַתִּי מִיִּטְרָא.  
רַב חֲסֵדָא חִיָּה תִשְׁעִין וְתִרְתִּין שָׁנִין.  
רַבָּה חִיָּה אַרְבַּעִין.  
בִּי רַב חֲסֵדָא - שִׁיתִּין הַלּוּלִי.  
בִּי רַבָּה - שִׁיתִּין תִּיכְלִי.  
בִּי רַב חֲסֵדָא - סְמִידָא לְכַלְבִּי, וְלֹא מִתְבַּעֵי.  
בִּי רַבָּה - נִהְמָא דְשַׁעְרֵי לְאַיִנְשֵׁי, וְלֹא מִשְׁתַּכַּח.

וְאָמַר רַבָּא:  
הֵנִי תֵלַת מִיָּלִי בְּעֵאי קָמִי שְׁמַיָּא,  
תִּרְתִּי - יְהִבּוּ לִי,  
חֲדָא - לֹא יְהִבּוּ לִי.  
חֹזְקַתִּיָּה דְרַב הוֹנָא,  
וְעוֹתִרִיָּה דְרַב חֲסֵדָא - וְיִהִבּוּ לִי.  
עֲנִיתִיָּה דְרַבָּה בַּר רַב הוֹנָא - לֹא יְהִבּוּ לִי.

107. כח, א

רַבִּי

מנמנם. גוסס :  
 א"ל. רבא לרב שעורים :  
 לימא מר. למלאך המות דלא  
 לצעורי :  
 שושביניה. דמלאך המות :  
 דאימסר מזליה. איתרע מזליה :  
 ליתחזי לי מר. בתר מיתה :  
 מר לאו אדם חשוב. לימא ליה  
 מר :  
 ספין רקיע. מתוקן למיבעי  
 מיניה : . ביעתותיה. דמלאך  
 המות :  
 רגליה דבר נתן. למיהוי נשיא :  
 אמאי לא מרחם. דמתפקדנא  
 למייתי ליה למר בההוא עלמא :  
 אחוי ליה שוטא דנורא. וידע  
 דהוא מלאך המות :

רב שעורים אחוה דרבא הוה יתיב קמיה דרבא,  
 חזייה דהוה קא מנמנם.  
 אמר ליה: לימא ליה מר דלא לצערן.  
 אמר ליה: מר לאו שושביניה הוא?  
 אמר ליה: כיון דאימסר מזלא לא אשגח בי.  
 אמר ליה: ליתחזי לי מר.  
 איתחזי ליה.  
 אמר ליה: הוה ליה למר צערא?  
 אמר ליה: כי ריבדא דכוסילתא.

רבא הוה יתיב קמיה דרב נחמן,  
 חזייה דקא מנמנם.  
 אמר ליה: לימא ליה מר דלא לצערן.  
 אמר ליה: מר לאו אדם חשוב הוא?  
 אמר ליה: מאן חשיב, מאן ספין, מאן רקיע?  
 אמר ליה: ליתחזי לי מר?  
 אתחזי ליה.  
 אמר ליה: הוה ליה למר צערא?  
 אמר ליה: כמישחל בניתא מחלבא.  
 ואי אמר לי הקדוש ברוך הוא: זיל בההוא עלמא פד הוית לא בעינא דנפיש ביעתותיה.

רבי אלעזר הוה קאכיל תרומה,  
 איתחזי ליה.  
 אמר ליה: תרומה קא אכילנא, ולא קודש איקר?  
 חלפא ליה שעתא.

רב ששת איתחזי ליה בשוקא.  
 אמר ליה: בשוקא כבהמה?! איתא לגבי ביתא!

רב אשי איתחזי ליה בשוקא.  
 אמר ליה: איתרח לי תלתין יומין, ואהדרי לתלמודאי,  
 דאמריתו: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.  
 ביום תלתין אתא.  
 אמר ליה: מאי כולי האי?  
 קא דחקא רגליה דבר נתן, ואין מלכות נוגעת בחבירתה, אפילו כמלא נימא.

רב חסדא, לא הוה יכיל ליה,  
 דלא הוה שתיק פומיה מגירסא.  
 סליק יתיב בארזא דבי רב,  
 פקע ארזא, ושתיק, ויכיל ליה.

רבי חייא, לא הוה מצי למיקרבא ליה,  
 יומא חד אידמי ליה כעניא,  
 אתא טריף אבבא, אמר ליה: אפיק לי ריפתא,  
 אפיקו ליה.  
 אמר ליה: ולא קא מרחם מר אעניא?  
 אההוא גברא אמאי לא קא מרחם מר?  
 גלי ליה, אחוי ליה שוטא דנורא, אמצי ליה נפשיה.

108. כח, ב

רפ"י

מתני'  
בלא פירוש:

גמ'  
לחבילא. חבלא:  
גוד גרמא מככא. נפלו הלחיים:  
נמטו מיא לאמטיכי. כלומר  
הדרי מיא למפרע כלפי למעלה:  
שייול איצטלא דמלתא. כלומר  
יפה מיתה כמלוש של מילת:  
דשלימו זוודיה. שכלו לו  
מזונותיו שהוא עני:  
עטוף. חושך:  
אזבוגי. קיניה:  
מותא. כל אדם מת:  
(מרעא חבילא). מרעין  
חיבורי. האיסורין הן בבית:

כח, ב מתניתין

נשים:

במועד - מענות, אבל לא מטפחות.

רבי ישמעאל אומר:

הסמוכות למטה - מטפחות.

בראשי חדשים, בחנוכה, ובפורים - מענות ומטפחות.

בזה וזה - לא מקוננות.

נקבר המת - לא מענות ולא מטפחות.

איזהו "עינוי"?

שנוולן עונות באחת.

קינה?

שאחת מדברת, ונוולן עונות אחריה,

שנאמר: "ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה" (ירמיה ט-ט).

אבל לעתיד לבא:

הוא אומר: בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים" וגו' (ישעיה כה-ח).

גמרא

מאי אמרן?

אמר רב:

ויי לאזלא ויי לחבילא.

אמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן הכי: ויי לאזלא ויי לחבילא.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: גוד גרמא מככא, ונמטי מיא לאנטכי.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: עטוף וכסו, טורי.

דבר רמי, ובר רברי הוא.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: שייול איצטלא דמלתא, לבר חורין דשלימו זוודיה.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: רהיט ונפיל, ואמעברא יזפתא יזף.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: אחנא תגרי, אזבוגי מיבדקו.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: מותא כי מותא, ומרעין - חיבוריא.

## 109. כח, ב

רש"י

דידל ידלונגיה. כלומר מגביהין  
בהספד למי שמגביה קולו  
להספד אחרים:

תנ"א:

"הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר:

"טוֹב לְלַקֵּת אֶל בֵּית אַבְל מְלַקֵּת אֶל-בֵּית מִשְׁתָּה בְּאֶשֶׁר הוּא סוּף כָּל-הָאָדָם,  
וְהָחִי יִתֵּן אֶל-לְבוֹ" (קהלת ז, ב) - דְּבָרִים שָׁל מִיתָה".

דיספד יספדונגיה,

דיקבר יקברונגיה,

דיטען יטענונגיה,

דידל ידלונגיה.

ואיכא דאמרי:

דלא ידל - ידלונגיה,

דכתוב: "כי טוב אמר לך עלה הנה"<sup>53</sup> (משלי כה, ו-ז).



110. כח, ב

רש"י

הטריח רבותיו. שבאין לנחמו:  
משמרתו. שהושיב ירבעם שלא  
לעלות לרגל:  
מעמד במרכבה. שלא יכשלו:  
ינחם אחרים משמע. שמנחמין  
יושבין בראש:  
סווחים. לשון רבים:  
לפתוח בראש. לקרות בס"ת:  
ולברך. ברכת המזון:

תנו רבנן:

"בשמתו בניו של רבי ישמעאל,

נכנסו ארבעה זקנים לנחמו:

רבי טרפון, ורבי יוסי הגלילי, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא.

אמר להם רבי טרפון:

דעו שחכם גדול הוא, ובקי באגדות.

אל יבנס אחד מכם לתוך דברי חבירו.

אמר רבי עקיבא: ואני אחרון.

פתח רבי ישמעאל ואמר:

רבו עונותיו תכפוהו אבליהו,

הטריח רבותיו פעם ראשונה ושניה.

נענה רבי טרפון ואמר:

"ואחיהם כל בית ישראל יבכו את השדיפה" (ויקרא י-י).

והלא דברים קל וחומר: ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת.

דכתיב: "ויקריבו בני אהרן את הדם אליו" (ויקרא ט-ט).

כך בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה.

נענה רבי יוסי הגלילי ואמר:

"וספדו לו כל ישראל וקברו אותו" (מלכים א יד-יג).

והלא דברים קל וחומר: ומה אביהו בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב.

דכתיב ביה: "וען נמצא בו דבר טוב" (מלכים א יד-יג).

כך בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה.

מאי "דבר טוב"?

רבי זירא ורב חיננא בר פפא:

חד אמר: שביטל משמרתו, ועלה לרגל.

וחד אמר: שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל.

נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר:

"בשלוש תמות ובמשדפות אבותיה המלכים הראשונים אשר היו לפניו מן ישראל לך" (ירמיה לד-ה).

והלא דברים קל וחומר: ומה צדקיהו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת,

שהעלה ירמיה מן הטיט,

כך בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה.

נענה רבי עקיבא ואמר:

"ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרדימון בבקעת מגידו" (זכריה יב,יא).

ואמר רב יוסף:

אלמלא תרגומיה דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר.

"בעינא ההוא יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדרדימון בר טברימון,

וכמספד דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו".

והלא דברים קל וחומר: ומה אחאב מלך ישראל שלא עשה אלא דבר אחד טוב,

דכתיב: "והמלך היה מעמיד במרכבה נמח ארם" (מלכים א כב-לה),

כך בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה".

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

כתיב ביה בצדקיהו: "בשלוש תמות",

וכתיב: "ואת עיני צדקיהו עור" (ירמיה לט-י)!

אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן:

שמית נבוכדנאצר ביקיו.

ואמר רבא לרבה בר מרי:

כתיב ביה ביאשיהו: "למן הנני אוסיף על אבותיה ונאספת אל קברותיה בשלום" (מלכים ב, כב,ג),

וכתיב: "ויורו היודים למלך יאשיהו" (דברי הימים ב, לה,כג)!

כ"ז

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שְׁעֵשְׂאוּהוּ כְּכִרְה!

אָמַר לִיה:

הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

שְׁלֵא חֲרַב בַּיִת הַמְּקֻדָּשׁ בְּיָמָיו.

111. כח, ב - כט, א

רש"י

**כציפורי בפי הוושט.** כחבל שיש בו קשר ויוצא בקושי מן התורן: **פיטורי.** שקושרין שתי ספינות ביחד:

אמר רבי יוחנן:

אין מנחמין רשאים לומר דבר עד שיפתח אבל, שנאמר: **"אחרי כן פתח איוב את פיהו"** (איוב ג-א), והדר: **"ויצען אליפו התימני"**.

אמר רבי אבהו:

מניין לאבל שמיסב בראש?

שנאמר: **"אבחר דדקם ואשב ראש ואשמון כמלך בגדוד פאשר אבלים ינחם"** (איוב כט-כה).

**"ינחם"** - אחרני משמע!

אמר רב נחמן בר יצחק:

**"ינחם"** כתיב.

מר זוטרא אמר מהכא: **"וסר מרזח סרוחים"** (עמוס ו,1).

**"מרזח"** - נעשה שר לסרוחים.

אמר רבי חמא בר חנינא:

מניין לחתן שמיסב בראש?

שנאמר: **"כתתן יכהן פאר"** (ישעיה סא-י).

מה כהן בראש - אף חתן בראש.

וכהן גופיה מנלן?

דתנא רבי **רבי ישמעאל**:

**"וקדשתו"**<sup>54</sup> (ויקרא כא-ח) - לכל דבר שבקדושה,

לפתוח ראשון,

ולברך ראשון,

ולישול מנה יפה ראשון.

אמר רבי חנינא:

כטא קשה יציאת נשמה מן הגוף - **כציפורי בפי הוושט.**

רבי יוחנן אמר:

כפטירי בפי וושט.

<sup>54</sup> כי-קדש הוא לאלהיו ח. וקדשתו כי-את-לחם אלהיה הוא מקריב קדש יתיה-לך כי קדוש אני ה' מקדשכם

רַש"י

יִלְכוּ מַחִיל אֶל חֵיל. שִׁילְכוּ מִבֵּית  
הַמְדַרְשׁ לְבֵית הַכְנֶסֶת וּמִבֵּית  
הַכְנֶסֶת לְבֵית הַמְדַרְשׁ אַחַר  
יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן יִזְכְּנוּ אֶל  
עֲלוֹיוֹן:

112. כַּט, א

וְאָמַר רַבִּי לִוֵּי בַר חִיָּתָא:

הַנֶּפֶטֶר מִן הַמֵּת - לֹא יֹאמֵר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲלֵא לֵךְ בְּשָׁלוֹם.

הַנֶּפֶטֶר מִן הַחַי - לֹא יֹאמֵר לוֹ לֵךְ בְּשָׁלוֹם אֲלֵא לֵךְ לְשָׁלוֹם.

"הַנֶּפֶטֶר מִן הַמֵּת - לֹא יֹאמֵר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם, אֲלֵא לֵךְ בְּשָׁלוֹם."

שְׁנַאמַר: "וְאַתָּה תְּבוֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם" (בראשית טו-טז).

"הַנֶּפֶטֶר מִן הַחַי - לֹא יֹאמֵר לוֹ לֵךְ בְּשָׁלוֹם, אֲלֵא לֵךְ לְשָׁלוֹם,

שְׁהָרִי דְּוָד שְׁאָמַר לְאַבְשָׁלוֹם: "לֵךְ בְּשָׁלוֹם" - הֵלֵךְ וְנִתְּלָה.

יִתְרוֹ שְׁאָמַר לְמֹשֶׁה: "לֵךְ לְשָׁלוֹם" - הֵלֵךְ וְהִצְלִיחַ.

וְאָמַר רַבִּי לִוֵּי:

כָּל הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמְדַרְשׁ,

וּמִבֵּית הַמְדַרְשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת -

זוֹכָה וּמִקְבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָה,

שְׁנַאמַר: "יִלְכוּ מַחִיל אֶל חֵיל יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן" (תהילים פד, ח).

אָמַר רַב חִיָּיא בַר אֲשִׁי אָמַר רַב:

תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים אֵין לְהֵם מְנוּחָה,

אֲפִילוּ לְעוֹלָם הַבָּא,

שְׁנַאמַר: "יִלְכוּ מַחִיל אֶל חֵיל יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן" (תהילים פד, ח).

הדרן עלך ואלו מגלחין  
וסליקא לה מסכת מועד קטן